

Toisenlainen tila on mahdollinen!

Etnografinen tutkielma Helsingin talonvaltauksista

Elina Mikola

Sosiologian pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

Huhtikuu 2008

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto
Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

ELINA MIKOLA:

Toisenlainen tila on mahdollinen! Etnografinen tutkielma Helsingin talonvaltauksista
Sosiologian pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2008
97 sivua + 4 liitesivua

Tutkimus käsittelee talonvaltausliikehdintää Helsingissä vuosina 2001-2007. Pääkaupunkiseudulla on 2000-luvun alkuvuosina vallattu toistakymmentä tyhjää rakennusta. Talonvaltaajat ovat vaatineet valtaamiaan rakennuksia omaehtoisiksi kulttuuri- ja toimintatiloiksi ja kutsuvat niitä kansainvälisen mallin mukaisesti autonomisiksi sosiaalikeskuksiksi.

Lähtökohdiltaan tutkimus sijoittuu yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksen kenttään ja sen painopiste on tutkittavan ilmiön empiirisessä kuvauksessa. Tutkimus esittelee talonvaltaajien toimintaa ja tavoitteita sekä vallattujen talojen roolia paikkoina, joissa vastakulttuurista yhteisöllisyyttä rakennetaan ja uusinnetaan. Lisäksi tutkimus tarkastelee talonvaltausliikehdinnän yhteyksiä ja eroja suhteessa aikaisempaan suomalaiseen yhteiskunnalliseen aktivismiin.

Tutkimus on toteutettu etnografisella menetelmällä. Tutkimusaineisto koostuu teemahaastatteluista, osallistuvaan havainnointiin perustuvista kenttämuistiinpanoista sekä talonvaltauksia käsittelevistä lehtiartikkeleista ja verkkojulkaisuista.

Tutkimus kuvaa, kuinka talonvaltauksissa kietoutuu yhteen sekä konkreettinen tavoite toimintatilasta että symbolisempi kulttuurinen vastarinta. Omaehtoinen ja ei-kaupallinen toimiminen vallatuissa taloissa merkityksellistyy valtaajille kapitalismikritiikkinä ja vaihtoehtona vieraannuttavalle kulutuskulttuurille.

Talonvaltausliikkeen tavoitteissa korostuu moraalisen protestin sijasta elämyksellisyys, yhdessäolo ja itsensä toteuttaminen. Talonvaltaajilla ei ole selkeästi määriteltyä ideologiaa, vaan toimijoita yhdistää väljä vastakulttuurinen arvomaailma. Vallatut tilat ovat vastakulttuurisille toimijoille kohtaamis- ja kokoontumispaikkoja, jotka antavat tilaisuuksia elämäntapakokeiluihin sekä tasa-arvoisen yhteisöllisyyden ihanteen toteuttamiseen.

Organisaatioltaan talonvaltausliike on epämuodollinen ja verkostomainen. Liike on omaksunut toimintamalleja muissa Euroopan maissa toimivilta talonvaltausliikkeiltä sekä rakentanut kansainvälisiä yhteyksiä ja liittolaissuhteita. Ulkomailta lainattuja toimintatapoja talonvaltausliike on kuitenkin muokannut suomalaiseen valtiosuuntautuneeseen ja maltilliseen liikeperinteeseen sopiviksi.

Asiasanat: *talonvaltaus, vastakulttuuri, kansalaisaktivismi, kapitalismikritiikki, yhteiskunnalliset liikkeet, etnografia*

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	4
1.1 Tutkimustehtävät	7
1.2 Tutkimuksen rakenne.....	8
2. TALONVALTAUKSET YHTEISKUNNALLISENA AKTIVISMINA	10
2.1 Kulttuuritiloja, nuorisoasuntoja ja protestivaltauksia eli silmäys aikaisempiin suomalaisiin talonvaltausliikkeisiin.....	10
2.2 Talonvaltausliike 2000-luvulla.....	12
2.3 Helsingin talonvaltaukset ja talonvaltaajat.....	13
3. KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ.....	17
3.1 Yhteiskunnalliset liikkeet.....	17
3.2 Yhteiskunnalliset liikkeet 2000-luvun Suomessa	19
3.3 Identiteettiä, uusheimoja, vastakulttuureita	22
3.4 Yhteisöllisyys yhteiskunnallisissa liikkeissä.....	23
3.5 Liminaali ja communitas.....	25
4. MENETELMÄT JA AINEISTO	28
4.1 Kenttästäni ja kenttätöistäni	29
4.2 Osallistuva havainnointi.....	30
4.3 Haastattelut	32
4.4 Muu aineisto.....	33
4.5 Aineiston analyysi	34
4.6 Tutkija vai toveri?.....	36
4.7 Tutkimuseettisiä pohdintoja	38
5. TALONVALTAUKSIA JA SOSIAALIKESKUKSIA	41
5.1 Vaihtoehtoja, vastarintaa ja hauskanpitoa	42
5.2 Tee se itse -kulttuuria ja oman elämän haltuunottoa.....	44
5.3 Elämää rahatalouden reunalla	46
5.4 Tilaa meille ja muille tilattomille	48
5.5 Pohdintaa talonvaltausten poliittisuudesta	52
6. URBAANEJA UTOPIOITA.....	55
6.1. Marginaalinen tila ja tasa-arvoisuuden ihanne	56
6.2 Hierarkiaton päätöksenteko.....	57
6.3 Hierarkiattomuuden haasteita.....	59
6.4 Itse tehtyjä tiloja ja itsenäistymisen paikkoja	62
7. AUTONOMISET TILAT JA YHTEISÖLLISYYS	66
7.1 Solidaarisuutta ilman yhdenmukaisuutta	68
7.2 Koettu kollektiivi ja yhteisöllisyyden vahvistuminen	71
7.3 Kasvotonta kollektiivisuutta.....	75
7.4 Solmukohtia kansainvälisessä vastarinnan verkossa.....	77
8. TALONVALTAUKSET 2000-LUVUN KANSALAISAKTIVISMINA.....	83
8.1 Ei moralismia vaan elämyksiä.....	83
8.2 Konfliktihalua ja keskustelunvalmiutta	84
8.3 Yksilöllistä projektiaktivismia.....	86
8.4 Kamppailua tilasta epävarmuuden ajassa.....	87
9. LOPUKSI.....	91
LÄHTEET:	93

Liite 1: Talonvaltauksia pääkaupunkiseudulla vuosina 2001–2007

Liite 2: Haastattelurunko

1. JOHDANTO

Yli neljä kuukautta jatkunut talonvaltaus Helsingin Vallilassa päättyi joulukuussa 2007, kun valtaajat poistuivat eläkevakuutusyhtiö Eteran omistamasta rakennuksesta. Kaupunki kieltäytyi vuokraamasta taloa valtaajien käyttöön todeten sen olevan liian huonokuntoinen. ”Autonominen sosiaalikeskus Elimäenkatu 15” ehti kuitenkin toimia syksyn ajan erilaisten alakulttuurien kohtaamispaikkana sekä vaihtoehtoisena kulttuuri- ja toimintatilana. Talossa järjestettiin muun muassa konsertteja, kokouksia ja kahvilailtoja vaikka rakennuksessa ei ollut sen enempää lämmitystä kuin toimivaa viemärointiäkään.

Helsingissä on vuoden 2001 jälkeen vallattu toistakymmentä rakennusta autonomiseksi sosiaalikeskukseksi, eli omaehtoiseksi toimintatilaksi, jonka säännöistä päättävät toimijat itse (ks. Liite 1. Talonvaltauksia pääkaupunkiseudulla vuosina 2001–2007). Esikuvana valtaajille toimivat Keski- ja Etelä-Euroopan vallatuissa taloissa toimivat autonomiset kulttuuri- ja toimintakeskukset. Valtaajat haluavat, että vapaaehtoisvoimin ylläpidetty sosiaalikeskus toimisi tukikohtana vastakulttuuriselle aktivismille sekä vaihtoehtona kaupallisille klubeille ja kahviloille.

Talonvaltaukset eli tyhjien rakennusten luvattomat haltuunotot ovat kuuluneet suomalaisten yhteiskunnallisten liikkeiden toimintarepertuaariin jo useamman vuosikymmenen ajan. Taloja valtaamalla on pyritty parantamaan nuorten asuntotilannetta, hankkimaan toiminta- ja harrastustiloja sekä puuttumaan vanhoja rakennuksia tuhoavaan kaavoituspolitiikkaan (esim. Eronen 1999; Selin 1996; Siisiäinen 1998). 2000-luvun talonvaltausliikehdintään liittyy kuitenkin uusia painotuksia verrattuna aikaisempiin suomalaisiin valtausliikkeisiin. Talonvaltaajien tavoitteet eivät ole palautettavissa uusien kokoontumistilojen tai vaihtoehtoisen kulttuurikeskuksen hankkimiseen, vaan autonomisten tilojen luomisessa on kyse myös halusta toimia omaehtoisesti, ei-kaupallisista lähtökohdista ja ilman ulkopuolista ohjausta ja hallintaa (ks. esim. Karvonen 2003).

Kiinnostukseni uutta talonvaltausliikehdintää kohtaan heräsi parisen vuotta sitten uteliaisuudesta ja hämmennyksestä. Olen toiminut 1990-luvun puolivälistä alkaen ympäristöjärjestöissä sekä erilaisissa globaaliin oikeudenmukaisuuteen liittyvissä projekteissa

ja kampanjoissa, ja pidän itseäni jonkinlaisena yhteiskunnallisena aktivistina. Uudessa talonvaltausliikkeessä oli kuitenkin paljon sellaista, mitä en oman kansalaisaktiivismin parissa hankitun kokemuksen puitteissa pystynyt täysin ymmärtämään.

Esimerkiksi talonvaltaajien vaatimus autonomisesta tilasta kuulosti minusta rohkealta – vallata nyt tuosta vain tyhjä talo ”omaan käyttöön” – mutta tavoitteena melko vaatimattomalta. Jos talonvaltausliikettä edeltäneen ja osittain samoista toimijoistakin muodostuneen globalisaatiokriittisen liikkeen päämääränä oli ollut maailmantalouden rakenteiden muuttaminen, riittikö toimijoille nyt vain tila, missä viettää aikaa samanhenkisten kavereiden kanssa? Toisaalta kyse ei selvästikään ollut pelkästä toimintatilan tarpeesta, sillä kokoontumis- tai keikkapaikkoja oli mahdollista saada käyttöön myös muilla, ja mahdollisesti myös helpommilla tavoilla, kuin talonvaltauksilla, jotka useimmiten johtivat ainoastaan siihen, että tila tyhjennettiin poliisivoimin muutaman päivän kuluttua. Kaikkiin talonvaltauksiin ei myöskään näyttänyt liittyvän vaatimusta tilan pysyvämmästä käytöstä, vaan muutamia rakennuksia vallattiin vain yhden illan mittaisia bileitä varten. Entä mikä oli tämä ”sosiaalikeskus” josta valtaajat puhuivat? Itselleni sana toi mieleen lähinnä viraston, jossa kansalainen saa täyttää kaavakkeita ja kokea oman pienuutensa kasvottoman ja paperinmakuisen byrokratian äärellä. Vaihtoehtolehdissä ja valtaajien verkkosivuilla sosiaalikeskuksen julistettiin kuitenkin olevan poliittinen tila, joka oli mahdollista nähdä jopa työväentalojen perinteen jatkajana.

Kun aloin suunnitella opinnäytetyötä talonvaltauksista, aiheesta oli saatavilla hyvin niukasti tietoa tai valmista aineistoa. Vaikka suomalaisista vuosituhannen vaihteen yhteiskunnallisista ja vastakulttuurisista liikkeistä on julkaistu useampiakin tutkimuksia (esim. Juppi ym. 2003; Peltokoski & Konttinen 2004; Lindholm 2005; Rasimus 2006), näiden esitysten tarkasteluperiodi painottui 1990-luvun loppuun ja sosiaalikeskushankkeet ja talonvaltaukset mainittiin korkeintaan lyhyesti uutena, 2000-luvun liikehdintään liittyvänä toimintamuotona. Talonvaltaajien itse tuottamat tekstit puolestaan rajoittuivat lehdistötiedotteisiin sekä muutamaankin vaihtoehtomedioissa julkaistuuksiin artikkeleihin. Sanomalehdissä talonvaltauksia oli uutisoitu jonkin verran, mutta näistäkin artikkeleista ei yksistään ollut tutkimuksen aineistoksi. Talonvaltausliikkeen tutkiminen edellytti siis oman aineiston keräämistä. Koska olin kiinnostunut paitsi talonvaltausliikkeen tavoitteista ja toiminnan lähtökohdista myös niistä merkityksistä ja kokemuksista, joita toimijat liittivät tilojen haltuunottoon sekä valtaamiinsa autonomisiin tiloihin, katsoin tarkoituksenmukaiseksi lähestyä

talonvaltaustoimintaa etnografisella tutkimusotteella, yhdistämällä osallistuvaa havainnointia haastatteluihin sekä muun aineiston keruuseen ja analyysiin.

Tässä tutkimuksessa kuvaan talonvaltaajien konkreettisia kokeiluja muuttaa tyhjiä rakennuksia vaihtoehtoisiksi tiloiksi, joissa luotetaan ylhäältä annetun ohjauksen sijaan ruohonjuuritason toimintaan. Tarkastelen myös näiden ”omien” tilojen merkitystä vaihtoehtoliikkeen toimijoiden yhteenkuuluvaisuuden tunteen rakentajana ja ylläpitäjänä. Lisäksi tarkastelen uutta talonvaltausliikehdintää suomalaisen yhteiskunnallisen liikehdinnän jatkumolla kiinnittäen huomiota niin yhteyksiin kuin katkoksiinkin suhteessa aikaisempiin suomalaisiin talonvaltausliikkeisiin sekä muuhun vuosituhannen taitteen vastakulttuuriseen aktivismiin. Kuten etnografisella otteella tehty tutkimus aina, tämäkin tutkimus on vahvasti sidottu paikkaan, aikaan ja omiin tulkintoihini. ”Koko totuuden” kertominen talonvaltausliikkeestä olisi mahdotonta, enkä työssäni siihen pyrikään. Sen sijaan tavoitteenani on esittää yksi näkökulma talonvaltausliikkeeseen, sen toimijoihin sekä heidän jakamaansa merkitysten kenttään.

Vaikka Helsingin talonvaltauokset ovat saaneet osakseen huomiota julkisuudessa, talonvaltauksia ja sosiaalikeskushankkeita voidaan pitää suhteellisen marginaalisina ilmiöinä. Toimintaan on osallistunut vuosien mittaan useampia satoja henkilöitä, mutta mistään massaliikkeestä ei voida puhua. Pidän kuitenkin talonvaltaustoiminnan tarkastelua perusteltuna, sillä yhteiskunnalliset ja vastakulttuuriset liikkeet eivät ilmesty tyhjästä. Niiden syntyyn vaikuttavat niin kulttuuriset, poliittiset kuin sosiaalisetkin tekijät. Liikkeiden voikin nähdä heijastavan ajassa ja yhteiskunnassa vallitsevia asiantiloja, jännitteitä ja ristiriitoja. (esim. Lindholm 2005, 27; Melucci 1996, 1). Niinpä liikkeitä tarkastelemalla on kenties mahdollista kertoa jotain ”ajanhengestä” ja kehityssuunnista, jotka koskettavat yhteiskuntaa laajemminkin.

Vastakulttuuriset ja usein radikaaleja toimintamuotoja omaksuneet yhteiskunnalliset liikkeet ovat herättäneet viime vuosina suhteellisen paljon mielenkiintoa suomalaisen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirissä. Vuosituhannen taitteen talonvaltausliikehdinnästä ei kuitenkaan ole toistaiseksi julkaistu tutkimuksia. Tähän mennessä kattavin katsaus ilmiöön on keväällä 2008 ilmestynyt Leo Straniuksen ja Mikko Salasuon toimittama Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisu *Talonvaltaus liikkeenä – Miksi squat ei antaudu?*,

jonka kirjoittamiseen olen itsekin osallistunut. Katsonkin oman tutkielmani olevan perusteltu lisä suomalaisen yhteiskunnallista liikehdintää käsittelevään tutkimukseen ja keskusteluun.

1.1 Tutkimustehtävät

Tutkimukseni ensisijainen tavoite on uuden ja toistaiseksi melko vähän tunnetun ilmiön kuvaaminen ja sen ominaispiirteiden kartoittaminen. Talonvaltauksia tutkimaan minut houkutteli yksinkertaisesti halu selvittää, mistä liikkeessä oikeastaan on kyse, ja opinnäytetyössäni pyrin antamaan vastauksia niihin kysymyksiin, jotka minut vetivät kentälle. Havainnointi- ja haastatteluaineistoni pohjalta kuvailen toimintaa vallatussa talossa sekä kerron mitä talonvaltaajat toiminnallaan tavoittelevat ja millaiset seikat heitä motivoivat osallistumaan toimintaan. Selvitän myös, miten talonvaltaajat ovat organisoituneet ja millaisia yhteyksiä talonvaltaajilla on muihin liikkeisiin tai ryhmiin.

Toinen kysymyksenasetteluni lähestyy talonvaltausliikettä vastakulttuurisena yhteisönä. Tarkastelen, kuinka toimijoiden yhteisöllisyys rakentuu ja mikä on ”oman” tilan merkitys vastakulttuuristen toimijoiden kollektiivisen identiteetin muotoilun prosessissa. Kuvaan miten valtaajat määrittelevät yhteisönsä rajoja ja kuinka yhteisöllisyyttä rakennetaan symbolisesti ja vahvistetaan erilaisten rituaalisten käytäntöjen kautta.

Kolmas tutkimustehtäväni on tarkastella 2000-luvun talonvaltauksia suomalaisen yhteiskunnallisen liikehdinnän jatkumolla. Etsin talonvaltausliikkeestä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia suhteessa aikaisempiin liikkeisiin, kuten 1980- ja 1990-lukujen asuntopoliittisiin talonvaltauksiin ja 1990-luvun ympäristö- ja globalisaatiokysymysten ympärille rakentuneeseen vastakulttuuriseen liikehdintään. Lisäksi kuvaan, millä tavoin talonvaltausliike soveltaa ulkomaisilta liikkeiltä omaksuttuja toimintamalleja ja -tyylejä suomalaiseen toimintaympäristöön ja yhteiskunnallisen osallistumisen perinteeseen. Arvioin myös millaisia uusia elementtejä talonvaltausliikehdintään liittyy verrattuna aikaisempiin yhteiskunnallisen aktivismin muotoihin Suomessa ja millaisia muutoksia tai kehityssuuntia 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa ja kansalaisosallistumisessa talonvaltausliikkeen voi katsoa heijastavan.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Tutkielmani johdantoluvussa esittelen tutkimukseni aiheen ja kerron hiukan tutkimukseni taustaa. Tämän jälkeen määrittelen tutkimustehtäviäni ja esitän tutkielmani rakenteen.

Tutkielmani toinen luku käsittelee talonvaltauksista yhteiskunnallisten liikkeiden toimintamuotona. Esiteltyäni lyhyesti aikaisempia suomalaisia talonvaltausliikkeitä siirryn tarkastelemaan 2000-luvun alun talonvaltauksia. Tämän jälkeen luonnehdin lyhyesti tutkimukseni kohdetta, Helsingin talonvaltaajien ”skeneä” eli vastakulttuurista yhteisöä, joka osallistuu talonvaltauksiin ja toimii vallatuissa taloissa.

Kolmannessa luvussa määrittelen työni keskeisiä käsitteitä ja teoreettisia lähtökohtia. Paikannan tutkielmani yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimukseen ja esittelen aikaisemmissa tutkimuksissa esitettyjä ajatuksia jälkimodernin yhteiskunnan liikkeistä, joita usein nimitetään ”uusiksi liikkeiksi”. Teen myös katsauksen suomalaista yhteiskunnallista aktivismia käsittelevään aikaisempaan tutkimukseen. Tämän jälkeen esittelen käsitteitä, joiden avulla voi tarkastella yhteisöllisyyttä yhteiskunnallisia liikkeissä.

Neljännessä luvussa kuvaan omaa etnografista tutkimusprosessiani. Kerron lyhyesti kenttätöni vaiheista ja esittelen aineistoni. Luvun lopuksi pohdin omaa suhdettani tutkimuskohteeseen sekä tutkimusprosessiini kietoutuvia eettisiä kysymyksiä.

Tutkielmani viides luku *Talonvaltauksia ja sosiaalikeskuksia* johdattaa lukijan vallattuihin taloihin. Tarkastelen talonvaltaajien tavoitteita ja arvomaailmaa, joissa keskeisiksi nousevat omaehtoisuutta, itsensä toteuttamista ja osallistumista korostava tee se itse -asenne sekä arjen politiikka, jossa yhteiskunnallisuus kietoutuu vahvasti toimijoiden henkilökohtaiseen kokemukseen ja elämäntyylisiin.

Kuudennessa luvussa *Urbaaneja utopioita* tarkastelen vallattuja taloja paikkoina, joissa vastakulttuurisilla toimijoilla on mahdollisuus toteuttaa jakamiaan vapauden ja tasa-arvon ihanteita käytännössä.

Luku seitsemän *Autonomiset tilat ja yhteisöllisyys* kuvaa kuinka vastakulttuurinen yhteisö määrittelee rajojaan ja kuinka talonvaltaajien keskinäinen solidaarisuus rakentuu ja vahvistuu muun muassa yhteisöllisten rituaalien ja yhteisen toiminnan kautta.

Kahdeksannessa luvussa *Talonvaltaukset 2000-luvun liikkeenä* vedän yhteen omia havaintojani ja tarkastelen niiden rinnalla muissa tutkimuksissa esitettyjä päätelmiä tämän päivän suomalaisesta aktivismista ja kansalaisosallistumisesta. Lopuksi esitän arvioni siitä, millaisia yhteiskunnallisia jännitteitä ja kehityssuuntia talonvaltausliikkeen voi ajatella heijastavan.

Tutkielmani päättää luku yhdeksän, jossa arvioin omaa tutkimisprosessiani sekä esitän sen myötä heränneitä kysymyksiä, jotka mielestäni olisivat kiinnostavia jatkotutkimuksen aiheita.

2. TALONVALTAUKSET YHTEISKUNNALLISENA AKTIVISMINA

Talonvaltaukset, eli tyhjien rakennusten luvattomat haltuunotot, ovat kuuluneet niin kutsuttujen uusien yhteiskunnallisten liikkeiden toimintamuotoihin 1960–1970-luvun taitteesta lähtien. Taloja valtaamalla on haettu omatoimista ratkaisua asuntojen tai toimitilojen tarpeeseen sekä protestoitu esimerkiksi vanhoja ja arvokkaiksi koettuja rakennuksia tuhoavaa kaavoituspolitiikkaa vastaan. Usein talonvaltauksiin on liittynyt halu luoda vaihtoehtoisia tiloja, jotka tukisivat yhteisöllistä ja omaehtoista elämäntyyliä. Monissa Euroopan maissa talonvaltauksen ympärille on rakentunut oma vastakulttuuriinsa, jonka omaehtoisuutta korostaviin arvoihin liittyy ajatus ”tehdä itse” omat asuin- ja toimintatilansa mieluummin kuin maksaa niiden käytöstä vuokraa (Pruijt 2004).

Siihen, kuinka yleistä ja laajamittaista talonvaltaus eri maissa ja eri ajankohtina on ollut, ovat vaikuttaneet niin poliittiset, historialliset kuin kulttuuriset seikatkin. Esimerkiksi Euroopan maista talonvaltaus on yleisintä Hollannissa, missä lainsäädäntö sallii vuoden ajan tyhjillään olleen rakennuksen ottamisen asumiskäyttöön, vaikka omistaja ei valtausta hyväksyisikään. Hollannin lisäksi talonvaltaustoiminta on ollut ajoittain suhteellisen laajaa esimerkiksi Italiassa, Isossa-Britanniassa ja Saksassa (Pruijt 2004; Eronen 1997, 26).

2.1 Kulttuuritiloja, nuorisoasuntoja ja protestivaltauksia eli silmäys aikaisempiin suomalaisiin talonvaltausliikkeisiin

Suomalaisten liikkeiden toimintarepertuaariin talonvaltaus omaksuttiin vuonna 1979, kun Lepakkoluolan valtaajat vaativat tyhjillään ollutta varastorakennusta vaihtoehtoiseksi kulttuuri- ja konserttitilaksi. Neuvottelujen jälkeen Helsingin kaupunki vuokrasi rakennuksen Elävän musiikin yhdistys Elmu ry:lle, ja Lepakko toimi konserttitilana ja kulttuurikeskuksena kahdenkymmenen vuoden ajan. Lepakon toiminta päättyi vuonna 1999 kun talo purettiin uusien toimistorakennusten tieltä. (Rantanen 2000 ja 2002.) Lepakon valtaajien esimerkki innosti talonvaltauksiin myös muissa kaupungeissa. 1980-luvun alussa taloja vallattiin konsertti- ja harrastustiloiksi ainakin Vantaalla ja Joensuussa paikallisten elävän musiikin yhdistysten toimesta (Eronen 1999, 27).

Varsinaisesta talonvaltausliikkeestä voidaan kuitenkin puhua vasta 1980-luvun loppupuoliskon talonvaltausten yhteydessä (Eronen 1999, 28). Helsingissä toiminut asuntopoliittinen talonvaltausliike Freda 42 sai alkunsa vuonna 1986, kun joukko nuoria valtasi entisen Luther-kirkon rakennuksen Helsingin Fredrikinkadulla. Talonvaltaajat pyrkivät kiinnittämään talonvaltauksilla huomiota nuorten heikkoon asuntotilanteeseen ja saamaan tyhjiä rakennuksia asumiskäyttöön tai omaehtoisiksi nuorisotiloiksi (Selin 1996). Asuntopoliittisen talonvaltausliikkeen syntyyn vaikutti 1980-luvun puolivälin heikko asuntotilanne. Rahamarkkinoiden vapautuminen ja lainojen saannin helppous nostivat asuntojen hintoja ja vuokrasäännöstelyn takia myös vuokra-asuntojen myynti omistusasunnoiksi lisääntyi. Tästä seurasi, että erityisesti pääkaupunkiseudulla nuorten oli hyvin vaikeaa löytää kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja (Eronen 1999, 27–28). Valtaajia inspiroivat myös esimerkit ulkomailta: Luther-kirkon valtauksen aikaan tanskalaiset talonvaltaajat ottivat yhteen mellakkapoliisin kanssa Kööpenhaminassa (Selin 1996, 141).

Vuonna 1989 perustettiin Oranssi-liike jatkamaan Freda 42:n työtä. Julkisilla talonvaltauksilla haluttiin kiinnittää huomiota nuorten asuntopulaan sekä saattaa tyhjiä rakennuksia asunnoiksi ja toimitiloiksi. Pian Oranssin toiminta laajentui talonvaltauksista kulttuuri- ja nuorisotyöhön. Esimeriksi kesällä 1992 vallattu entinen taksimiesten huoltoasema Helsingin Meilahdessa kunnostettiin vapaaehtoisvoimin omaehtoiseksi nuorisotaloksi, jossa toimi muun muassa kahvila ja retkeilymaja (Selin 1996, 142). Oranssi rekisteröityi yhdistykseksi vuonna 1990. 1980–1990-luvun taitteessa Oranssin toiminta laajentui myös Helsingin ulkopuolelle, muun muassa Turkuun, Tampereelle, Ouluun, Lahteen ja Jyväskylään. Vuonna 1992 Oranssi käynnisti oman asuntotuotantonsa. Yhdistys vuokrasi Helsingin kaupungilta kaksi purkutuomiota odottavaa taloa ja kunnosti ne nuorisoasunnoiksi. 1990-luvun mittaan Oranssin toiminta vakiintui talonvaltausliikkeestä kansalaisjärjestöksi, jonka toiminnan tarkoituksena on nuorten kulttuuri- ja kansalaistoiminnan tukeminen sekä nuorisoasuntojen kunnostaminen. (Oranssi ry:n verkkosivut 2007; Korhonen 2002.)

1990-luvun puolivälin jälkeen Suomessa on vallattu taloja muun muassa vastalauseena moottoritien rakentamiselle (esim. Castrén 2002) sekä protestina vanhojen rakennusten purkamista vastaan. Näiden valtausten kohdalla ei kuitenkaan voi puhua varsinaisesta talonvaltausliikkeestä, vaan kyseessä ovat olleet yksittäiset protestit, jotka toki usein ovat liittyneet 1990-luvun loppupuolen laajempaan vastakulttuuriseen liikehdintään.

Vuodesta 1997 alkaen Suomessa on myös järjestetty lukuisia kadunvaltaustapahtumia, joita on kutsuttu joko nimellä *Street party* tai *Reclaim the Streets*. Alun perin Britanniasta lähteneen toimintakonseptin ideana on vallata katuosuus kaupungin keskustasta ulkoilmajuhlille, joissa DJ:t soittavat tanssimusiikkia ja osallistujat katkaisevat liikenteen tanssimalla kadulla. 1990-luvulla *Reclaim the Streets* – tapahtumia järjestettiin erityisesti liikennepoliittisena kannanottona, jossa jalankulkijat ottavat haltuun yleensä autoille varattua kaupunkitilaa. Kadunvaltausten liikennepoliittiset päämäärät ovat kuitenkin 2000-luvulle siirryttäessä saaneet tehdä tilaa antikapitalistisille teemoille, yleiselle karnevalismille ja halulle horjuttaa hetkeksi kaupunkitilan järjestystä (ks. esim. Yliselä 2006).

2.2 Talonvaltausliike 2000-luvulla

Ensimmäisen kerran tyhjää taloa yritettiin vallata autonomiseksi sosiaalikeskukseksi Vapun päivänä vuonna 2001. Tuolloin joukko, johon kuului muun muassa globalisaatiokriittisen liikkeen aktivisteja, valtasi Irakin suurlähetystön omistaman rakennuksen Helsingin Kulosaarissa. Talonvaltaus jäi kuitenkin vain muutaman tunnin mittaiseksi. Muutamaa kuukautta myöhemmin vallattiin Helsingissä Lapinlahden sairaalan tontilla sijainnut tyhjillään ollut kerrostalo, Koivula, jonka valtaus kesti kuusi viikkoa.

Vuosina 2001–2007 tyhjiä tiloja on vallattu autonomisiksi sosiaalikeskuksiksi, eli itsehallinnollisiksi kulttuuri- ja toimintatiloiksi, parikymmentä kertaa. Helsingin lisäksi sosiaalikeskuksia on perustettu vallattuihin taloihin myös Torniossa ja Tampereella. Useimmat talonvaltaukset ovat kuitenkin jääneet lyhytaikaisiksi, kun rakennusten omistajat eivät ole suostuneet antamaan rakennusta valtaajien käyttöön. Osa talonvaltauksista on ollut tilapäisiä myös tarkoituksella. Esimerkiksi itsenäisyyspäivän aattona 2003 vallattiin Helsingissä tyhjä talo Kuokkavieras-tapahtuman osallistujien majoituspaikaksi ja niin kutsutuissa “bilevaltauksissa” tyhjiä rakennuksia on vallattu vain yhden illan mittaisia juhlia varten. (ks. Liite 1. Talonvaltauksia pääkaupunkiseudulla vuosina 2001–2007). Toistaiseksi pitkäikäisin autonominen sosiaalikeskus on ollut Helsingin Herttoniemessä sijainnut Siperia, jonka valtaajat saivat neuvoteltua käyttöönsä Helsingin kaupungin nuorisoesiintymisen kautta. Syksyllä 2002 vallattu Siperia ehti toimia autonomisena sosiaalikeskuksena kolmen ja puolen vuoden ajan. Kesällä 2006 rakennus kuitenkin tuhoutui tulipalossa.

Autonomisen sosiaalikeskuksen konsepti on peräisin Italiasta, missä vallattuihin rakennuksiin perustetut itsehallinnolliset kulttuuri- ja toimintatilat ovat toimineet vaihtoehtoisen kulttuurin ja politiikan tukikohtina 1970-luvun puolivälistä lähtien (Pickerill & Chatterton 2006, 734). Sittemmin ajatus autonomisista toimintakeskuksista on levinnyt myös muualle Eurooppaan ja nykyisin vallattuihin taloihin perustettuja sosiaalikeskuksia toimii muun muassa Britanniassa, Saksassa, Hollannissa ja Espanjassa (Pickerill & Chatterton 2006, 741). Sosiaalikeskusten autonomisuus eli itsehallinnollisuus tarkoittaa, että tilan säännöistä ja käytöstä päättävät toimijat itse. Toiminta perustuu yleensä vapaaehtoistyöhön, eikä sillä tavoitella taloudellista voittoa. Autonomiset sosiaalikeskukset toimivat muun muassa aktivistiryhmien kokoontumistiloina ja niissä järjestetään erilaisia tapahtumia. Tilat voivat myös olla osittain asuinkäytössä ja niiden yhteydessä voi toimia esimerkiksi baari, kahvila tai kirjakauppa. Jotkut sosiaalikeskukset ovat melko vaatimattomia, toisista taas on muodostunut tunnettuja kulttuurikeskuksia, joiden klubeilla ja konserteissa käy satoja ihmisiä (esim. Klein 2003).

Eurooppalaisen vastakulttuurisen liikehdinnän kontekstissa autonomia viittaa ajattelu- ja toimintatapaan, jossa pyritään haastamaan virallisen yhteiskunnan käytäntöjä ja valtarakenteita ”reunalta käsin”, muun muassa vaihtoehtoisen elämäntavan ja suoran toiminnan keinoin. Autonomia on ennemminkin toimintaperiaate kuin selkeä ideologia. Sen lähtökohtia on mahdollista paikantaa anarkismin perinteeseen, feministisen liikkeen teesiin henkilökohtaisen poliittisuudesta, italialaiseen autonomimarkxilaiseen teoriaan sekä ”arjen vallankumouksellisuutta” korostaneeseen situationistiseen liikkeeseen, joka vaikutti Ranskassa 1960-luvun lopulla. Autonomian periaatteisiin kuuluu muun muassa haluttomuus rakentaa pysyviä organisaatioita, muotoilla tarkkoja strategioita tai omaksua perinteisiä edustuksellisia rakenteita. 2000-luvulla monet kansainvälisen antikapitalistisen liikkeen ryhmät ovat omaksuneet autonomian toimintastrategiakseen. (Katsiaficas 1997, 1–16; Pickerill & Chatterton 2006, 731–734.)

2.3 Helsingin talonvaltaukset ja talonvaltaajat

Tässä tutkielmassa tarkastelen suomalaista talonvaltausliikehdintää 2000-luvun alkuvuosina sekä tämän liikehdinnän ympärille rakentunutta vastakulttuurista yhteisöä. Rajaan tarkasteluni Helsingissä järjestettyihin talonvaltauksiin, jotka ovat olleet julkisia ja joihin on liittynyt vaatimus tilan autonomiasta. Tarkasteluni ulkopuolelle jäävät siis muun muassa

kadunvaltauksset, joissa vallataan avointa ulkotilaa; talonvaltauksset, joissa tila otetaan haltuun julkisuutta välttämällä, esimerkiksi kun jokin autiotalo on otettu asuinkäyttöön kaikessa hiljaisuudessa; sekä sellaiset rakennusten valtauksset, joissa valtaajien tavoitteet eivät liity itse tilaan, vaan joilla on haluttu kiinnittää huomiota johonkin muuhun epäkohtaan.

Talonvaltausliikkeen puitteissa syntyneen yhteisön tarkka määrittely tai rajaaminen on hankalaa. Liikettä on hyvin epämuodollisesti organisoitunutta eikä toimintaa voi rajata sen enempää paikallisesti kuin paikantaa mihinkään tiettyihin järjestöihin tai ryhmiin. Vaikka helsinkiläiset talonvaltaajat ovat perustaneet myös rekisteröidyn yhdistyksen, Vapaa Katto ry:n, edustamaan itseään neuvotteluissa kaupungin kanssa, valtaajat korostavat että yhdistys on vain muodollinen välttämättömyys ”koska viralliset organisaatiot eivät kykene olemaan tekemisissä suoraan ihmisten kanssa” (Sosiaalikeskus Siperian verkkosivut).

Kaikkiaan Helsingissä vuosina 2001–2007 vallatuissa tiloissa järjestettyjen konserttien, bileiden ja tapahtumien yhteenlaskettu kävijämäärä liikkuu tuhansissa. Kuitenkaan en laske kaikkia vallatussa talossa käyneitä henkilöitä, esimerkiksi konserttiyleisöä tai muita satunnaisia vierailijoita, talonvaltaajiksi, vaikka he olisivatkin valtauksella oleskellessaan rikkoneet rikoslain pykälää 28:11 hallinnan loukkauksesta¹. Luen talonvaltaajayhteisöön kuuluviksi sellaiset henkilöt, jotka ovat ottaneet osaa talonvaltauksiin tai sosiaalikeskusten toimintaan ja jotka samaistuvat vastakulttuuriseen yhteisöön, josta sen jäsenet käyttävät usein nimitystä ”valtaaja-skene”.

Englanninkielinen sana *scene* tarkoittaa näyttämöä, tapahtumapaikkaa, (elokuva)kohtausta tai tapahtumaa. Alakulttuurien toimijat viittaavat ”skenellä” omaan kulttuuriinsa, sen toimijoihin ja vuorovaikutusverkostoihin (ks. esim. Pyykkönen 2003, 212). Esimerkiksi tieto uusista talonvaltauksista tai vallatuissa tiloissa järjestettävistä tapahtumista leviää ”skenen” epämuodollisissa verkostoissa kasvokkaisen vuorovaikutuksen, sähköpostin, verkkosivujen tai tekstiviestien välityksellä.

¹ Rikosoikeudellisesti talonvaltauksessa on kyse hallinnan loukkauksesta, josta Suomen rikoslainsäädäntö todetaan seuraavasti: ”Joka luvattomasti (...) ottaa haltuunsa toisen hallinnassa olevaa maata tai rakennuksen tai sen osan, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, hallinnan loukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.” (Rikoslaki 28:11 §)

Skeneä ei tule ymmärtää pysyväksi tai selvärajaiseksi yhteisöksi, vaan kyseessä on epämuodollisten verkostojen varassa muotoutuva kulttuurinen kenttä, joka jatkuvasti rakentaa itseään uudelleenmäärittelyjen, samaistumisen, liittolaisuuksien ja erontekojen kautta. Tämän kentän paikantaminen tai rajaaminen esimerkiksi joihinkin tiettyihin toimijaryhmiin on mahdotonta, joskin liikkeen verkostoilla voidaan nähdä yhteyksiä erilaisiin aktivistikollektiiveihin ja musiikkipohjaisiin alakulttuureihin.

2000-luvun ensimmäisinä vuosina monet talonvaltauksiin ja sosiaalikeskushankkeisiin osallistuneet toimijat olivat mukana esimerkiksi globalisaatioliikkeen toiminnassa ja talonvaltauksilla oli yhteyksiä muun muassa globalisaatiokriittisen liikkeen epämuodollisesti organisoituneisiin ryhmiin, kuten Valkohaalareihin ja Tottelemattomiin. Globalisaatiokriittisen liikeaallon hiipussa 2000-luvun alkuvuosina yhteydet muuttuvat kuitenkin epämääräisemmiksi. Oman kenttätöni aikaan monet talonvaltaajista osallistuivat erilaisten epämuodollisten aktivistiryhmien toimintaan, kuten feministisiin toimintaryhmiin, vapaata liikkuvuutta kannattavan No Border –ryhmän toimintaan tai kadunvaltausten järjestämiseen. Liikettä lähellä oleviksi musiikki- tai tyyliin pohjaisiksi alakulttuureiksi haastatteleman talonvaltaajat nimesivät muun muassa punk-, hiphop- ja psyke-kulttuurit².

Tällaisen löyhän ja pitkälti symbolisesti rakentuneen yhteisön jäsenten tarkan ikäjakauman tai toimijoiden sosioekonomisen aseman selvittäminen on vaikeaa, enkä siihen oman tutkimusprosessini aikana ole pyrkinytkään. Tällaisia yleistyksiä laadittaessa on myös huomattava, että liikkeen toimijoiden vaihtuvuus on suhteellisen nopeaa: 2000-luvun alkuvuosien toimijoista vain hyvin harvat ovat enää osallistuneet viime vuosien talonvaltauksiin. Omien havaintojeni sekä informanttien arvioiden perusteella voi kuitenkin päätellä, että Helsingin talonvaltausliikkeen toimintaan osallistuneista valtaosa on pääkaupunkiseudulla asuvia nuoria ja nuoria aikuisia. Iältään talonvaltaajat ovat pääosin 15–30-vuotiaita. Talonvaltausliikkeen toimijoiden sukupuolijakauma on melko tasainen, eli naisia ja miehiä on kutakuinkin yhtä paljon. Suuri osa valtaajista on päätoimisia opiskelijoita, mutta toimijoiden joukossa on myös henkilöitä, jotka ovat työelämässä tai työttömiä. Niistä talonvaltaajista, joiden kanssa keskustelin heidän vanhempiansa ammatista tai koulutustausta, valtaosan voi katsoa sijoittuvan perhetaustaltaan keskiluokkaan. Kuitenkin vaikutelmani on, että talonvaltauksia ei voida määritellä vain keskiluokkaisten nuorten aktivismiksi, vaan

² Psyke eli psychedelic trance on teknomusiikin alalaji.

talonvaltauksiin ja sosiaalikeskusten toimintaan osallistuu myös nuoria, joiden perhetaustaa voi kutsua työväenluokkaiseksi.³

Vaikka tarkastelen tutkielmassani nimenomaan Helsingin talonvaltauksia, valtaaja-skeneä on hankala rajata ainoastaan pääkaupunkiseudulla tai edes Suomessa asuviin toimijoihin. Suomalaisen yhteiskunnan kansainvälistyminen heijastuu myös yhteiskunnallisiin liikkeisiin, joiden kollektiivinen identiteetti ja liittolaisuussuhteet rakentuvat yhä harvemmin ainoastaan kansallisella tasolla (esim. Siisiäinen 2003, 54–55; Lindholm 2005, 185–187).

Talonvaltausliikkeen toimijat samaistuvat kansainväliseen antikapitalististen teemojen ympärille syntyneeseen vastakulttuuriseen liikehdintään, erityisesti Keski- ja Etelä-Euroopan talonvaltaajiin. Toimijoilla on yhteyksiä ulkomailla toimiviin sisarliikkeisiin, joilta myös omaksutaan toimintamalleja. Yhtenä esimerkkinä tällaisesta kansainvälisestä “lainasta” voi nostaa esiin sosiaalikeskuksen käsitteen: Suomeksi sana voi kuulostaa hiukan kömpelöltä, sillä sosiaali-alkuiset sanat yhdistyvät kielessämme useimmiten valtiovetoiseen hyvinvointihallintoon ja sen raskaisiin instituutioihin, kun taas esimerkiksi italiankielinen käsite *centro sociale* tai englannin *social center* kuvaavat jo paremmin, että kyseessä on paikka yhdessäololle ja seurallisuudelle. Kansainväliset yhteydet synnyttävät eri maissa toimivien talonvaltaajien välille myös solidaarisuuden tunteita, liittolaisuuksia sekä yhteistyötä. Esimerkiksi samana päivänä kun Helsingin kaupungin nuorisolautakunta teki päätöstä Elimäenkadun sosiaalikeskuksen tulevaisuudesta lokakuussa 2007, järjestettiin sekä Kööpenhaminassa Suomen suurlähetystön edustalla että Malmössä Suomen konsulaatin tuntumassa tukimielenosoitus suomalaisille talonvaltaajille.

³ Viitataan luokkataustalla tässä muun muassa vanhempien asemaan työmarkkinoilla sekä näiden koulutustasoon.

3. KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

3.1 Yhteiskunnalliset liikkeet

Yhteiskuntatieteissä liikkeellä viitataan sellaisiin kollektiivisen toiminnan muotoihin, jotka pyrkivät edistämään tai jarruttamaan sosiaalista muutosta ja näin tehdessään ne saavat aikaan yhteiskunnallisia konflikteja (Ilmonen 1998, 15–16). Liikkeen toimijoita yhdistävät yhteiset päämäärät, kohtalaisen yhtenäinen käsitys siitä, miten näihin tavoitteisiin päästään sekä keskinäinen solidaarisuus. Liikkeet rakentuvat epämuodollisista vuorovaikutusverkostoista, mutta ovat sikäli organisoituneita, että niillä on ajallista jatkuvuutta. Tämän vuorovaikutusverkoston varassa vahvistuu käsitys ”meistä”, kollektiivinen identiteetti, joka erottaa liikkeen ympäristöstään. (Della Porta & Diani 2006, 20–21). Näiden määritelmien puitteissa katson, että Helsingin talonvaltauksia vuosina 2001–2007 on mahdollista tarkastella liikkeenä, eikä kyse ole vain yksittäisistä protesteista.

Uudella yhteiskunnallisella liikkeellä viitataan yleensä 1960-luvulta lähtien varsinkin länsimaissa vahvistuneisiin liikkeisiin kuten ympäristöliikkeeseen, rauhanliikkeisiin ja feministisiin liikkeisiin (Ilmonen 1998, 15). Nämä uudet liikkeet eroavat aikaisemmista, modernille teolliselle yhteiskunnalle tyypillisistä luokkapohjaisista liikkeistä siinä, että niiden toimintaa ei voi palauttaa kamppailuksi materiaalisista intresseistä eikä vallitsevan poliittisen järjestelmän logiikkaan. Niin kutsuttujen *vanhojen liikkeiden*, kuten työväenliikkeen, tavoitteet liittyivät yleensä materiaalien hyödykkeiden tuotantoon ja jakautumiseen ja ne ajoivat etujaan ensisijaisesti vaikuttamalla valtionhallintoon. Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden toiminnassa on ensisijaisesti kyse kollektiivisten identiteettien tuottamisesta ja vallitsevien kulttuuristen koodien symbolisesta haastamisesta. (Ilmonen 1998, 25–30; Melucci 1996, 97–105.) Jako ”uusiin” ja ”vanhoihin” liikkeisiin ei kuitenkaan ole yksioikoinen. Esimerkiksi Kaj Ilmonen (1998, 32–35) huomauttaa, että uusia ja vanhoja liikkeitä vertailtaessa tulisi ottaa huomioon, että ne ovat liikkeitä eri vaiheissaan. Alkuvaiheessaan myös monet vanhat liikkeet ovat toimineet uusien kulttuuristen merkitysten tuottajina sekä jäsentensä identiteettien rakentamisen paikkoina.

Uudet liikkeet eivät esitä kokonaisvaltaisia poliittisia ohjelmia eivätkä ne pyri vaikuttamaan niinkään valtionhallinnon kautta. Sen sijaan ne haastavat vallitsevia ajattelutapoja ja esimerkiksi politisoivat asioita, joita aikaisemmin ei ole pidetty poliittisina. Niiden kritiikki kohdistuu yleensä koko modernin yhteiskunnan toiminnan logiikkaan, kuten jatkuvaan talouskasvuun tai heteronormatiiviseen sukupuolijärjestelmään – kysymyksiin, jotka sikäli ovat perinteisen politiikan ”yläpuolella”, ettei mikään yksittäinen instituutio tai toimija pysty niihin vaikuttamaan. Liikkeiden tavoitteissa taas painottuvat elämän laatuun liittyvät kysymykset ja niiden toimintarepertuaariin kuuluivat erilaiset vaihtoehtoiset elämäntavat ja paikalliset kokeilut (Ilmonen 1998, 27; Rasimus 2006, 65). Uusien liikkeiden harjoittama politiikka tulee lähelle esimerkiksi ajatusta *elämänpolitiikasta*, joka kattaa käytännössä kaiken millä on tekemistä identiteetin, hyvinvoinnin, itserefleksiivisyyden ja elämäntyylin kanssa (Giddens 1991, 214–215).

Organisaatioltaan uudet liikkeet ovat hyvin epämuodollisia. Ne muodostuvat yksittäisistä toimijoista, pienistä ryhmistä ja näiden välisistä yhteyksistä. Alberto Melucci (1996, 115) luonnehtii uusia liikkeitä *näkymättömiksi verkostoiksi*, joiden olemassaolo ei näy ulospäin. Liike on olemassa toimijoidensa arkipäiväisissä käytännöissä: kohtaamisissa ja vuorovaikutuksessa, elämäntavoissa ja -tyyleissä, symboleissa ja rituaaleissa. Muodollisen organisaatorakenteen sijasta näitä erilaisia toimijoita yhdistää *kollektiivinen identiteetti* eli toimijoiden kokemus yhteenkuuluvuudesta ja keskinäisestä solidaarisuudesta. Juuri kollektiivinen identiteetti antaa liikkeille pysyvyyttä ja jatkuvuutta, toisin sanoen tekee näistä verkostoista liikkeitä (Melucci emt., 75). Ilman tätä identifioitumisen prosessia, jossa toimijat tunnistavat itsensä osana liikettä ja kokevat kuuluvansa samaan joukkoon toisten toimijoiden kanssa, liikkeet olisivat vain joukko irrallisia protestitapahtumia tai yksilöiden elämäntapakokeiluja. (Della Porta & Diani 2006, 20–23, 91–92.)

Painottamalla yhteiskunnallisten liikkeiden verkostomaisuutta viitataan usein myös siihen, että verkostolta puuttuu keskus, joka sanelisi sille yhtenäisen agendan (Della Porta & Diani 2006, 156–167). Verkostomaisuuteen liittyy myös ajatus moniäänisyydestä, eli siitä, että toimijat eivät muodosta homogeenista joukkoa, vaan edustavat erilaisia näkemyksiä. Esimerkiksi Arturo Escobar (2005) sekä Michael Hardt ja Antonio Negri (2004, 82) rinnastavat verkostomuotoisten liikkeiden organisaation tietoverkkojen hajautettuun ja itsejärjestäytyvään logiikkaan, jota pysyvän rakenteen ja hierarkkisten suhteiden sijasta luonnehtii moninaisuus, horisontaalisuus ja jatkuva muutos. Usein uusien liikkeiden toimintaa

ohjaa myös tietoinen pyrkimys välttää hierarkkisten ja muodollisten rakenteiden syntymistä. Sen sijaan ne korostavat toiminnassaan spontaanisuutta, antiautoritäärisyyttä ja toimijoiden tasa-arvoisuutta (Melucci 1996, 103).

Uusia liikkeitä pidetään yleisesti jälkiteollisen yhteiskunnan ilmiönä ja niiden synty on liitettävissä siirtymään modernista yhteiskunnasta ns. postmoderniin, mikä on muuttanut yhteiskunnallisen toiminnan edellytyksiä niin yksilöllisellä kuin yleiselläkin tasolla (Melucci 1996, 89–117). Aikaisemmille yhteiskunnallisille liikkeille ominainen tapa ajaa etujaan valtion kautta on törmännyt rajoihinsa kun valtion rooli on muun muassa kansainvälistyvän talouden seurauksena heikentynyt. Samalla ihmisten elämää ohjanneet traditionaaliset sosiaaliset rakenteet ovat menettäneet merkitystään, mikä puolestaan sallii yksilölle entistä suuremman toimintatilan ja toisaalta ”pakottaa” ihmiset yksilöllistymään ja luomaan omia elämänprojektejaan. Median ja informaation määrä ja merkitys ovat lisääntyneet ja julkisuudesta on tullut entistä merkittävämpi poliittisen vaikuttamisen areena. (Ilmonen 1998, 18–21).

3.2. Yhteiskunnalliset liikkeet 2000-luvun Suomessa

Martti Siisiäisen (1998, 219–226) mukaan suomalaiselle yhteiskunnalliselle liikehdinnälle on pitkään ollut tyypillistä yhdistysmuotoinen organisoituminen, valtiosuuntautuneisuus sekä keinovalikoimien maltillisuus. Liikkeet ovat perinteisesti nähneet oman roolinsa valistajina sekä pyrkineet esiintymään asiallisina ja vakavasti otettavina toimijoina. Ne ovat ajaneet tavoitteitaan ennemmin neuvottelemalla valtion tai kunnan edustajien kanssa, kuin suuntaamalla toimintansa hallintoa vastaan ja pyrkineet välttämään yhteenottoja viranomaisten kanssa.

1960-luvulta alkaen suomalaiset liikkeet ovat omaksuneet myös uusiin liikkeisiin liitettyjä kulttuurisen vastarinnan elementtejä ja niiden toimintarepertuaarit alkoivat uudistua. Siisiäisen mukaan varsinaiset ”uudet” liikkeet rantautuivat Suomeen kuitenkin vasta 1970-luvun lopussa. Esimerkiksi 1970-luvun lopulla syntynyt ympäristöliike omaksui julkisuusorientoituneet kansalaistottelemattomuustempaukset sekä passiivisen vastarinnan osaksi toimintarepertuaariaan. Siisiäinen korostaa kuitenkin, että myös uusien liikkeiden toiminta Suomessa on noudattanut maltillista ja valtiollisesti suuntautunutta toimintatapaa.

Esimerkkinä tästä hän mainitsee 1980- ja 1990-luvun talonvaltausliikkeet, joiden epämuodollisena alkanut toiminta johti nopeasti yhdistysten perustamiseen ja liikkeistä tuli vastapuolen hyväksymiä neuvotteluosapuolia (emt., 232–233; Siisiäinen 2003, 56).

Siisiäinen arvioi suomalaisten liikkeiden toimintatradition kuitenkin uudistuneen 1990-luvun mittaan, erityisesti ympäristö- ja eläinoikeuskysymyksiin painottuneen radikaaliliikehdinnän myötä. Siisiäinen (2003, 54–56) lukee 1990-luvun liikkeiden erityispiirteiksi muun muassa sen, että niiden ”vastustaja” on yleistynyt maailmanjärjestelmätasoisiksi ja menettänyt sosiaalista paikannettavuuttaan. Uusimpien liikkeiden muotoutumishorisontti on kansainvälinen ja niiden toiminta-areenana Eurooppa tai maapallo. Informaatioteknologia sekä Euroopan yhdentymisen myötä entisestään helpottunut matkustaminen ovat edistäneet yhteiskunnallisten liikkeiden kansainvälistymistä. Toimintamallit, ajatukset ja tyyli leviävät yli kansallisvaltioiden rajojen ja mahdollistavat yhteistyön toimijoiden välillä, jotka ovat maantieteellisesti etäällä toisistaan. Uusimmat liikkeet eivät myöskään organisoidu yhdistysmuotoon, vaan suosivat liikkuvaa ja epämuodollista järjestäytymistä. Siisiäinen arveleekin, että informaatioteknologiaa hyödyntävät, joustavat ja kansainväliset verkostot ovat yhdistysmuotoa soveltuvampi organisoitumistapa nopeasti muuttuvassa ja liikkuvassa yhteiskunnassa.

Siisiäinen (2003, 54–55) kiinnittää huomiota myös siihen, että uusimmat liikkeet eivät ole kohdistaneet vaatimuksiaan ensisijaisesti valtiovallalle, vaan ne ovat pyrkineet vaikuttamaan julkisuuden ja elämäntapojen kautta. Lisäksi 1990-luvun radikaaliliikkeet ovat murtaneet suomalaista liikehdintää luonnehtinutta maltillista toimintakulttuuria käyttämällä muun muassa omaisuuden tuhoamista sekä kasvotonta suoraa toimintaa tietoisena toimintakeinona. Tämän voi katsoa heikentäneen näiden liikkeiden mahdollisuuksia solmia neuvottelu- ja liittolaissuhteita vakiintuneempien yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa. (ks. myös Siisiäinen 1998, 234–237.)

2000-luvun alun suomalaista radikaaliliikehdintää on luonnehdittu organisatorisesti ja temaattisesti hajanaiseksi (Rasmus 2006, 308–310). Talonvaltausliikehdinnän ohella esiin ovat nousseet muun muassa ihmisten vapaata liikkuvuutta puolustava No Border -kollektiivi sekä prekariaatti-projekti. Verrattuna 1990-luvun lopun eläinoikeus-, ympäristö- ja globalisaatiokysymysten ympärille rakentuneeseen liikehdintään toimijamäärät ovat olleet

kuitenkin suhteellisen vähäisiä. Useimpien toimintamuotojen kohdalla onkin ehkä osuvampaa puhua toimintaryhmästä kuin liikkeestä.

Arto Lindholmin (2005, 195–201) mukaan vuosituhanen taitteen suomalaiselle kansalaisaktivismille on luonteenomaista *yksilöllisyys, verkostomuotoisuus ja projektimaisuus*. Projektimaisuudella Lindholm tarkoittaa, että toimijoiden sitoutuminen liikkeisiin on usein lyhytaikaista. Liikehdintä rakentuu epämuodollisten verkostojen varaan ja muodostuu kampanjoista, tempauksista tai tapahtumista, joihin toimijat sitoutuvat vain lyhytaikaisesti ja jotka eivät johda uusien järjestöjen tai muiden pysyvien organisaatioiden syntymiseen. Verkostomaisilla liikkeillä ei ole pysyvää organisaatiota tai ”keskusta”, joka määrittelisi niiden ideologian tai toimintaohjelman. Tästä seuraa, että verkostomuotoisia liikkeitä on hankala hallita sen enempää sisäpuolelta kuin ulkoapäinkään.

Tarkastelleessaan 2000-luvun aktivismin piirteitä Lindholm (2005, 196–198) nostaa esiin myös kysymyksen, onko 2000-luvun liikkeillä kollektiivista identiteettiä. Sykäyksittään tapahtuvan toiminnan varaan rakentuvat identiteetit ovat ainakin yhä lyhytaikaisempia. Lindholm huomauttaakin, että 2000-luvun aktivistien sykäyksiksi lyhentynyt poliittinen aika aiheuttaa päänvaivaa ainakin tutkijoille, joiden on yhä hankalampaa hahmottaa, mitä kaikkia aktivistisubjekteja liikekentällä kulloinkin toimii.

Talonvaltausten voi katsoa edustavan sikäli tyypillistä 2000-luvun aktivismia, että toiminta on hyvin löyhästi ja epämuodollisesti järjestäytyntä, projektimaista ja sille on myös luonteenomaista toimijoiden suhteellisen suuri vaihtuvuus. Liikkuvat ja muuttuvat toimijaverkostot hyödyntävät kommunikaatiossaan informaatioteknologiaa ja ovat osittain kansainvälisiä. Katson kuitenkin talonvaltausliikehdinnän edustavan jossain määrin poikkeuksellista toimintamuotoa 2000-luvun alun hajanaisella liikehdinnän kentällä. Talonvaltauksiin sekä sosiaalikeskushankkeisiin on ottanut osaa satoja nuoria ja vuodesta 2001 alkaen toistuneet talonvaltaukset kertovat ainakin jonkinlaisesta jatkuvuudesta. Myös valtaajien vaatimus tilasta, joka tarjoaisi puitteita ruohonjuuritason organisoitumiselle ja vastakulttuurisen yhteisöllisyyden vaalimiselle, voidaan tulkita osoitukseksi siitä, että “projektiaktivismin” rinnalle kaivattaisiin myös jatkuvuutta tukevia resursseja.

3.3 Identiteettiliikkeitä, uusheimoja, vastakulttuureita

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa on korostettu, että niiden toiminta ei ole palautettavissa vain yhteiskunnallisiin päämääriin, vaan ne ovat ennen kaikkea *yhteisöllisiä liikkeitä ja identiteetin tuottamisen paikkoja* (esim. Melucci 1996, 99–103). Ne tarjoavat toimijoilleen samaistumisen kohteita sekä kokemuksia yhteenkuuluvuudesta ja keskinäisestä solidaarisuudesta sekä antavat mahdollisuuksia oman subjektiviteetin rakentamiseen ja toteuttamiseen. Esimerkiksi Kevin Hetheringtonin (1998, 29–35) mukaan uudet liikkeet eivät toimi samanlaisina ”historiallisina muutosvoimina” kuten vaikkapa työväenliike, vaan niiden harjoittama politiikka on ensisijaisesti *identiteettipolitiikkaa*. Se pohjaa haluun tulla tunnistetuksi ja tunnustetuksi jonkin ryhmän jäsenenä ja sen jakaman arvomaailman kantajana.

Melucci (1996) ja Hetherington (1998) katsovat uusien yhteiskunnallisten liikkeiden olevan emotionaalisia ja symbolisia yhteisöjä. Niiden yhteisöllisyyden perustana on jaettu arvomaailma ja niihin kuulumista on mahdollista ilmaista esimerkiksi tyylien ja käytäntöjen avulla. Tällaista symbolista ja emotionaalista yhteisöllisyyden muotoa, jota uusien yhteiskunnallisten liikkeidenkin voidaan katsoa edustavan, ranskalainen Michel Maffesoli kutsuu *uusheimolaisuudeksi*. Maffesoli viittaa uusheimon käsitteellä rituaalisiin, ja itsetarkoituksellisiin yhteisöihin, kuten harrastus-, tyyli- tai elämäntapayhteisöihin, ja esittää tällaisten heimojen olevan juuri myöhäismodernille tyypillinen yhteisöllisyyden muoto. Uusheimot eroavat esimerkiksi esimodernien kulttuurien heimoista siinä, että ne ovat valinnaisia. Yksilö voi päättää itse mihin heimoon tai heimoihin hän haluaa kuulua, eivätkä ne sulje toisiaan pois tai vaadi jäseniään tinkimään omasta yksilöllisyydestään (Sulkunen 1996, 84–86). Sama henkilö voi kuulua samaan aikaan useisiin heimoihin, esimerkiksi opiskelu- tai työpaikallaan, harrastusyhteisöissä tai yhteiskunnallisissa liikkeissä.

Niin Maffesoli (1995) kuin Hetheringtonin (1998, 51–52) korostavat, että postmoderni heimoyhteisöllisyys on *yksilöllistä yhteisöllisyyttä*. Symbolisiin ja emotionaalisiin heimoyhteisöihin samaistumisessa on kyse yksilöllisen identiteetin rakentamisesta, ei niinkään sen ”kadottamisesta” yhtenäisyyden alle. Juuri valinnaisuutensa ja symbolisen luonteensa vuoksi postmodernin heimoyhteisöllisyyden on usein korostettu olevan ”keveää”. Tässä suhteessa se eroaa esimoderneista suku- ja heimoyhteisöistä, jotka olivat yksilön

kannalta sitovia ja velvoittavia. Postmoderniin yhteisöllisyyteen liitetty keveys ja valinnaisuus ei kuitenkaan tarkoita, että uusheimot olisivat vähemmän “todellisia” kuin traditionaalisemmat yhteisöllisyyden muodot.

Viittaan työssäni talonvaltaajiin myös *vastakulttuurin* käsitteellä. Fornäs (1998, 151) nimittää vastakulttuureiksi alakulttuureita, jotka aktiivisesti vastustavat vallitsevaa yhteiskunnallista järjestystä, jolloin niiden muoto lähenee yhteiskunnallista liikettä. Samoin vastakulttuureja ovat liikkeet, jota ovat kehittäneet oman alakulttuurinsa. Vastakulttuurin käsite on sikäli ongelmallinen, että siihen kytkeytyy helposti ajatus ”valtakulttuurista”, jota vastakulttuuri pyrki haastamaan. Kuitenkin oletus tällaisesta yhdestä, yhtenäisestä valtakulttuurista on ongelmallinen myöhäismodernissa yhteiskunnassa, jossa normaaliuden määritelmät ovat pirstaloituneet, ja jota leimaa yksilöllistyminen, refleksiivisyys ja lukuisien mahdollisten elämäntyylien rinnakkaisuus (Fornäs 1998, 149).

Juppi, Peltokoski ja Pyykkönen (2003, 6) määrittelevät vastakulttuurin kulttuuriyhteisöksi, “jonka jaetut merkitykset, arvot ja normit ovat vastakkaisia tai vaihtoehtoisia 'valta- tai emokulttuurin' vallitseviksi oletetuille merkityksille ja arvoille”. Näin ymmärrän vastakulttuurin myös omassa tutkielmassani. Vastakulttuurin olemassaolo ei siis edellytä oletusta yhtenäisestä ”valtakulttuurista”, vaan vastakulttuurisuuden keskeinen kriteeri on toimijoiden oma ymmärrys arvojensa ja yhteisönsä vastakkaisuudesta suhteessa ulkopuoliseen yhteiskuntaan ja sen oletettuihin arvoihin. Pyrin myös työssäni kuvaamaan sellaisia talonvaltauksiin ja autonomisiin tiloihin liitettyjä käytäntöjä, joissa toimijoiden yhteisöllisyys rakentuu ”normaaliyhteiskuntaan” kohdistuvan vastakkaisuuden kautta.

3.4 Yhteisöllisyys yhteiskunnallisissa liikkeissä

Yhteiskunnallisen liikkeen kollektiivinen identiteetti ei ole pysyvä ja selvärajainen, vaan prosessi. Sitä muotoillaan ja rakennetaan jatkuvasti niin liikkeen toimijoiden keskinäisen vuorovaikutuksen kautta kuin ulkopuolisten tahojenkin toimesta. (Della Porta & Diani 2006, 92). Tässä prosessissa on kyse samaistumisesta ja erottautumisesta, jonka kautta kollektiivisen identiteetin rajoja määritellään suhteessa muihin ryhmiin.

Cohen (1985) korostaa kaikkien yhteisöjen rakentuvan symbolisesti. Yhteiskunnalliset liikkeet ovat kaikkien yhteisöjen tavoin arvojen, normien ja moraalisten koodien järjestelmiä, joihin niiden jäsenet voivat identifioitua. Toimijoiden yhteisöllisyys perustuu jaetuille merkityksille, joita yhteisön jäsenet ilmaisevat erilaisilla merkeillä ja käytännöillä. Yhteisölliset symbolit saavat merkityksensä kytkeytyessään yhteisön jäsenten jakamaan laajempaan merkitysten kenttään. Juuri erilaisiin symboleihin liitetyt merkitykset erottavat yhteisöjä toisistaan ja mahdollistavat niiden toimimisen jäsentensä samaistumisen kohteita. Tällainen yhteisöllinen merkki on esimerkiksi ympyröity N-kirjaimen muotoinen nuoli. Suurelle osalle suomalaisista merkki ei todennäköisesti kerro mitään, mutta talonvaltaajat tunnistavat kansainvälisen valtaaja-symbolin ja lukevat siitä monenlaisia merkityksiä. Jos merkki on esimerkiksi painettu T-paitaan tai rintamerkkiin, sen kantaja on todennäköisesti talonvaltaaja tai ainakin kannattaa näiden tavoitteita.

Rituaalien merkitykseen yhteisöllisyyden vahvistajana on kiinnittänyt huomiota muun muassa Emile Durkheim klassikkoteoksessaan *Uskontoelämän alkeismuodot* (1980/1912). Käyttäen esimerkkeinään Australian aboriginaalien uskonnollisia seremonioita Durkheim kuvaa, kuinka rituaali vahvistaa yksilöiden tietoisuutta itsestään yhteisön jäsenenä. Rituaalit synnyttävät osallistujensa välillä solidaarisuuden tunteita ja vahvistaa heidän keskinäistä luottamustaan. Rituaalien kautta yhteisöt myös uusintavat merkitysjärjestelmiään, kuten käsityksiä oikeasta ja väärästä sekä yhteisön rajoista (Cohen 1985, 50).

Durkheimin teoksessa rituaalit ovat uskonnollisia seremonioita, joissa yhteisön jäsenet kokoontuvat palvomaan korkeampaa voimaa. Antropologian piirissä rituaalilla viitataan nimenomaan seremonialliseen toimintaan (esim. Turner 2007) ja myös arkipuheessa rituaalit ymmärretään usein nimenomaan muodollisiksi tapahtumiksi. Rituaalin käsitteen voi kuitenkin ymmärtää myös laajemmin. Esimerkiksi Collins (2004) soveltaa Durkheimin rituaaliteoriaa yleisesti vuorovaikutuksen ja emootioiden tutkimiseen. Hän määrittelee Goffmania mukaillen rituaalin tavaksi, jolla yksilö suuntautuu erityistä arvontoa nauttiviin symboleihin, kuten toisiin ihmisiin, esineisiin tai juhlallisiin tilanteisiin (emt., 17). Rituaalin ei tarvitse olla muodollinen, vaan olennaista on toiminnan symbolinen ulottuvuus ja toimintaan liittyvät tunteet. Collins määrittelee rituaalin ennen kaikkea yhteisöllisyyden tunnetta vahvistavaksi sosiaalseksi mekanismiksi ja korostaa, että arkisiinkin sosiaalisiin tilanteisiin liittyy rituaalisia elementtejä. Tällöin ne antavan osallistujilleen itseluottamusta ja voimaa sekä vahvistavat näiden keskinäistä solidaarisuutta (emt., 34-44). Yhteiskunnallisten liikkeiden

tutkimuksessa on usein kiinnitetty huomiota esimerkiksi mielenosoitusten merkitykseen yhteisöllisyyttä vahvistavina rituaaleina (Lindholm 2003, 78–79; Lindholm 2005, 138–139; Konttinen 2004, 214–215). Vaikka mielenosoituksiin ja erilaisiin protestiluontoisiin tempauksiin liittyy myös päämäärätason tavoitteita, kuten jonkin epäkohdan nostaminen julkisuuteen, mielenosoitukset tarjoavat osanottajilleen kokemuksen kuulumisesta johonkin suurempaan yhteisöön. Mielenosoitukset, kokoukset ja muut tilaisuudet, jotka kokoavat liikkeen jäseniä yhteiseen toimintaan ja uusintavat kollektiivista identiteettiä antavat liikkeille jatkuvuutta. Niiden antaman yhteenkuuluvuuden tunteen voimalla liike pysyy koossa myös rituaalien välisenä aikana.

Erilaisilla ”omilla” paikoilla ja tiloilla on tärkeä rooli uusien liikkeiden emotionaalisten yhteisöllisyyden rakentajina ja vahvistajina (Della Porta & Diani 2006, 110–111; Hetherington 1998, 101–103). Merkitykselliset tilat, joissa yhteisön jäsenet kokoontuvat yhteen ja kohtaavat, toimivat eräänlaisina näyttämöinä, joilla omaa identiteettiä rakennetaan performatiivisesti erilaisten tyylien, tapojen ja rituaalien kautta. Usein tällaiset ”omat tilat” ovat myös utooppisia paikkoja, joissa liikkeiden toimijat toteuttavat omien arvojensa mukaisia elämäntapoja, muun muassa tasa-arvoisen yhteisöllisyyden ihanteitaan. (ks. esim. Hetherington 1998, 123–139.) Hetherington (emt., 107–108) korostaa myös, että tilat, jotka sijaitsevat jollakin tapaa ”virallisen yhteiskunnan laitamilla”, ovat usein sosiaalisesti keskeisiä sellaisille henkilöille, jotka kokevat oman identiteettinsä marginaalisiksi.

3.5 Liminaali ja communitas

Tutkielmassani tarkastelen marginaalisen tilan ja yhteisöllisyyden suhdetta myös käyttäen apunani antropologi Viktor Turnerin (2007/1969) tunnetuksi tekemiä liminaalisuuden ja communitaksen käsitteitä. Turner (emt., 106–110) nimittää liminaalisiksi olosuhteita, joissa yhteiskunnan sosiaalinen järjestys hierarkioineen, sääntöineen ja velvoitteineen ei ole voimassa. Tällaiset tilanteet, joissa sosiaalista elämää normaalisti jäsentävät erot ja statukset eivät ole voimassa, mahdollistavat läsnäolijoiden tasa-arvoon ja toveruuteen perustuvan yhteisöllisyyden, jota hän kutsuu communitakseksi.

Liminaalisuus sanana viittaa välitilaan (lat. *limensis* = kynnyks) ja se on ottanut käyttöön antropologi van Gennep, joka viittaa sillä siirtymäriittien vaiheeseen, jossa yksilö tai ryhmä

on irrotettu vanhasta paikastaan yhteiskunnan rakenteessa, mutta rituaalia ei vielä ole viety päätösvaiheeseen, jossa rituaalisubjekti palautetaan sosiaalisen järjestyksen piiriin uudessa asemassaan. Tätä välitilavaihetta, jonka aikana sosiaalista elämää normaalisti jäsentävät luokitukset eivät ole voimassa, luonnehtii ambivalenttius ja monimerkityksisyys. *Communitas* puolestaan on sosiaalinen olosuhde, jossa vallitsee statuksettomuus ja siten sisäinen tasa-arvoisuus.

Communitas voidaan ymmärtää eräänlaiseksi ihanneyhteisöllisyydeksi, jossa roolit ja statukset on riisuttu ja jäljelle jää vain läsnäolijoiden tasa-arvoinen toveruus. Turnerin mukaan *communitaksen* kaltaista solidaarisuutta voi syntyä siirtymäriittien liminaalivaiheen lisäksi monenlaisissa olosuhteissa, joissa yhteiskunnassa vallitseva rakenne on heikentynyt (emt. 143–146). Turnerin ajattelussa liminaalisuus tulee lähelle marginaalisuuden käsitettä. Hän rinnastaa *communitaksen* ”heikkojen voimaan”, mikä tarkoittaa, että alhaiseen asemaan yhdistyy pyhän ominaispiirteitä.

Turner (2007, 152–153) korostaa, että todellinen *communitas*-yhteisö on aina hetkellinen, spontaani ja konkreettinen. Sitä on mahdotonta vakiinnuttaa pysyvän järjestyksen perustaksi, sillä ihmisten materiaalistien ja organisatoristen tarpeiden turvaaminen edellyttää väistämättä jonkinlaisten rakenteiden ja statusten järjestelmän syntymistä. Pyrkimykset *communitaksen* säilyttämiseen johtavat Turnerin mukaan useimmiten vain entistä jäykempien sosiaalisten rakenteiden syntymiseen. Rakenteen ja *communitaksen*, yhdenmukaisuuden ja erojen, hierarkian ja tasa-arvoisuuden, vuorottelu luonnehtii Turnerin mukaan kaikkea sosiaalista elämää. Nämä vastakohtaisuudet ovat toistensa rakennusosia ja korvaamattomia toistensa olemassaololle (emt., 236).

Turner antaa lukuisia esimerkkejä tasa-arvoisen *communitaksen* tilaa tavoittelevista ryhmistä eri aikakausilta ja kulttuureista. Yhteistä näille ryhmille on jäsentensä samanarvoisuuden korostaminen muun muassa anonyymiyden sekä varallisuuteen, omaisuuteen, statukseen tai sukupuoleen liittyvien erojen kieltämisen kautta. Moderneissa yhteiskunnissa *communitas*-tyypistä yhteisöllisyyttä Turner löytää muun muassa uskonnollisista yhteisöistä, nuorison vastakulttuureiden parista sekä karnevalistisista juhlista. Näitä kaikkia yhdistää pyrkimys luoda symbolisesti sellaisia olosuhteita, joissa tasa-arvoisuuden kokemus peittäisi alleen läsnäolijoiden statukset ja keskinäisen erot.

Turnerin kuvaamia liminaalisuuden ja communitaksen piirteitä voi havaita vallattujen talojen karnevalistisessa tunnelmassa sekä talonvaltaajien marginaalisuutta korostavassa symboliikassa ja kulttuurissa. Communitas-tyyppisen tasa-arvoisen ihanneyhteisöllisyyden voi katsoa olevan myös autonomisten tilojen toimintaa ja organisoitumista ohjaava ihanne, jonka toteuttamiseen talonvaltaajat tähtäävät muun muassa hierarkiattomuutta ja epämuodollisuutta korostavilla päätöksentekokäytännöillään.

4. MENETELMÄT JA AINEISTO

Tutkimusmenetelmäni on etnografinen eli olen pyrkinyt keräämään tietoa ja kasvattamaan ymmärrystäni talonvaltausliikkeestä kenttätöiden kautta. Olen vierailut ja viettänyt aikaa vallatuissa taloissa, keskustellut talonvaltaajien kanssa sekä haastatellen että epämuodollisemmissa merkeissä, ja tutustunut toimijoiden tuottamaan tai muuten talonvaltausliikettä käsittelevään kirjalliseen materiaaliin.

Ymmärrän etnografian paitsi osallistuvan havainnoinnin ja haastattelujen kautta tapahtuvaksi tiedonkeruutavaksi myös kokonaisvaltaisemmaksi tutkimusotteeksi, jonka tavoitteena on saavuttaa mahdollisimman läheinen ymmärrys tutkittavista ilmiöistä (Eriksen 2004, 43). Tutkijan ollessa ”kentällä”, eli tutustuttaessa tutkimansa yhteisön jäseniin näiden omassa ympäristössä on mahdollista saada hyvin rikasta ja monipuolista aineistoa.

Etnografisessa tutkimusprosessissa tieto syntyy tutkijoiden ja tutkittavien kohtaamisten, vuorovaikutuksen ja yhteisten kokemusten kautta, ja tutkijan tulee tunnistaa myös oma roolinsa osana tätä vuoropuhelua. Etnografisen tutkimusmenetelmän soveltaja ei ole ulkopuolinen tarkkailija, joka ainoastaan havainnoi ja raportoi, vaan hän osallistuu aktiivisesti tiedon tuottamisen prosesseihin. Hän on läsnä kentällä kaikkine ominaisuuksineen, jotka vaikuttavat niin vuorovaikutukseen tutkittavien kanssa kuin tutkijan itsensä tekemisiin tulkintoihin. (Hammersley & Atkinson 1995, 92–99; Eriksen 2004, 46.)

Etnografinen tutkimus onkin väistämättä subjektiivista, kontekstisidonnaista ja osittaista. Se ei pysty eikä pyri kertomaan ”totuutta” tutkitusta ilmiöstä, vaan rakentaa tulkinnan, jossa kohtaavat sekä tutkijan että tutkittavien kokemus ja näkökulmat. Etnografiseen tutkimukseen kytkeytyy vahvasti ajatus tiedon paikantuneisuudesta eli siitä, että tutkimusta tehdään aina jostain näkökulmasta käsin. Tieto on aina kontekstisidonnaista sekä kiinnittynyttä aikaan, paikkaan, tilanteeseen ja toimijoihin. Tutkijan on pyrittävä tunnistamaan ja tekemään näkyviksi nämä sidokset sekä niiden seuraukset. (esim. Uotinen 2005, 65.) Tiedon paikantuneisuuden tunnistamiseen kietoutuu vaatimus siitä, että tutkijan on pyrittävä tiedostamaan mitä tiedon tuotannon prosesseissa tapahtuu sekä pohdittava lähtökohtia, joista käsin hän tutkimustaan tekee.

4.1 Kenttästäni ja kenttätöistäni

Loppusyksystä 2005 otin sähköpostitse yhteyttä sosiaalikeskus Siperiaan. Talo oli vallattu kolme vuotta aikaisemmin ja neuvottelujen jälkeen kaupunki oli vuokrannut sen valtaajille. Lähetin sosiaalikeskuksen verkkosivuilla kerrottuun sähköpostiosoitteeseen viestin, jossa kerroin olevani kiinnostunut tekemään opinnäytetyön talonvaltausliikchedinnästä ja tiedustelin mahdollisuutta tutustua tilan toimintaan. Vierailin sosiaalikeskuksessa ensikertaa marraskuussa 2005. Tuolloin esittelin itseni ja vielä suhteellisen jäsentymättömän tutkimussuunnitelmani Siperian talokokouksessa⁴ ja sain sen osanottajilta luvan kerätä aineistoa tutkielmaani varten.

Talven ja kevään 2006 aikana tutustuin sosiaalikeskus Siperian toimintaan osallistuvan havainnoinnin menetelmällä sekä haastatteleamalla toimijoita. Suunnitelmani oli keskittyä kuvaamaan sosiaalikeskuksen toimintaa ja sen ympärille rakentunutta vastakulttuurista yhteisöä. Kenttätöni sosiaalikeskus Siperiassa jäi kuitenkin suunniteltua lyhyemmäksi, kun rakennus paloi kesäkuussa 2006. Tämän odottamattoman käänteen johdosta jouduin arvioimaan uudelleen tutkimukseni näkökulmaa sekä tarkoituksenmukaista tiedonkeruun tapaa. Toisaalta jo tulipaloa ennen oli ollut selvää, ettei kenttäni rajoittunut sosiaalikeskuksen seinien sisäpuolelle, vaan muodostui talonvaltausliikkeen toimijoiden vuorovaikutusverkostoista ja omista kohtaamisistani tämän verkoston jäsenten kanssa.

Katsonkin olleeni ”kentällä” paitsi viettäessäni aikaa vallatuissa taloissa, myös lukiessani talonvaltaajien kirjoittamia artikkeleita ja seurattessani sähköpostikeskusteluja, haastatelllessani toimijoita heidän kodeissaan tai kahviloissa, kohdatessani heitä kadulla, konserteissa tai kapakassa. Usein juuri satunnaisten kohtaamisten yhteydessä syntyneet keskustelut talonvaltauksista, autonomisista tiloista tai sosiaalikeskuksista nostivat esiin ajatuksia ja avasivat minulle uusia näkökulmia ja ohjasivat tutkimusprosessini suuntaa. Sosiaalikeskus Siperian sisäisten suhteiden kuvauksen sijaan päädyin tarkastelemaan talonvaltausliikchedintää.

Vaikka tutkielmani keskittyy helsinkiläisiin talonvaltauksiin, kenttätöni ei ole rajautunut pääkaupunkiseudulle tai edes Suomen rajojen sisäpuolelle. Jo tutkimusprosessini

⁴ Talokokouksista tarkemmin hierarkiatonta päätöksentekoa käsittelevässä luvussa 6.2.

alkuvaiheessa saatoinkin havaita, että talonvaltauksissa ei ollut kyse ainoastaan paikallisesta toiminnasta. Valtaajat katsoivat toimivansa osana kansainvälistä antikapitalistista liikettä ja ulkomaiden vallatut talot ja autonomiset tilat olivat helsinkiläisille valtaajille tärkeä inspiraation lähde. Niinpä syksyllä 2006 viettäessäni muutamia kuukausia Isossa-Britanniassa käytin tilaisuutta hyväkseni ja kävin tutustumassa muutamaa sikeläisiin sosiaalikeskuksiin. Katson, että kokemukseni ja havaintoni Britannian sosiaalikeskuksista edesauttoivat minua ymmärtämään paremmin myös suomalaista talonvaltausliikettä ja tunnistamaan sen paikallisia ja kansainvälisiä elementtejä.

Tarkan ajallisen alun ja lopun määrittäminen kenttätyölleni on hankalaa. Vieraillessani Siperiassa ensi kertaa loppusyksystä 2005 olin jo hankkinut tietoa ja esiyymmärrystä tutkimusaiheestani median välityksellä, tutustumalla valtaajien verkkosivuihin ja joidenkin keskusteluiden myötä. Kenties kenttätyöni voi katsoa alkaneen silloin, kun aloin suunnitella talonvaltaajia käsittelevää tutkielmaa. Vuoden 2006 lopussa taas kuvittelin varsinaisen kenttätyövaiheen olevan jo päättyneen, mutta viimeiset merkinnät kenttäpäiväkirjassani ovat syksyiltä 2007. Katsonkin kenttätyöni jatkuneen aina tutkielmani kirjoitusprosessin viimeisiin vaiheisiin saakka.

4.2 Osallistuva havainnointi

Aloitin systemaattisemman aineistonkeruun tammikuussa 2006 osallistuvalla havainnoinnilla autonomisessa sosiaalikeskus Siperiassa. Havainnointia puolsi se, että tutkimukseni alkuvaiheessa en tiennyt sosiaalikeskuksista sekä uudesta talonvaltausliikkeestä juuri mitään. Koska talonvaltaajilla ei ollut muodollista yhdistystä jäsenrekistereineen, ei virallisia yhteyshenkilöitä saati esimerkiksi hallituksen kokouksia, myös sopivien informanttien etsiminen edellytti tutustumista sosiaalikeskuksen epämuodolliseen yhteisöön. Katsoin tarkoituksenmukaisimmaksi tavaksi lähestyä liikettä viettämällä aikaa talolla. Havainnoinnin myötä saatoinkin tutustua toimijoihin, tarkentaa näkökulmaani ja kysymyksenasetteluani sekä pohtia muita tarkoituksenmukaisia aineistonkeruumenetelmiä.

Talven ja kevään 2006 aikana vierailin Siperiassa parikymmentä kertaa. En yleensä viettänyt vallatussa talossa pitkiä ajanjaksoja, vaan useimmiten havainnointini rajoittui muutamaan tuntiin kerrallaan. Tämä ratkaisu oli lähinnä käytännön sanelema, sillä osallistuva

havainnointi tuli kysymykseen ainoastaan silloin, kun talolla järjestettiin kokouksia, konsertteja tai muita tilaisuuksia. Muina aikoina talolla oli hyvin vähän ihmisiä, ja yleensä nämä olivat henkilöitä jotka enemmän tai vähemmän asuivat talossa. Tällöin koin havainnoinnin tunkeilevana ja kiusallisena, jopa hyvän tutkimustavan vastaisena, sillä kukapa haluaisi tutkijan havainnoimaan ja laatimaan muistiinpanoja oman keittiönsä nurkkaan.

Martti Grönfors (2001, 134) suosittelee, että varsinkin tutkimuksen alkuvaiheissa tutkija keskittyisi havainnointiin ja vasta kokemuksen kasvaessa kasvattaisi osallistumisen astetta. Omassa tutkimuksessani osallistumisasteeni kehittyi kuitenkin päinvastaiseen suuntaan. Tutkimukseni alkuvaiheissa otin hyvin aktiivisen roolin. Vieraillessani talolla pyrin puhumaan mahdollisimman monien ihmisten kanssa, osallistuin ruuanlaittoon ja tiskaamiseen sekä tarjouduin innokkaasti auttamaan lipunmyynnissä tai baarissa kun talossa järjestettiin keikkoja ja muita tapahtumia. Katson aktiivisuuteni ja avoimuuteni edesauttaneen luottamuksen rakentumista minun ja talon toimijoiden välille ja uskon omalla aktiivisuudellani rohkaisseeni myös tutkittavia aktiivisuuteen ja avoimuuteen minua kohtaan. Kun opin tuntemaan talon tapoja ja toimijoita paremmin ja koin, ettei minun tarvinnut enää perustella läsnäoloani tai vakuutella luotettavuuttani, saatoin ottaa vähemmän aktiivisen tarkkailijan roolin. Kokeilemalla erilaisia aktiivisempia ja vetäytyvämpiä rooleja testasin, minkälainen osallistumisen aste olisi havainnoinnin ja itseni kannalta luontevin.

Siperian tulipalon jälkeen aineostonkeruuni painottui haastatteluihin ja media-aineistoon vuoden 2006 loppuun saakka. Vuoden 2007 alussa arvelin varsinaisen kenttätyövaiheen olevan takana päin, mutta kun kevään ja kesän aikana Helsingissä vallattiin useampia rakennuksia, vierailin myös useimmilla näistä valtauksista ja kirjoitin muistiinpanoja näkemästäni ja kuulemastani. Osallistuva havainnointini oli vuoden 2007 aikana kuitenkin epäsäännöllisempää kuin edeltävänä vuonna.

Kirjoitin muistiinpanoja kenttäpäiväkirjan virkaa toimittaneisiin mustakantisiin vihkoihin, ja jos varsinainen ”päiväkirja” ei ollut käden ulottuvilla, mille tahansa paperille mitä kulloinkin oli saatavilla: erilaisille irtonaisille lappusille, kalenteriini, julisteiden tai lentolehtisten nurjalle puolelle. Havainnoin erilaisia vallatun talon tapahtumia ja tilanteita, kuten juhlia, kokouksia ja mielenosoituksia, ja tein muistiinpanoja toimijoiden kanssa käymistäni keskusteluista. Kirjoitin muistiinpanoja myös omia tuntemuksiani, tulkintojani sekä mieltäni askarruttaneita kysymyksiä, joihin saatoin palata esimerkiksi haastatteluissa. Osan

kenttämuistiinpanoistani kirjoitin myöhemmin puhtaaksi, ja näitä katkelmia kenttäpäiväkirjastani voi lukea myös tämän tutkielman sivuilta. Käsinkirjoitettujen muistiinpanojen määrää on hankala arvioida, mutta puhtaaksikirjoitettuja kenttämuistiinpanoja on yhteensä noin 60 sivua⁵.

4.3 Haastattelut

Haastatteluaineisto, josta tässä tutkielmassa myös esitän lainauksia, koostuu kahdeksan Helsingin talonvaltauksiin ja sosiaalikeskushankkeisiin osallistuneen aktivistin haastatteluista. Sitaattien kohdalla viitataan näihin haastatteluihin merkinnöillä H1–H8. Haastateltavista 5 oli naisia ja 3 miehiä, iältään haastatteleman valtaajat olivat 18–26-vuotiaita. Katson haastateltavieni anonymiteetin säilyttämisen edellyttävän että en esittele heidän taustatietojaan tätä yksityiskohtaisemmin, sillä talonvaltausliikkeen aktiivitoimijoiden joukko on suhteellisen pieni mikä hankaloittaa henkilöllisyyden suojaamista. Pidän haastateltavieni anonymiteetin turvaamista korostuneen tärkeänä myös siksi, että talonvaltaus on Suomessa lainvastaista ja kasvottomuus on myös monille liikkeen toimijoille keskeinen periaate.

Valitsin haastateltavakseni talonvaltausliikkeen aktiivisia toimijoita, jotka osallistuivat tai olivat aikaisemmin osallistuneet talonvaltauksiin, valtausten suunnitteluun, tilojen ylläpitoon ja sosiaalikeskusten toiminnan organisointiin. Näillä henkilöillä oli kokeneisuutensa vuoksi paljon tietoa liikkeestä ja lisäksi he olivat valmiita kertomaan ajatuksistaan ja kokemuksistaan. Kaikki talonvaltauksiin osallistuneet tai sosiaalikeskuksissa oleskelleet henkilöt eivät olleet yhtä aktiivisia kuin haastatteleman informantit. Vähemmän aktiivisten toimijoiden näkökulmat välittyivät minulle lähinnä kentällä käymieni epämuodollisten keskustelujen myötä. Epäilemättä myös vähemmän aktiivisten henkilöiden haastattelemisen olisi lisännyt aineistoni monipuolisuutta, mutta varsinkin Siperian tulipalon jälkeen vähemmän aktiivisia henkilöitä oli hankala tavoittaa.

Tekemäni haastattelut ovat teemahaastatteluita. Haastattelurunko (Liite 2) muodostuu siis väljistä teemoista, ei tarkasta listasta kysymyksiä (Eskola & Suoranta 2005, 86–87). Haastatteluissa tähtäsin siihen, että kaikki rungossa mainitut teemat käsiteltiin, mutta pyrin

⁵ Kirjoitettuna 12 pisteen Times –kirjasimella ja rivivälin olleessa 1,5.

pitämään haastattelutilanteet mahdollisimman avoimina ja keskustelunomaisina. Haastatteluiden kesto vaihteli 40 minuutista puoleentoista tuntiin.

Litteroin nauhoittamani haastattelut noudattaen niin sanottua etnografisen litteraation tarkkuutta (ks. Uotinen 2005, 74), eli purin haastattelut sanatarkasti, merkiten pidemmät tauot, naurahdukset ynnä muut sisällön kannalta merkittävät äännähdykset. Tutkimustekstissä käyttämieni haastattelusitaattien kohdalla olen kuitenkin ottanut huomioon sen, että ihmisten puhekieli näyttää kirjoitettuun asuun muutettuna kömpelöltä ja sen kirjoittaminen sellaisenaan voisi asettaa haastattelut epäedulliseen valoon. Niinpä olen editoinut osaa sitaateista jonkin verran, lähinnä poistanut turhia täytesanoja ja toistoja sekä korjannut sanajärjestystä. Kuitenkin tämä kieliasun siistiminen on tapahtunut niin, ettei lainauksen sisältö ja merkitys ole siitä muuttunut. Litteroituna tekstisivuina ilmoitettuna haastatteluiden pituus vaihtelee 12 sivusta 25 sivuun⁶. Yhteensä litteroitua haastatteluaineistoa on noin 140 sivua.

Kahdeksan Helsingissä toimivan talonvaltaajan lisäksi olen haastatellut viittä henkilöä, jotka ovat osallistuneet talonvaltauksiin muissa suomalaisissa kaupungeissa tai ulkomailla. Nämä haastattelut olen nauhoittanut, mutta en ole litteroinut niitä sanatarkasti. Koska olen rajannut tutkimukseni pääkaupunkiseudun talonvaltauksiin, en viittaa näihin haastatteluihin tässä tutkielmassa. Näiden haastattelujen merkitys tutkimukseni kannalta on ollut kuitenkin se, että ne ovat lisänneet tietoa ja syventäneet ymmärtämystäni talonvaltauksista ja vallatuissa taloissa toimimisesta ja asumisesta.

4.4 Muu aineisto

Kenttämuistiinpanojen ja haastattelujen lisäksi tutkimusaineistooni kuuluu talonvaltausta käsitteleviä sanomalehtiartikkeleita sekä talonvaltausliikkeen toimijoiden itse tuottamia tekstejä ja verkkojulkaisuja.

Olen kerännyt 32 kappaletta talonvaltauksia ja talonvaltaajia käsitteleviä sanoma- ja aikakauslehtiartikkeleita vuosilta 2001–2007. Suuri osa näistä artikkeleista on Helsingin Sanomissa julkaistuja uutisia talonvaltauksista, mutta joukossa on myös muutamia laajempia artikkeleita, joissa on myös haastateltu valtaajia tai kuvattu talonvaltaustoimintaa laajemmin.

⁶ Kirjoitettuna 12 pisteen Times –kirjasimella ja rivivälin olleessa 1,5.

Helsinkiläisten talonvaltaajien oma viestintä on painottunut pitkälti verkkomediaan. Oman tutkimukseni kannalta keskeisiä aineistoja ovat sosiaalikeskus Siperian verkkosivut (<http://squat.net/valtaus/index.php>) sekä kesällä 2007 perustettu Projekti Sosiaalikeskus - verkkosivusto (<http://q-olio.net/valtaus>). Näillä verkkosivuilla toimijat tiedottavat vallatuissa taloissa järjestettävästä toiminnasta ja tapahtumista sekä uusista talonvaltauksista. Lisäksi verkkosivuilla julkaistaan talonvaltaajien laatimia lehdistötiedotteita sekä muita tekstejä.

Talonvaltausverkkosivujen ohella talonvaltaajat tai valtaajia lähellä olevat toimijat ovat julkaisseet muutamia talonvaltausta käsitteleviä artikkeleita erilaisissa vaihtoehdomedioissa muun muassa verkkolehti Megafonissa (<http://megafoni.kulma.net>). Nämä vaihtoehdomedioissa julkaistut artikkelit ovat olleet julkaisuhetkellään laajimpia sosiaalikeskustoiminnan lähtökohtia esitteleviä selontekoja ja sellaisina myös oman tutkimukseni kannalta keskeistä aineistoa.

4.5 Aineiston analyysi

Aineiston käsittelyn aloitin lukemalla litteroimani haastattelut useampaan kertaan läpi ja pohtimalla, mitkä niissä esiin tulleet seikat olisivat tutkimukseni kannalta keskeisiä. Tämän jälkeen ryhdyin järjestämään aineistoa yleisempien teemojen alle, esimerkiksi etsimällä määritelmiä talonvaltausten tavoitteista, puhetta yhteisöllisyydestä tai osioita, jotka käsittelevät talonvaltaajien yhteyksiä muihin liikkeisiin tai ryhmiin. Seuraavaksi erittelin kertaalleen teemoittelemani aineiston yksityiskohtaisemmin. Esimerkiksi ”yhteisöllisyys” teemaan kokoamani aineiston jaoin useisiin alateemoihin, kuten yleisesti yhteisöllisyyteen liitettyihin käsityksiin ja tavoitteisiin, toimijoiden puheeseen omasta yhteisöstään sekä yhteisöllisyyteen liittyviin merkkeihin, tapoihin ja symboleihin.

Teemoittelussa olen käyttänyt apunani perinteistä ”värikynämenetelmää” sekä tekstinkäsittelyohjelmaa. Valitsin kullekin teemalle oman värin ja alleviivasin tällä värillä litteroimastani aineistosta teemaa käsittelevät osiot. Tämän jälkeen kopioin tekstinkäsittelyohjelmassa kuhunkin teemaan liittyvät tekstiosiot omien teemaotsikoidensa alle. Näin saatoin tarkastella kuhunkin teemaan liittyvää materiaalia omana kokonaisuutenaan. Sovelsin teemoittelua haastatteluiden lisäksi myös kenttämuistiinpanoihin

ja muuhun aineistooni. Kuitenkin esimerkiksi talonvaltaajien tuottamien tekstien kohdalla niiden tarkastelu kokonaisuuksina ja kriittinen lähiluku tuntui useimmiten tarkoituksenmukaisemmalta analyysitavalta kuin tekstin ”pätkiminen” eri teemojen alle.

Sisällöllisten teemojen lisäksi etsin aineistostani luokituksia, arvotuksia ja erotteluja, esimerkiksi sellaisia kohtia, joissa määriteltiin talonvaltaajia ryhmänä suhteessa ”normaaliyhteiskuntaan” tai vertailtiin vallattuja taloja muihin tiloihin. Kiinnittämällä huomiota näihin luokituksiin pyrin pääsemään lähemmäs talonvaltaajien jakamaa merkityskenttää.

Olen siis lähestynyt aineistoani sekä fakta- että näytenäkökulmasta (Alasuutari 1999, 114). Faktanäkökulmalla tarkoitan, että monilta osin haastattelujen, media-aineiston samoin kuin omien havaintomuistiinpanojeni voi katsoa välittävän luotettavaa ja totuudenmukaista tietoa talonvaltausliikkeestä. Esimerkiksi tietoni sellaisista pääkaupunkiseudun talonvaltauksista, jotka tapahtuivat ennen oman kenttätutkimukseni alkua, perustuu informanttien kertomuksiin sekä sanomalehti uutisiin. Lähtökohtani siis on, että haastattelemieni henkilöiden tai sanomalehtien selonteot esimerkiksi siitä, kauanko valtaukset kestivät, mitä valtauksilla tehtiin tai kuinka paljon näihin talonvaltauksiin osallistui ihmisiä, ovat enemmän tai vähemmän luotettavia ja tosia kuvauksia.

Näytenäkökulmalla tarkoitan, että olen lähestynyt tekstejä myös konstruktivistisesti eli tarkastellut niitä tapoina tuottaa todellisuutta. Tällöin en siis ole ollut niinkään kiinnostunut selonteon todenmukaisuudesta, vaan sen kautta välittyvistä kulttuurisista jäsenyyksistä (ks. Alasuutari 1999, 114-115). Esimerkiksi talonvaltaajien rinnastaessa valtaamiaan rakennuksia työväentaloihin, ei ole tarkoituksenmukaista pohtia ovatko sosiaalikeskukset ”oikeita” työväentaloja vai eivät. Sen sijaan on kiinnostavaa analysoida millaisia merkityksiä tällaiseen rinnastukseen liittyy. Tämä puolestaan edellyttää huomion kiinnittämistä laajempaan kontekstiin, jossa rinnastus esitetään. Esimerkiksi talonvaltausliikkeen määrittelemisen työväenliikkeen perinteen jatkajaksi voi nähdä yhtenä tapana, jolla talonvaltaajat merkityksellistävät oman toimintansa kamppailuksi kapitalismia vastaan.

Tutkimusprosessissani aineiston keruu ja analyysi ovat tapahtuneet osittain samanaikaisesti. Aiemmin keräämäni aineiston analyysi on vaikuttanut siihen, millaisiin seikkoihin olen kiinnittänyt huomiota kentällä ollessani ja esimerkiksi joihinkin analyysin myötä mieleeni

nousseisiin kysymyksiin olen voinut hakea vastauksia keskustellessani informanttieni kanssa. Analyysin edetessä myös käsitykseni siitä, millainen aineisto on tutkimukseni kannalta käyttökelpoista ja tarkoituksenmukaista on kirkastunut ja tutkimusprosessin mittaan olen löytänyt jatkuvasti lisää parantamisen paikkoja niin tavassani haastatella, havainnoida kuin kirjoittaa kenttämuistiinpanojakin.

Tutkielmaa kirjoittaessani olen pyrkinyt käyttämään keräämääni aineistoa niin havainnollistavina esimerkkeinä, elävöittämässä tutkimustekstiä kuin perustelemassa tulkintojani. Luvuissa 5 ja 6 aineiston käyttö painottuu haastattelusitaatteihin, mutta luvussa 7 on mukana myös otteita kenttämuistiinpanoistani. Lisäksi esitän katkelmia muutamista liikkeen toimijoiden kirjoittamista teksteistä. Kenttämuistiinpanojen vähäisempi osuus suhteessa haastattelumateriaaliin liittyy tutkimusprosessini kulkuun ja omaan oppimiseeni sen myötä. Kenttätöni alkuvaiheisiin liittyi epävarmuutta ja haparointia, mikä näkyy myös monissa muistiinpanoissani. Osa ensimmäisistä muistiinpanoista painottuu kuvaamaan kentälle pääsyn vaikeuksia sekä omaa kömpelyyttäni minulle vieraassa ympäristössä kentällä. En ole kenttätöni alkuvaiheen muistiinpanoihin erityisen tyytyväinen ja niiden esitleminen opinnäytetyössäni olisi mielestäni vaivaannuttavaa niin minun kuin lukijankin kannalta. Monet kuvaamani seikat havainnollistuvat mielestäni paremmin haastattelujen kautta. Olen kuitenkin pyrkinyt hyödyntämään aineistoani monipuolisesti ja rakentamaan sen avulla mahdollisimman rikkaan kuvauksen talonvaltausliikkeestä ja sen toimijoista.

4.6 Tutkija vai toveri?

Etnografista menetelmää soveltavan tutkijan on pystyttävä tunnistamaan ja arvioimaan, millaiset seikat hänen persoonassaan, positiossaan ja lähtökohdissaan ovat saattaneet vaikuttaa tutkimuksen kulkuun (Hammersley & Atkinson 1995, 16–17, 80–92, Grönfors 2001, 125–126). On selvää, että esimerkiksi ikäni, sukupuoleni, persoonallisuuden piirteeni ja oma elämänhistoriani ovat vaikuttaneet niin kanssakäymiseeni informanttien kanssa kuin tapaan tulkita erilaisia tilanteita ja toimia niissä. Keskeisimpänä reflektiota edellyttävänä seikkana pidän kuitenkin omaa taustaani vaihtohtoliikkeen toimijana.

Vaikka minulla ei ennen tutkimusprosessini alkua ollut juurikaan yhteyksiä 2000-luvun talonvaltaustoimintaan, oma historiani vaihtoehtoliikkeen toimijana vaikutti epäilemättä tutkimukseeni jo aiheen valinnasta lähtien. Juuri omat kokemukseni aktivismin parissa herättivät kiinnostukseni talonvaltausliikettä kohtaan, ja esimerkiksi havainnoidessani hahmotin talonvaltausliikkeen erityispiirteitä ennen kaikkea suhteessa sellaisiin liikkeisiin tai yhteisöihin, joista minulla oli omakohtaisia kokemuksia. Ambivalentti asemani ”muukalaisena” ja ”meikäläisenä”, eli tutkijana ja vaihtoehtoliikkeen toimijana, määritti myös vahvasti kenttätyötäni.

Ryhtyessäni suunnittelemaan opinnäytetyötä talonvaltauksista oletin, että kentälle pääseminen olisi hankalaa ja saattaisi muodostua jopa esteeksi tutkimuksen tekemiselle. Radikaalien vaihtoehtoliikkeiden tutkimusta on Suomessa harjoitettu myös yhteistyössä poliisin kanssa (esim. Kalliala 2005), mikä on herättänyt toimijoissa ennakkoluuloja liikkeisiin kohdistuvaa tutkimusta ja sen taustalla olevia intressejä kohtaan. Lisäksi arvelin, että 2000-luvun liikkeiden pyrkimykseen olla autonomisia ja anonyymejä (ks. esim. Peltokoski 2004) liittyisi myös haluttomuus tulla kuvatuiksi tai määritellyiksi sen enempää tutkijan kuin kenenkään muunkaan ulkopuolisen taholta.

Saadakseni liikkeen toimijoilta luvan osallistuvaan havainnointiin ja löytääkseni haastateltavia, toin jo sähköpostiyhteydenotoissani esiin oman taustani vaihtoehtoliikkeen toimijana. Myös vieraillessani ensi kertaa sosiaalikeskus Siperiassa ja tiedustellessani mahdollisuuksia aineiston keräämiseen kerroin omasta järjestötoiminnastani, kokemuksistani yhteisöasumisesta ja mainitsin jopa olleeni mukana valtaamassa tyhjää taloa moottoritielinjauksen alta 1990-luvun puolivälissä.

Olin valmistautunut siihen, että tutkimushankkeeni nostaisi esiin kysymyksiä ja vastalauseita, joten yllätyin siitä, miten myönteisesti Siperian talokokouksen läsnäolijat esittelyni jälkeen suhtautuivat minuun ja graduhankkeeseeni. Minulle sanottiin, että olisin tervetullut taloon koska tahansa ja että minuun luotettiin, olinhan ”fellow activist” eli meikäläisiä. Huoleni siitä, että minua pidettäisiin ei-toivottuna tunkeilijana kääntyi hetkessä päinvastaiseksi. Jos muutamaa minuuttia aikaisemmin olin epäillyt olevani liian ”ulkopuolinen” tutkimaan talonvaltausliikettä, nyt jouduin pohtimaan, olinko sittenkin liaksi sisällä.

Kentän liiallinen ”kotoisuus” näyttäytyy etnografiassa yleisesti ongelmallisena. Se voi sokaista tutkijan ja vaikeuttaa tutkimuskohteen analyttistä tarkastelua (Eriksen 2004, 51; Hammersley & Atkinson 1995, 114–115). Koska etnografinen tieto syntyy tutkijan ja tutkittavien merkitysmaailmojen yhteentörmäyksessä, tiedontuotanto edellyttää, että nämä merkitysmaailmat ovat jossain määrin erilaiset (Alasuutari 1989, 69–71). Kotoisuuden problematiikkaa on korostettu vahvasti myös yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa, missä varsinkin tutkijan liiallinen samaistuminen tutkimaansa yhteisöön on nähty ongelmallisena (Lichterman 2002, 126–127; Lindholm 2005, 51). Toisaalta sen, että tutkija tuntee tutkimuskohteensa, voi nähdä myös myönteisenä seikkana. Esimerkiksi Lindholm (2005, 52) toteaa, että täysin ulkopuolelta tulevan tutkijan on varattava runsaasti aikaa perusasioiden ja taustojen selvittämiseen ja liian nopea siirtyminen tulkintoihin saattaa jättää tutkimukseen asiavirheiden lisäksi stereotyyppisiä olettamuksia tutkimuskohteesta. Blee ja Taylor (2002, 97–98) taas huomauttavat, että tutkijan ”meikäläisyys” voi olla jopa tutkimuksen edellytys ja mahdollistaa sellaisen tiedon hankkimisen, johon täysin ulkopuolelta tuleva tutkija ei pääsisi käsiksi.

Olen yrittänyt tasapainoilla kaksoisroolini kanssa, sitä hyödyntäen ja samalla kriittisesti tarkkaillen. Uskon omasta taustastani olleen tutkimukselleni etua esimerkiksi kentällä rakentuneen luottamuksen sekä sen mukanaan tuoman ymmärryksen muodossa. Toisaalta olen ollut tietoinen asemaani liittyvistä ongelmista ja pyrkinyt paikantamaan siihen mahdollisesti liittyviä ”sokeita pisteitä” arvioimalla kriittisesti tulkintojani ja toimintaani.

4.7 Tutkimuseettisiä pohdintoja

Kaksoisrooliini ”muukalaisena” tutkijana ja ”meikäläisenä” aktivistina on liittynyt myös tutkimuseettisiä kysymyksiä, jotka olen pyrkinyt ratkaisemaan tilannekohtaisesti, parhaaksi katsomallani tavalla. Esimerkiksi haastatteluita tehdessäni olen joutunut pohtimaan, millaiset asiat on kerrottu tutkijalle, mitkä taas uskottu ”toverille”. Harjoittaessani osallistuvaa havainnointia talonvaltauksilla, talokokouksissa tai muissa tapahtumissa, olen puolestani joutunut arvioimaan, milloin on ollut tarpeellista muistuttaa muita läsnäolijoiden siitä, että olen paikalla havainnoivana tutkijana.

Katson hyvään tutkimustapaan kuuluvan, että tutkittavan yhteisön jäsenet ovat tietoisia osallistuvaa havainnointia harjoittavan tutkijan roolista ja antavat luvan tutkimukselle (ks. esim. Eskola & Suoranra 1998, 52). Käytännössä tämän periaatteen noudattaminen oman kenttätyöni aikana on ollut hankalaa, sillä talonvaltaajat olivat hyvin epämuodollisesti järjestäytyneitä ja myös liikkeen keskeiset toimijat, jotka ottivat vastuuta sosiaalikeskus Siperian ylläpidosta tai järjestivät sinne ohjelmaa, vaihtuivat melko tiuhaan. Kuvaavaa on, että osaa henkilöistä, jotka olivat paikalla, kun vierailin sosiaalikeskus Siperiassa ensi kertaa esittäytymässä ja sain luvan tutkimukselleni, en nähnyt enää koskaan uudelleen. Vaikka tutkimuksestani oli tiedotettu myös talonvaltaajien sähköpostilistalla, pidän hyvin epätodennäköisenä, että kaikki vallatuissa taloissa aikaansa viettäneet henkilöt olisivat aina olleet tietoisia siitä, että olin paikalla tutkijan roolissa. Olen kuitenkin pyrkinyt toteuttamaan tutkimukseni siten, että kaikkien liikkeen toimijoiden anonymiteetti säilyy eikä tutkimuksessa tuoda esiin mitään sellaista, mikä saattaisi aiheuttaa liikkeen toimijoille haittaa. Niinpä katson esimerkiksi kenttäpäiväkirjakatkelmien esittämisen tutkielmassani olevan tutkimuseettisesti hyväksyttävää, vaikka joissakin niistä kuvataankin sellaisia tilanteita, joissa kaikki läsnäolijat eivät välttämättä ole tienneet olevansa havainnoinnin kohteena.

Toisaalta osa tutkimukseeni liittyvistä eettisistä kysymyksistä on liittynyt ylipäätään läsnäolooni kentällä. Toisinaan koin esimerkiksi oman roolini olevan ristiriidassa vallattujen talojen ”statuksettomuuden” periaatteen kanssa. Vallattujen tilojen enemmän tai vähemmän julkilausuttu periaate on, että siellä oleskellaan ”vain ihmisinä”, eikä ”ulkopuolisen yhteiskunnan” sanelemien roolien takana. Tätä sääntöä sovellettiin esimerkiksi toimittajiin ja valokuvaajiin, joita ei mielellään päästetty lainkaan sisälle vallattuihin taloihin. Toisinaan pohdinkin, loukkasiko ”tutkijan katseeni” ehkä jotakin sellaista, joka tutkimalleni yhteisölle oli tärkeää, kun motiivini oleskella autonomisessa tilassa ei ollut sama kuin muilla läsnäolijoilla.

Tutkimani vastakulttuurisen yhteisön arvoihin liittyen koin haastavana myös asiantuntijaroolin, johon tutkimusprosessini minut hiukan yllättäen saattoi. Kesän ja syksyn 2007 aikana Helsingissä vallattiin lukuisia rakennuksia ja talonvaltauksat nousivat niin median mielenkiinnon kuin julkisen keskustelunkin kohteeksi. Toisinaan tiedotusvälineiden edustajat ottivat yhteyttä myös minuun, joko etsiessään ”asiantuntijanäkökulmaa” tai koska anonyymejä talonvaltaajia oli hankala tavoittaa.

Suostuin haastattelupyyntöihin ja kirjoitin myös itse talonvaltauksista Nuorisotutkimusverkoston *Talonvaltaus liikkeenä – Miksi squat ei antaudu* -verkkojulkaisuun (Stranius & Salasuo 2008). En kuitenkaan kokenut asemaani täysin ongelmattomaksi. Tietoisena joidenkin talonvaltaajien toiveesta pysyä virallisen yhteiskunnan määrittelyvallan ulkopuolella, jouduin pohtimaan, oliko eettisesti arveluttavaa osallistua prosessiin, joka oli tälle pyrkimykselle vastakkainen. Epäilemättä jotkut talonvaltaajista suhtautuvat kriittisesti myös siihen, että joku ulkopuolinen taho esiintyy heidän kulttuurinsa asiantuntijana sitä määrittellen ja tehden siitä tulkintoja.

Kuten tutkielmassanikin pyrin tuomaan esiin, talonvaltaajat ovat moniääninen yhteisö, jonka tavoitteista ja ajatuksista on vaikeaa tehdä kattavia yleistyksiä. Minun näkemykseni ovat väistämättä osittaisia suhteessa tähän moninaisuuteen ja sidottuja omaan positiooni. Vaikka pyrin painottamaan tätä myös keskustellessani toimittajien kanssa, luonnollisesti sekään ei poista asiantuntijarooliin kytkeytyviä ongelmia. Toisaalta talonvaltauksia koskevaan julkiseen keskusteluun osallistuminen on ollut myös kiinnostavaa ja havainnollistanut minulle tieteelliseen tutkimukseen kytkeytyviä vallan ja vastuun kysymyksiä.

5. TALONVALTAUKSIA JA SOSIAALIKESKUKSIA

Vaikka joitakin rakennuksia on vallattu myös matalalla profiililla, useimmat Helsingin talonvaltauksset ovat olleet karnevalistisia ”happeningeja”, joihin on ottanut osaa useita kymmeniä tai jopa satoja ihmisiä⁷. Valtaosa Helsingin talonvaltauksista on jäänyt muutamien päivien tai vain tuntien mittaisiksi (ks. Liite 1 Talonvaltauksia pääkaupunkiseudulla vuosina 2001–2007). Valtauksset ovat päättyneet, kun omistaja on kehottanut poliisia tyhjentämään talon tai sitten valtaajat ovat itse jättäneet rakennuksen, kun neuvottelut sen saamisesta pitkäaikaiseen käyttöön ovat osoittautuneet tuloksettomiksi. Muutamia tiloja on toki vallattu myös tarkoituksella tilapäisiksi bilepaikoiksi, ilman pyrkimystä saada niitä pitkäaikaisempaan käyttöön.

Niistä vallatuista taloista, jotka ovat pysyneet valtaajien hallussa muutamia päiviä pidempään – kuten Siperia tai Elimäenkadun sosiaalikeskus – on nopeasti tullut keskeisiä kohtaamis- ja ajanviettopaikkoja ihmisille, jotka viihtyvät vallattujen talojen epävirallisessa ja vapaassa ilmapiirissä. Jotkut valtaajista käytännössä asuvat vallatussa talossa, toiset taas viettävät siellä aikaa satunnaisemmin. Myös sosiaalikeskus Siperia oli osittain asuinkäytössä ja talon ovet olivat yleensä auki tilapäistä yösjaa kaipaaville.

Vallattujen talojen autonomisuus eli itsehallinnollisuus tarkoittaa, että tila pyritään pitämään riippumattomana niin markkinoista kuin valtiovallastakin ja sen säännöistä ja käytöstä päättävät toimijat itse. Vallattujen talojen autonomia oli toki suhteellista, osittaista ja useimmiten myös lyhytaikaista. Esimerkiksi autonominen sosiaalikeskus Siperia oli Helsingin kaupungin omistama ja käytännössä nuorisoasiainkeskuksen hallinnoima, vaikka valtaajat saivat päättää siellä järjestettävästä toiminnasta. Myös muiden talonvaltausten yhteydessä valtaajat ovat vedonneet kaupungin nuorisoasiainkeskukseen, että se antaisi tilat valtaajien käyttöön ja osallistuisi niiden kunnostus- tai vuokrakustannuksiin. Autonomia on ennemminkin toimintaperiaate kuin selkeä ideologia. Vaikka omaehtoisuus on talonvaltaajille tärkeää, he korostavat, että autonomia ei tarkoita sellaista eristäytymistä tai riippumattomuutta, jota voitaisiin tavoitella vaikkapa maaseudun omavaraisissa ekoyhteisöissä. Ennen kaikkea autonomiassa on kyse asioiden omaehtoisesta hoitamisesta

⁷ Esimerkiksi Töölökadun raitiovaunuhallien valtauksella kesällä 2003 vieraili talonvaltaajien oman arvion mukaan kolmen päivän aikana 1500 henkeä (Karvonen 2003).

ilman välikäsiä tai ulkopuolista ohjausta.

Vallatuissa taloissa järjestetään muun muassa opintopiirejä ja työpajoja eri aiheista, kankaanpainannasta naisten itsepuolustukseen, sekä vietetään aikaa esimerkiksi kahvilailtojen tai elokuvien katselun merkeissä. Tilat toimivat myös erilaisen ruohonjuuritason aktivistiryhmien kokoontumistiloina, joissa suunnitellaan mielenosoituksia sekä muita tapahtumia. Lisäksi vallatut talot tunnetaan vaihtoehtoisina konsertti- ja kulttuuritiloina, joiden ohjelmatarjonta vaihtelee punk-keikoista konemusiikki-bileisiin. Konserttien ja muiden tapahtumien yhteydessä vallatussa talossa toimii yleensä baari, jossa myydään juotavaa ja toisinaan myös ruokaa edulliseen hintaan. Konsertit ja muut tapahtumat järjestetään epävirallisesti ja vapaaehtoisvoimin. Tapahtumilla ei tavoitella taloudellista voittoa, vaan mahdolliset lipputulot kuluvat yleensä järjestämiskustannusten kattamiseen tai vallatun talon ylläpitoon. Toisinaan järjestetään myös tukikonsertteja, joiden tuotto lahjoitetaan jonkin ruohonjuuritason kampanjan tai toimintaryhmän hyväksi.

5.1 Vaihtoehtoja, vastarintaa ja hauskanpitoa

Vaikka erilaisissa vaihtoehtoliikkeissä toimiminen oli itselleni jossain määrin tuttua, talonvaltauksissa oli paljon sellaista, jota tutkimukseni alkuvaiheessa en ymmärtänyt. Omaan käsitykseeni kansalaisaktivismista liittyi ajatus moraaliseen protestista ja selkeistä yhteiskunnallisista muutoksista, joiden toteutumista toiminnalla pyritään edistämään. Oletin, että myös talonvaltaajilla olisi tällainen jaettu, moraalinen tavoite, vaikkapa halu parantaa asunnottomien asemaa tai muuttaa suomalaista lainsäädäntöä asunnonvaltaukselle suopeammaksi Hollannin malliin.

Tämä oletus yhteisestä ideologiasta tai moraaliseen vaatimuksesta ohjasi aluksi myös haastattelukysymyksiäni ja tapaa, jolla lähestyin keräämääni tekstiaineistoa. Yritin erottaa erilaisia valtauksien yhteydessä esiin nostettuja teemoja toisistaan, jopa luokitella ja laskea niitä, ja etsiä taustalta jotakin ”tavoitetta isolla T:llä”, joka olisi noussut ylitse muiden. Pian kuitenkin oivalsin, että talonvaltauksissa ei ollut kyse sellaisesta yhteiskunnallisesta aktivismista, joka olisi ollut palautettavissa yhteen moraaliseen vaatimukseen, tavoitteeseen tai toimintaohjelmaan. Se oli ennen kaikkea kulttuurista vastarintaa, jossa kietoutui yhteen monenlaisia teemoja ja tavoitteita, ja osalle talonvaltaajille toiminta itsessään oli päämäärää

tärkeämpää. Talonvaltausten yhteydessä nostettiin esiin erilaisia teemoja aina asunnottomuudesta elävään kaupunkikulttuuriin, pätkätoista kapitalismikritiikkiin, mutta huomattavan yleinen – eikä lainkaan toissijainen – lähtökohta talonvaltauksille näytti kuitenkin olevan yksinkertaisesti hauskanpitäminen. Tiloja vallattiin paikoiksi bileille ja konserteille, ”vapaalle hengailulle” ja yhdessäololle, joka valtaajille edustaa vaihtoehtoa ja vastakohtaa voitontavoittelun logiikan ja kasvottoman byrokratian hallitsemalle yhteiskuntajärjestykselle

Useimmat Helsingissä vallatuista rakennuksista ovat kaupungin omistamia ja talonvaltaajat ovat esittäneet vaatimuksensa tilojen saamisesta pitkäaikaisempaan käyttöön kaupunginhallinnolle. Vaikka yksittäisten talonvaltausten käsittelystä esimerkiksi julkisuudessa saattaakin saada käsityksen, että valtaajien ”vastapuolena” on tilan omistaja, kaupungin hallinto tai tilaa tyhjentämään saapunut virkavalta, talonvaltaajien vastustaja ei ole paikallistettavissa tai henkilöitävissä. Talonvaltauksissa ei ole niinkään kyse kaupungin virkamiehille suunnatusta protestista, vaan vastarinnasta joka kohdistuu maailmanjärjestelmätasoiseen ”rahan valtaan”, globaaliin kapitalismiin sekä talouskasvulle perustuvaan yhteiskuntajärjestelmään ja kulttuuriin.

Talonvaltaajille rakennusten valtaamisen legitimiys perustuu kapitalistisen järjestelmän tuhlailevuuteen ja kaupunkitilan käyttöön liittyvään eriarvoisuuteen. Valtaajien mielestä on väärin, että omistajat pitävät rakennuksia tarpeettomina ja tyhjillään. Tyhjillään pidetyt rakennukset näyttäytyvät valtaajille ”yhteiskunnan ylijäämänä”, jolloin niiden ottaminen käyttöön rinnastuu kierrätykseen ja on sekä oikeutettua että järkevää.

No ensinnäkin tila on tyhjillään, kukaan ei käytä sitä, jotenka se vallataan käyttöön. Ja todennäköisesti semmoisille ihmisille, joilla ei oo resursseja vuokrata sitä paikkaa tai jotka muuten vaan haluaa protestoida rahakulttuuria vastaan. (H1)

Ne (tyhjä talot) on sellaista yhteiskunnan tai systeemin ylijäämää. Että samalla tavalla kun voi dyykata ruokansa niin vaikka sitten kokonaisen talon. (..) Mä oon ajatellut, että se on tyhjä tila mikä täytetään. (H6)

Talonvaltauksessa on kyse halusta toimia ”virallisen järjestelmän” marginaalissa ja haastaa ”virallisen yhteiskunnan” välineelliset suhteet toteuttamalla tasa-arvoisuuteen ja vapauteen

perustuvan yhteisöllisyyden ihanteita. Yksilötasolla toimintaan voi liittyä myös halu määritellä itse oma elämäntyylinsä ja pyrkimys luoda puitteita sellaiselle ajanvietolle, joka antaa kokemuksia osallistumisesta ja arvokkuudesta. Lisäksi toimintaan kietoutuu identiteettipoliittinen elementti: vallatut autonomiset tilat ovat vastakulttuurisille toimijoille ”omia paikkoja”, jotka tarjoavat mahdollisuuden yhteisten arvojen ilmaisuun ja toteuttamiseen.

5.2 Tee se itse -kulttuuria ja oman elämän haltuunottoa

EM: Näetkö sä talonvaltauksen myös laajemmin yhteiskunnallisena, poliittisena toimintana?

H4: Kyllä, ehdottomasti. Ihan vaan jo sen kautta että otetaan jotain itse haltuun, et ei osteta vaan otetaan.

(Vallatussa talossa) ihmiset on aktiivisessa asemassa luomassa sitä tilaa tai vaikuttamassa siihen. Ja sitä ei kuitenkaan tapahdu välttämättä muissa paikoissa missä viettää vapaa-aikaansa. Tai että monet paikat on sellaisia, joihin mennään vaan nollaamaan aivojaan tai olemaan kuluttajan asemassa. (H6)

Talonvaltaukset merkityksellistyvät toimijoille antikapitalistisena kamppailuna. Kiinnostava ero suhteessa esimerkiksi vuosituhannen taitteen globalisaatiokriittiseen liikkeeseen kuitenkin on, että talonvaltaajat eivät koe kamppailevansa niinkään kolmannen maailman köyhien tai muiden ”sorrettujen toisten” puolesta, vaan kapitalismikritiikin keskiössä on toimijoiden oma arki ja elämä. (vrt. esim. Lindholm 2005 tai Rasimus 2006).

Ottamalla aloitteen omiin käsiin ja muuttamalla tyhjiä taloja paikoiksi bileille, keikoille ja vapaalle yhdessäololle, talonvaltaajat kokevat rakentavansa vaihtoehtoja virallisen yhteiskunnan voitontavoittelun logiikan hallitsemalle järjestykselle, sen materialistisille arvoille ja kulutuskeskeiselle elämäntavalle. Monien toimijoiden mielestä talonvaltauksissa on kyse myös kamppailusta vapaamman kaupunkitilan ja -kulttuurin puolesta. Kun luodaan tyhjään taloon ei-kaupallisia saarekkeita, haastetaan voitontavoittelun logiikka, joka valtaajien mukaan hallitsee kaupunkikeskustoja. Haastatteluissa talonvaltausta kuvaillaankin usein tilan irrottamiseksi ”pois” kapitalismin piiristä.

En mä ajattele sitä niin, että "nyt mä muutan yhteiskuntaa". Mutta onhan se (talonvaltaus) myös yhteiskunnallista, kun yrittää saada otettua edes jotain tiloja pois kaupallisuudesta. Koko ajan mainokset leviää ja kaikkialla on vaan asiakas, niin (vallattu talo) on sellanen paikka missä ei oo, ja missä voi kokeilla muutakin kun mihin on tottunut. (H2)

Haastattelupuheessa vallattujen talojen vapauden vastakohtaksi rakentuu "normaaliyhteiskunta", missä ihmisten elämäntapaa ja toimintaa ohjaavat materialistiset arvot, ja missä on vain vähän mahdollisuuksia spontaaniudelle ja luovuudelle. Valtaajien kritiikki kohdistuu siihen, että materiaalisesta hyvinvoinnista huolimatta ihmiset eivät ole onnellisia. He elävät palkkatyön ja kulutuksen oravanpyörässä, eivätkä toteuta itseään ja unelmiaan:

Se voi olla ongelmakin, että tää (Suomi) on niin hyvin organisoitunut yhteiskunta. (...) Että vaikka kaikki toimii, niin ihmiset ei kuitenkaan oo onnellisia. Elämä tuntuu tyhjältä, eikä tehdä niitä asioita, mistä haaveillaan. Ei ole tarpeeksi spontaanisuutta. Jos miettii mitä illalla tekisi, niin vaihtoehtoja ei ole kauhean paljon, vaikka ei se rajoittuisikaan siihen, että menee baariin tai katsoo telkkaria. Tuntuu että ihmisten pitäisi toteuttaa enemmän omia aloitteitaan ja olla aktiivisempia. (H6)

(Talonvaltaus on) poliittista samalla tavalla kun kaikki tee se itse -jutut. Se herättää ihmisiä siihen, että on tyhjä tila ja ne voi tehdä siellä jotain sen sijaan että vain agnstaishi että "maailmassa on virhe". Mä uskon, että talonvaltaus jossain määrin opettaa ihmisiä muutenkin ajattelemaan niin, että voi tehdä itsekin, eikä vain odottaa, että joku tulee ylhäältä ja sanoo ja tekee ja antaa valmiiksi. (H8)

Talonvaltauksen kietoutuu vahvasti tee se itse -periaate, lyhyemmin DIY (lyhenne englanninkielen sanoista Do It Yourself). DIY:n voi määritellä poliittis-vastakulttuuriseksi periaatteeksi, jossa pyritään tekemään asioita itse ostamisen sijaan. DIY-ajatteluun liittyy vahvasti subjektiivisuuden ja luovuuden arvostaminen sekä halu haastaa virallisen yhteiskunnan etäiset instituutiot "alhaalta käsin" (Konttinen & Peltokoski 2004, 46). DIY-ajattelun juuret voidaan paikallistaa 60-luvun underground-kulttuuriin: pienlehtiin, bändiharrastukseen tai erilaisiin taide-happeningeihin. DIY-periaatteen politisoituminen liitetään kuitenkin yleensä 1970-luvun lopun punk-kulttuuriin (Toivanen 1997, 8–9). Punk-kulttuuriin liittyi vahvasti

halu haastaa kaupallinen kulttuuriteollisuus omaehtoisella pientuotannolla ja esimerkiksi punk-musiikissa ”tekemisen meininkinä” pidettiin osaamista tärkempänä. DIY-periaate voidaan ymmärtää eräänlaiseksi ”pieni on kaunista” ajatteluksi. Sen kontekstissa kaikenlainen itse tehty ja omaehtoinen – oli kyseessä sitten talonvaltaus, ruohonjuuritason järjestötoiminta tai bileiden järjestäminen – merkityksellistyy poliittiseksi edustaessaan vaihtoehtoa sopeutuvaiselle ja passiiviselle ”kuluttajakansalaisuudelle”. (ks. esim. McKay 1998.)

Itse tehtyinä tiloina vallatut talot manifestoivat DIY-asennetta jo pelkällä olemassaolollaan ja lisäksi ne toimivat resurssina omaehtoiselle kulttuurituotannolle ja muulle toiminnalle. Tilat toimivat muun muassa esiintymispaikkoina bändeille ja teatteriporukoille tai kokoustiloina erilaisille ruohonjuuritason aktivistiryhmille. Vallatuissa taloissa on sijaa myös katutaiteelle, joka virallisen järjestelmän piirissä usein määritellään töhryiksi tai ilkeiksi. Kenttätyöni aikana saatoin seurata, miten vallattujen rakennusten seinät peittyivät piirroksiin, maalauksiin ja kirjoituksiin muutamassa tunnissa. Pidempiaikaisissa autonomisissa tiloissa graffitien maalaamista ja seinäkirjoitusten laatimista saatettiin rajoittaa, mutta yleensä osa talon huoneista säilytettiin ”vapaina alueina” graffiteille sekä muille maalauksille. Graffitit, tagit, tarrat ja muu katutaide edustavat talonvaltaajille omaehtoista ja elävää kaupunkikulttuuria, jota virallinen järjestelmä pyrki kontrolloimaan ja tukahduttamaan. Talonvaltaajat ja graffititaiteilijat organisoivat myös yhdessä katutaiteen yö -tapahtumia, jossa mielenosoittajat kulkivat Helsingin keskustan halki jättäen jälkensä seiniin ja sähkökaappeihin tarrojen, tagien ja maalausten muodossa.

5.3 Elämää rahatalouden reunalla

Osalle talonvaltaajista talonvaltauksiin osallistuminen sekä omaehtoinen toiminta vallatussa sosiaalikeskuksessa liittyy myös kokonaisvaltaisempaan elämäntapaan, jossa pyritään elämään mahdollisimman riippumattomana virallisen yhteiskunnan instituutioista ja rahataloudesta. Jotkut haastattelemistani valtaajista elivät haastatteluhetkellä ilman säännöllistä palkkatyötä. He asuivat vallatussa talossa, dyykkasivat ruokansa roskalaatikoista, hankkivat vaatteensa kierrätettyinä ja matkustivat liftaamalla. Haastatteluissa tästä elämäntavasta puhuttiin usein ”*rahatta elämisenä*”. Paitsi kulutuskriitikistä, tässä elämäntavassa on kyse myös halusta ottaa etäisyyttä viralliseen yhteiskuntaan, sen odotuksiin

ja vaatimuksiin. Se on tapa tuoda kapitalismikritiikki oman arjen tasolle sekä yhdistää henkilökohtainen vapaus ja riippumattomuus ekologiseen kestävyYTEEN.

Koska tää järjestelmä pyörii rahalla, niin jos käyttää sitä rahaa, niin edelleen auttaa sen pyörimistä. Looginen vaihtoehto mulle on olla käyttämättä sitä rahaa, tai ainakin minimoida sen käyttö. (H1)

On se mieluisampaa käydä keräämässä ruokansa tai kaivamassa se roskiksista kuin se, että paiskisi duunia jota ei pysty eettisesti hyväksymään, että saisi rahaa tuotteisiin joita ei myöskään voi eettisesti hyväksyä. (H7)

Täydellinen rahatalouden ulkopuolelle asettuminen ei kuitenkaan ole mahdollista edes vallatussa talossa asujalle. Haastatteleman talonvaltaajat, jotka pyrkivät elämään rahatta, saivat tuloja opintorahan- tai työttömyyskorvauksen muodossa, avustusta vanhemmiltaan tai tekivät tilapäistöitä. Rahataloudesta riippumattomuus on kuitenkin monille toimijoille ideaali, jota he pyrkivät toteuttamaan omassa arjessaan mahdollisimman pitkälle. Haastatteluissa he kertovat myös haaveilevansa omavaraisemmasta elämäntyylistä joko maaseudun ekoyhteisöissä tai Keski-Euroopan suurkaupungeissa, missä autonomisen elämäntavan arveltiin olevan helpompaa, sillä vallattuja taloja ja samanmielisiä ihmisiä on enemmän.

Talonvaltaajien vahvasti antimaterialistisen eetoksen kanssa kiinnostavan ristiriidan muodostaa kuitenkin myymälävarkauksien politisoiminen, jota monet valtaajat kutsuvat *yomangoksi* (esp. slangi-ilmaus: "Minä varastan"). Kaupoista varastamiseen suhtaudutaan talonvaltaajien piirissä hyväksyvästi, jopa kannustavasti. Esimerkiksi eräällä talonvaltauksella järjestettiin joulun alla yomango-pikkujoulut, mikä tarkoitti, että tarjoilu juhliin hankittiin ns. taskualennuksella.

Ensi viikonloppuna Helsingin talonvaltaajat järjestävät Ghetto

Experience 07-tapahtuman: työpajoja, keskusteluja, hengailua.

Jaa kokemuksia jokapäiväisistä taisteluistasi. Keksi yhteisiä taisteluita.

Valtaa tilat elämällesi, pölli ruokasi, pidä hauskaa ja ota elämäsi

haltuun!

(Ghetto Experience 07 –tapahtuman mainos Projekti Sosiaalikeskus -verkkosivulla)

Kuten yllälainattu Ghetto Experience –tapahtuman kutsu tuo esiin, antikapitalismin kontekstissa varastaminen politisoituu arjen vastarinnaksi. Valtaajille se näyttäytyy Robin Hood -henkisenä varallisuuden tasaamisena rikkailta köyhille sekä kapitalistiseen järjestelmään kohdistuvana ”haltuunottona”.

Varastamisen politisointi näyttäisi kuitenkin jakavan mielipiteitä talonvaltaajien piirissä. Liki kaikki talonvaltaajat, joiden kanssa olen puhunut aiheesta, kertovat suhtautuvansa varastamisen politisoimiseen kriittisesti ja katsovat sen olevan ristiriidassa omien antimaterialististen arvojensa kanssa.

Mulla ei sinänsä oo mitään pöllumistä vastaan, mutta kun lähtökohta on, että hyvä elämä on omistaa ja saada paljon asioita, niin se on aika kulutuskeskeinen ajattelutapa. Sen takia mä en oo ollut siinä (yomango-)kampanjassa paljoa messissä. (H1)

Rahatta elämistä ja varastamisen politisointia ei nähdä valtaajien piirissä vastakkaisina, vaan rinnakkaisina arjen vastarinnan keinoina ja niitä saattavat harjoittaa myös samat henkilöt. Molemmat toimintatavat näyttäytyvät toimijoille tapoina, joilla kapitalismin vastainen kamppailu tuodaan henkilökohtaiselle tasolle. Lisäksi, kuten eräs haastattelemistani valtaajista huomauttaa, myös varastamista on mahdollista harjoittaa eettisiä, tiedostavan kulutuksen periaatteita noudattaen:

Se tietenkin on täysin kiinni siitä mistä pöllii. Kyllä ainakin ne mun tutut, jotka yomango on sen verran fiksuja, että tajuavat pöllii vain isoilta ketjuilta. (H4)

5.4 Tilaa meille ja muille tilattomille

Talonvaltaajien käyttämä iskulause ”Reclaim your existence!” (ks. esim. Karvonen 2003), jonka voisi kääntää kehotukseksi ottaa takaisin oma elämänsä, kuvaa hyvin, että valonvaltausten ”poliittisuus” ei ole palautettavissa pelkäksi kamppailuksi rakennuksista, vaan kyse on oman toimijuuden politisoinnista. Talonvaltaamiseen kietoutuu halu valita itse oma elämäntyylinsä, sekä vaatimus oikeudesta ja mahdollisuudesta sellaiseen identiteettiin ja yhteiskunnalliseen olemiseen, johon virallinen järjestelmä ei rohkaise. Talonvaltaajien

verkkosivuilla julkaistussa ja verkkolehti Megafonissa (31.7.2007) ilmestyneessä artikkelissa talonvaltaaminen määrittyy taisteluksi ”hyvästä elämästä, jota palkkatyö häiritsee” :

Taistelu palkkatyötä vastaan on ennen kaikkea taistelua ajan käytöstä ja määrittämisestä, omaehtoisesta ja vapaasta ajasta, elämän rytmien määrittämisestä. Siis hyvästä elämästä, jota palkkatyö häiritsee. Se on taistelua "oman elämän haltuunotosta" palkkatyön mitattavaa ja suorituksiksi pilkottua elämää, aikaa ja logiikkaa vastaan. (...) Ne katkeroituneet kusipäät, jotka nettifoorumeilla kehottavat valtaajia "menemään töihin" ovat ehkä sittenkin oivaltaneet hyväntahtoisia nuorisopoliitikkoja paremmin, mistä valtauksissa on kyse. Valtaajat eivät halua mennä töihin, koska he tietävät että pääoman komennossa tehtävä työ on aina "paskaduunia". He ottavat mieluummin haltuunsa tyhjillään seisovia tiloja ja siivoavat ja kunnostavat niitä rakentaakseen tilaa pääoman orjuudesta vapaalle kanssakäymiselle. Epäilemättä nettifoorumien moralistit ovat nimenomaan katkeria, koska tietävät syntymässä olevan jotain uutta, joka vitut välittää heidän reaktiivisista moraalisisista nurinoistaan. Ja jolla yksinkertaisesti on kaikesta moralisoinnista ja kyttäväkivallasta huolimatta paljon hauskeempaa kuin noilla elämäänsä väsyneillä mulkuilla. Moralisteille ja muille idiooteille voi vastata tietenkin vain: "Menkää itse töihin, jos se on teistä niin ihanaa. Meillä on parempaakin tekemistä." (Megafoni-Helsinki 2007)

Yllä lainatussa tekstissä, samoin kuin muutamissa muissakin valtaajien tai heitä lähellä olevien toimijoiden laatimissa kirjoituksissa talonvaltauksia perustellaan autonomimarkxislaisesta näkökulmasta. Näissä esityksissä tilojen haltuunotto kietoutuu kysymykseen yksilöiden mahdollisuuksista vapauteen ja vastarintaan läpikapitalisoituneessa yhteiskunnassa. Näissä tulkinnoissa korostetaan, että jälkimodernissa kapitalismissa koko elämä on valjastettu palvelemaan voitontavoittelun logiikkaa, minkä vuoksi myös antikapitalistinen vastarinta tapahtuu arjen tasolla. Esimerkiksi vaihtoehtolehti Megafonissa julkaistussa artikkelissa (jossa myös lanseerattiin sosiaalikeskuksen käsite ensi kertaa) nimimerkki ”PR” kutsuu sosiaalikeskuksia tämän päivän ”työväentaloiksi”, joissa ihmiset voivat organisoitua luomaan parempia puitteita omalle elämälleen.

Voimme siis hyvällä omallatunnolla puhua uudesta työväenluokasta, joka rakentaa itselleen uusia työväentaloja, samalla tavalla kuin perinteinen työväenliike vuosisadan alussa oli niitä itselleen rakentamassa, silloisessa ja siten erilaisessa tilanteessa. (PR: ”Näkymättömiä kansalaisia, autonomisia sosiaalikeskuksia”, Megafoni 1/2001)

Vallattujen talojen rinnastaminen työväentaloihin on sittemmin vakiintunut osaksi talonvaltaajien retoriikkaa. Vallattujen talojen nimittäminen kansainväliseen malliin sosiaalikeskuksiksi sekä toisaalta niiden määritteleväminen suomalaisen työväentaloperinteen jatkajiksi on myös hyvä esimerkki siitä, kuinka liike muotoilee omaa identiteettiään erilaisista elementeistä.

Vaikka talonvaltauksia käsitteleviä tekstejä ja tiedotteita kirjoittaneiden henkilöiden tai kollektiivien ei voi katsoa edustavan kaikkia valtausliikkeen toimijoita, katson näiden tulkintojen, joissa talonvaltaajat rinnastetaan sorrettiin työväenluokkaan, vastaavan monien talonvaltaajien – ainakin jollain tasolla – jakamaa ajatusta itsestään "tilattomina" ihmisinä, jotka kamppailevat oikeudestaan olla olemassa ja kokea itsensä arvokkaiksi.

Toimijoilleen vallatut talot ovat ”omia paikkoja”, missä voi kohdata samanmielisiä ihmisiä ja tuntea olonsa hyväksytyksi toisin kuin ”normaaliyhteiskunnassa”, johon useat talonvaltaajat eivät kokeneet sopeutuvansa. Rakennukset, jotka virallinen yhteiskunta on unohtanut ulkopuolelleen, sopivat hyvin sellaisten ihmisten käyttöön, jotka itsekin kokivat olevansa jollain tapaa virallisen järjestelmän marginaalissa tai halusivat toimia sen ulkopuolella. Tässä syrjään vetäytymisessä ei kuitenkaan ole kyse syrjäytymisestä, vaan marginaalisuus näyttäytyy valtaajille myönteisenä seikkana ja tietoisena valintana.

Mun mielestä (talonvaltaajia yhdistää) että halutaan olla paikassa, missä kukaan ei vahtaa sua tai sano että tee tätä, näytä tältä, sovi tähän laatikkoon. Lähinnä ehkä se, että haluaa olla semmonen kun on, tehdä omia juttuja ilman että siinä on kauheat rajoitukset koko ajan. Esimerkiksi Siperiassa oli kuitenkin tosi erilaisia ihmisiä: elämäntapahippejä, teinipunkkareita, yliopistoteoretikkoja, kaikkea tämmöistä. (...) Tuntu, että Siperia oli sellainen solmukohta, joka keräsi yhteen ihmisiä joiden yhteinen nimittäjä oli se, että yhteiskunnan mielestä meissä on joku pielessä, mutta meidän mielestä se ei ole vika ollenkaan vaan pelkästään hyvä asia. (H5)

Haastatteluissa vertailukohdaksi vallatuille autonomisille tiloille nousee esimerkiksi Oranssin ry:n ylläpitämä nuorisotila⁸, joka sijaitsi vain vajaan kilometrin päässä Siperiasta. Oranssilla

⁸ Joidenkin toimijoiden asenne Oranssia kohtaan oli varautunut sen vuoksi, että Oranssin nuorisotila toimi rakennuksessa, jota valtaajat olivat tavoitelleet autonomiseksi sosiaalikeskukseksi. Valtaajat poistettiin talosta ja kaupunki vuokrasi sen toimitiloja etsivälle Oranssi ry:lle. Jotkut valtaajista kokivat, että näin Oranssi poimi

järjestettiin hyvin samantyyppistä toimintaa kuin autonomisessa sosiaalikeskuksessa, esimerkiksi järjestöjen ja aktivistiryhmien kokouksia, konsertteja, elokuvailtoja ja muuta nuorten kulttuuritoimintaa. Keskeinen ero tilojen välillä oli kuitenkin se, että Oranssin nuorisotila ei ollut omaehtoinen, vaan sen ylläpidosta vastasivat palkatut työntekijät. Lisäksi toiminta Oranssilla oli muodollisempaa ja siellä noudatettiin tiukempia sääntöjä muun muassa päihteettömyyden suhteen. Vaikka myös monet talonvaltaajat käyvät Oranssilla esimerkiksi konserteissa, he korostavat että tiloissa on erilainen ilmapiiri ja niissä viihtyvät erilaiset ihmiset.

(Oranssilla väki on) nuorempaa ja jotenkin hipimpää ja meinstriimimpää. Siperiaan on ehkä tulleet nimenomaan ihmiset, joita ei haittaa, että siellä haisee tiskit ja että siellä on vähän likasta. Ne jotka on viihtyneet siinä, ettei ole niin steriiliä meininkiä. (...) Mut sinänsä se Oranssin toiminta on hyvä juttu. Ne saa kämppiä ihan eri tavalla ja musta on ihan kiva käydä siellä. Mutta mä en lähtis siihen toimintaan. (...) Se on liian semmosta nuorisotalomeininkiä. (H5)

Osa haastattelemistani valtaajista myös painottaa, ettei autonomisten tilojen valtaamisessa ole kyse ainoastaan kulttuuritilojen hankkimisesta vaihtoehtonuorille vaan laajemmasta kamppailusta, joita käydään tilasta ja olemisesta ylipäätään. Heidän mukaansa talonvaltauksilla pyritään ottamaan tilaa sellaisille ihmisille, joille on vain vähän sijaa ja mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Valtaajien omakohtaisissa kokemuksissa tämä ”tilattomuus” liittyy yleensä arvomaailmaan, elämäntapaan, alaikäisyyteen tai vähävaraisuuteen, mutta monet talonvaltaajat samaistuvat vahvasti erilaisiin ihmisryhmiin, joiden katsoivat olevan myös jollain tapaa tilattomia ”normaaliyhteiskunnassa”, esimerkiksi asunnottomiin tai paperittomiin siirtolaisiin.

Vaikka valtaajat ovat tietoisia siitä, että heidän resurssinsa vähäosaisten auttamiseksi ovat rajallisia, he korostavat, että autonomisten tilojen ovet halutaan pitää avoimina erilaisille osattomille ja ”tilattomille”. Esimerkiksi kesällä 2005 talonvaltaajat kutsuivat valtaamaansa rakennukseen asunnottomien yökahvilan asiakkaita. Oman kenttätyöni aikana myös sosiaalikeskus Siperiassa majaili noin 60-vuotias asunnoton (ja vakavasta alkoholiongelmasta

heidän työnsä hedelmät. Toisaalta osa valtaajista piti tilan päätymistä Oranssin käyttöön myönteisenä asiana, sillä tulihan tyhjillään ollut tila hyvään käyttöön.

kärsivä) mies, jonka talonvaltaajat olivat päästäneet taloon asumaan. Useimmat haastatteleman valtaajat kuitenkin arvioivat, ettei asunnottomien majoittaminen kesän 2005 talonvaltaukselle ollut erityisen onnistunut kokeilu. Monilla asunnottomilla on vakavia päihdeongelmia, minkä vuoksi samassa tilassa oleskelu heidän kanssaan oli hankalaa.

5.5 Pohdintaa talonvaltausten poliittisuudesta

Keskeinen pointti mulle, ja varmaan aika monille, on ollut, että aktivismi ei oo sellasta maailmaparannusta, että autetaan jotain reppanoita, vaan mietitään myös, että miten voi parantaa omaa elämää ja luoda niitä tiloja joita tarvitsee. (H6)

Hauskanpitoa ja oman elämän haltuunottoa korostavan talonvaltausliikehdinnän voi katsoa poikkeavan suomalaisen kansalaistoiminnan perinteestä, jossa yhteiskunnallisten liikkeiden tehtävänä on nähty toimiminen vakavasti otettavina valistajina (Siisiäinen 1998, 223–227). Kuten jo aiemmin mainitsin, ennen tutkimusprosessini alkua talonvaltauksiset näyttäytyivät minulle lähinnä sarjana bileitä, joiden poliittisia tavoitteita en täysin ymmärtänyt. Samantyyppistä kummastelua on kuulunut myös julkisessa keskustelussa sekä myös selkeämmin poliittiseen aktivismiin osallistuvien toimijoiden parissa. Toisaalta talonvaltausten bilepainotteisuus jakaa mielipiteitä myös talonvaltaajien keskuudessa.

Kysymys talon- ja kadunvaltausten sekä muiden samantyyppisten ekspressiivisten aktivistitempausten poliittisuudesta on pohdituttanut myös tutkijoita. Esimerkiksi Jaana Lähteenmaa (2005) nostaa esiin kysymyksen siitä, missä määrin esimerkiksi talon- ja kadunvaltauksissa on kyse intentioltaan poliittisesta toiminnasta ja onko tämän tyyppisellä aktivismilla vaikutusta yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Kapinallisuustulkinnan puolustajien, kuten myös talonvaltaajien, näkemys on, että kaikenlainen kansalaistottelemattomuus ja omaehtoinen toiminta on aina poliittinen teko sinällään. Lähteenmaa (emt., 380–381) kuitenkin tuo esiin myös kriitikoiden näkökannan, jonka mukaan vastakulttuurin esittämä kritiikki vieraantuneena pitämäänsä vallitsevaa elämänmenoa kohtaan on niin abstraktilla tasolla, että se ei lopulta vaikuta mihinkään. Talonvaltausten kohdalla on mielestäni kiinnostava kysymys, missä määrin valtaajat ylipäätään pyrkivät vaikuttamaan yhteiskuntaan ”pidemmällä tähtäimellä”. Ainakin haastatteleman talonvaltaajat korostavat toiminnan olevan välitöntä, sosiaalista ja elämyksellistä, ja juuri sellaisena arvokasta.

Vaikka talonvaltaajat määrittelevät itsensä yhteiskunnallisiksi aktivisteiksi, vain hyvin harvat heistä toimivat esimerkiksi yhdistyksissä tai osallistuivat muuhun järjestäytyneeseen poliittiseen toimintaan. Haastatteleman valtaajat kertovat osallistuvansa myös mielenosoituksiin, kokouksiin tai erilaisiin aktivistitempauksiin. Niitä ei kuitenkaan koettu niinkään vaikuttamistavoiksi, vaan osallistuminen näyttäytyi mielekkäänä, koska se tarjosi mahdollisuuksia tavata samankaltaisen arvomaailman jakavia ihmisiä.

En mä kyllä ole koskaan kokenut, että sellaisella perinteisellä kyltti ja huuto - mielenosoituksella vaikuttaisi kauhean tehokkaasti. Ne on olleet mulle enemmän sosiaalisia tapahtumia. (H8)

No, en mä ole ikinä toiminut missään järjestössä (...) Enemminkin se mun poliittinen toiminta on ollut sitä, että yrittää rakentaa ainakin itelleen ja kaveripiirilleen jonkinlaisia vaihtoehtoisia selviytymismalleja. Ettei tarvitsis sitä samaa paskaa, että mennään töihin ja maksetaan vuokraa ja tommosta. (H1)

Järjestötoimintaa mielekkäämmäksi he katsovat "arjen politiikan", jota voi toteuttaa esimerkiksi elämäntapavalintojen kautta. He eivät myöskään halua määritellä omaa poliittisuuttaan esimerkiksi ideologioiden tai ryhmäidentiteettien kautta, vaan se nähdään henkilökohtaisena ja elämäntyylin kietoutuvana seikkana, kysymyksinä "onnellisuudesta" ja "hyvästä elämästä".

EM: Sul on siis jotain periaatteita? Tällaisia ekologisia tai, miten niitä nyt sanois, vasemmistolaisia tai anarkistisia?

H2: No en mä ainakaan vasemmistolaisiksi niitä kutsu. Musta tuntuu, että mä ajattelen vaan omaa napaa. (naurahdus) Että vaan sen henkilökohtaisen elämäntavan kautta. Ei tule kauheesti ajateltua, että onko tää nyt anarkistista. Mä ajattelen enemmänkin, että mä haluan pystyä tekemään asioita jotka on tärkeitä, ja että mä haluan, että mua kunnioitetaan ja kuullaan, ja mä haluan että mulla on mukavaa, eikä stressiä ja sellasta. Kyllähän se tavallaan on anarkistista.

Poliittisen toiminnan määrittelyminen henkilökohtaiseksi ja omaan elämään kietoutuvaksi ei kuitenkaan tarkoita, että toimijat eivät olisi kiinnostuneita myös makrotason kysymyksistä. Esimerkiksi ympäristönsuojeluun, ihmisoikeuksiin tai globaaliin tasa-arvoon liittyvät

kysymykset ovat haastattelemilleni talonvaltaajille keskeisiä, mutta he kokevat niiden olevan omien vaikutusmahdollisuuksiensa ulkopuolella. Valtaajien kanssa keskustellessani havaitsin, että "arjen politiikan" painottamiseen liittyi usein myös hiukan pessimistisiä, jopa kyynisiä sävyjä. Koska maailman muuttaminen on mahdotonta, on mielekkäämpää keskittyä sellaiseen toimintaan, joka tarjoaa hyviä hetkiä ja parantaa omaa elämänlaatua. Talonvaltauksiin ja sosiaalikeskustoimintaan osallistuminen on motivoivaa, koska se antaa mahdollisuuden luoda edes pieniä ja tilapäisiä ”toisenlaisia todellisuuksia” ja toteuttaa omien arvojen mukaisia toimintamalleja käytännössä.

Mun mielestä talonvaltauksessa on tärkeää, että se on välitöntä. Että se miten pyritään vaikuttamaan tapahtuu koko ajan. Että joka päivä, kun se talo on vallattuna, on luotu sitä todellisuutta mitä halutaankin. Ja vaikka kaikki ei toimitakaan täydellisesti, niin se kuitenkin tuntuu mielekkäältä ja tärkeeltä, koska se lähtee niistä ihmisistä itsestään (H6)

Talonvaltaajien korostaman henkilökohtaiseen elämäntapaan ja pieniin tekoihin kiinnittyvän arjen politiikan voi katsoa edustavan tyypillistä kansalaisosallistumisen muotoa 2000-luvun Suomessa. Esimerkiksi Oikeusministeriön julkaisema Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportti toteaa, että jokapäiväisten käytäntöjen kautta toteutettava *arkielämän politiikka* on noussut yhä keskeisemmäksi osallistumisen muodoksi edustuksellisen ja järjestöjen kautta kanavoituvan vaikuttamisen rinnalle (Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportti, 47).

Viimeisten vuosien aikana on ollut havaittavissa, että suomalaisen yhteiskunnallisen aktivismin painopiste on siirtynyt ”makrotasolta” lähemmäs toimijoita itseään. 1990-luvulla radikaaliliikkeiden tavoitteet ovat liittyneet esimerkiksi ympäristönsuojeluun tai globaaliin oikeidenmukaisuuteen (esim. Peltokoski ja Konttinen 2004, Rasimus 2006). Talonvaltaajat, samoin kuin esimerkiksi kansalaispalkkaa ajavat prekariaatti-aktivistit, ovat taas politisoineet ennen kaikkea kysymyksiä, jotka ovat lähellä toimijoiden omaa arkea ja elämää. Muutos on heijastunut myös toimintakeinoihin niin, että yksilöllisesti tai pienissä epämuodollisissa ryhmissä toteutettava aktivismi näyttäisi osittain korvanneen joukkovoimaan nojaavat toimintamuodot.

6. URBAANEJA UTOPIOITA

Kyllä toi talonvaltausjuttu on enemmän sellaista, että mennään niihin omiin paikkoihin ja tavallaan vähät välitetään siitä, mitä tapahtuu ympärillä (yhteiskunnassa). Toisaalta musta on myös ihanaa ajatella, että on joku paikka, mihin sitä pääsee pakoon tai pois siitä. Haluais, että kaikilla olis sellasia paikkoja. (H2)

Haastattelemani talonvaltaajat kuvaavat autonomisia tiloja paikoiksi, jonne voi vetäytyä sivuun systeemin vaatimuksilta, rentoutua ja tehdä mielekkäitä asioita. Puitteita omaehtoiselle toiminnalle halutaan luoda hierarkiattomasti ja avoimeen itsejärjestäytymiseen luottaen. Vallattuja taloja voikin pitää eräänlaisina utooppisina kokeiluina, joissa on mahdollista toteuttaa konkreettisesti yhteisiä tasa-arvoisuuden ihanteita ja antiautoritäärisiä arvoja.

Vallattujen talojen autonomiaan liittyy vahvasti ajatus siitä, että itsehallinto tapahtuu suoran demokratian kautta, hierarkiattomasti ja tasa-arvoisesti. Vallattujen talojen toimintaperiaatteet noudattelevatkin ikiaikaista ihanneyhteisön mallia, jossa autonomisuus yhdistyy kaikkien jäsenten tasa-arvoisuuteen ja demokraattisuuteen (Lehtonen 1990, 29). Tasa-arvoisuuden ihanne ohjaa myös vallattujen tilojen organisoitumista. Esimerkiksi muodollisia johtajia ei ole ja pysyviä rakenteita pyritään välttämään.

Klassikkoteoksessaan *Rituaali* (2007/1969) Viktor Turner kuvaa tasa-arvoista ihanneyhteisöä käsitteellä *communitas*, liittäen siihen ajatuksen yksityisomaisuuden, ulkoisten statusten, sukupuolierottelujen ja muiden ihmisiä luokittelevien tekijöiden puuttumisesta. Turner liittää *communitas*-yhteisöllisyyden tilanteisiin, henkilöihin ja olosuhteisiin, jotka ovat jollakin tapaa virallisen yhteiskunnan reunalla tai ulkopuolella, esimerkiksi djembu-heimon aikuistumisriittiä läpikäyviin nuorukaisiin, kerjäläismunkkeihin, hippeihin tai dharmapummeihin. Näitä ihmisiä ja olosuhteita luonnehtii Turnerin mukaan liminaalisuus: ne ovat luokittelujen ja kategorioiden välissä ja sen vuoksi epämääräisiä. (emt., 106–122.) Turner korostaa, että liminaalisuutta voidaan ilmaista hyvin monenlaisilla tavoilla, mutta useimmiten sen symboleiksi valikoituvat sellaiset asiat, jotka yhteiskunnassa on totuttu liittämään alhaiseen statukseen ja arvottomuuteen (emt., 120–125).

Myös vallatut talot voi nähdä eräänlaisina liminaalisina tiloina, joissa pyritään avaamaan mahdollisuuksia communitakselle. Vallattujen tilojen liminaali luonne korostuu varsinkin karnevalistisissa talonvaltaus-happeningeissa sekä bilevaltauksissa. Näiden tapahtumien juhlatunnelma voidaan nähdä rituaaliseksi ilmaukseksi siitä, että tila on ”irrotettu” virallisen järjestyksen piiristä ja rakennus on samaan aikaan kaikkien ja ei-kenenkään. Yleensä talonvaltaustapahtumiin liittyy läsnäolijoiden voimakas yhteenkuuluvuuden tunne, joka mielestäni vastaa pitkälti Turnerin luonnehdintoja spontaanista ja kokemuksellisesta communitasista.

6.1. Marginaalinen tila ja tasa-arvoisuuden ihanne

Vallattujen tilojen liminaalisuus syntyy sekä konkreettisesta että symbolisesta marginaalisuudesta. Talot ovat usein ennen valtausta olleet jo jonkin aikaa tyhjiillään, minkä vuoksi ne näyttävät ainakin valtaajille yhteiskunnan ulkopuolelle ”unohdettuina” paikkoina. Kun talo on vallattu, sen symbolista välimatkaa viralliseen järjestelmään vahvistetaan symbolisesti esimerkiksi vallatuille taloille tyypillisen *squat-estetiikan* kautta.

Tyyli, joka yhdistää vallattuja taloja eri puolilla Eurooppaa on samalla tavoin orgaanista ja epämääräistä kuin tilat itsekkin. Seiniin maalatut graffitit yhdistyvät dykkattuihin toimistokalusteisiin, parhaat päivänsä nähneisiin sohviin ja nojatuoleihin, poliittisiin julisteisiin sekä värikkäisiin kankaisiin. Squat-estetiikkaa luonnehtii erilaisten yhteiskunnassa melko alhaista arvostusta nauttivien esineiden ja symboleiden näkeminen käyttökelpoisina ja jopa kauniina. Tämä tietoisesti räjäjäinen tyyli erottaa vallatun talon niin tehokkaista ja kliinisistä julkisista tai kaupallisista tiloista kuin tavanomaisista kaupunkiasunnoistakin.

Ulkopuolisin silmin vallatut talot voivatkin näyttää melko epäsiisteinä ja ehkäpä hiukan pelottavinakin. Tilat kalustetaan esineillä, jotka joku on kertaalleen luokitellut ”roskaksi”, ja koristellaan taiteella, joka määritellään usein ”töhryiksi”. Osittain vallattujen tilojen räjäjäinen ja elävä tyyli syntyy toki luonnostaan: tilojen kunnostus ja kalustaminen pyritään hoitamaan mahdollisimman pitkälti omin voimin ja ilman rahaa. Lisäksi talon, jossa majoitetaan, vieraillee ja viettää aikaa suuri ja vaihtuva joukko ihmisiä, pitäminen puhtaana ja järjestyksessä on käytännössä mahdoton tehtävä. Vallatut tilat ovat myös yleensä huonokuntoisia ja jopa purettaviksi kaavailtuja rakennuksia, joista puuttuvat sähköt, vesi ja

viemäröinti. Talojen epävarma tulevaisuus voi johtaa piittaamattomuuteen, mutta toisaalta se mahdollistaa myös hyvinkin rohkeat kokeilut ja omaperäiset tyylivalinnat sisustuksen suhteen.

Korostamalla symbolisesti tilan paikantumista virallisen yhteiskunnan marginaaliin, valtaajat ilmaisevat sen liminaalisuutta suhteessa ympäröivään järjestykseen, ja tähän marginaalisuuteen kietoutuu pyrkimys tasa-arvoiseen communitas-yhteisöllisyyteen. Valtaajien tavoite on luoda autonomiseen tilaan järjestys, jossa ulkopuolisen yhteiskunnan hierarkiat ja statukset eivät ole voimassa, vaan ihmiset voivat kohdata tasa-arvoisina. Vallattujen tilojen toimintaperiaatteisiin kuuluu muun muassa sukupuoleen tai muihin seikkoihin liittyvien hierarkioiden vastustaminen, osallistava päätöksenteko sekä ajatus yhteisomistuksesta ja jakamisesta. Talonvaltaajien kohdalla tasa-arvoisen communitas-yhteisöllisyyden voi nähdä myös poliittis-vastakulttuurisena käytäntönä. Se on tapa haastaa virallisen järjestyksen piirissä vallitsevat hierarkkiset ja ennen kaikkea taloudellisen vaihdon määrittämät välineelliset suhteet, joihin verrattuna vallatun talon yhteisöllisyys määrittyy toimijoille vapaaehtoisena, itseisarvoisena ja ”aitona”.

Yhteisyyden periaate näkyy esimerkiksi sosiaalikeskus Siperian keittiössä. Taloon tuodut ruokatarvikkeet ovat yhteisiä, yleensä ruokaa valmistetaan yhdessä ja sitä tarjotaan kaikille paikallaolijoille. Ruuan jakamisessa konkretisoituu vallattuihin taloihin vahvasti liittyvä ajatus siitä, että tila ja kaikki mitä siellä on, on kaikkien käytössä. Vaikka joillakin henkilöillä, jotka majailevat vallatussa talossa pidempiä aikoja, voi olla talossa oma nurkka henkilökohtaisille tavaroilleen, yhteisomistus ja tilan käyttäjien tasa-arvoisuus on talonvaltaajille hyvin keskeinen periaate. Liialliseen ”oman tilan ottamiseen” suhtaudutaan yleensä kielteisesti, samoin kuin siihen, jos osa toimijoista ei osallistu yhteisen tilan ylläpitoon, kuten siivoamiseen. Tasa-arvoisuuden ihanne ohjasi vahvasti myös tilojen päätöksentekoa, jossa muodollisen organisaation, enemmistövallan tai edustuksellisuuden sijasta luotettiin avoimiin kokouksiin, keskusteluun ja konsensukseen.

6.2 Hierarkiaton päätöksenteko

Erään talonvaltaajan mukaan talonvaltaus alkaa siitä, että ihmiset istuutuvat tyhjän huoneen lattialle piiriin pitämään ensimmäistä talokokousta.

Autonomisten tilojen päätöksenteko tapahtuu kokouksissa, joita pidetään uusilla valtauksilla jopa useita kertoja päivässä ja vakiintuneemmilla valtauksilla yleensä viikoittain. Nämä kokoukset ovat avoimia kaikille kiinnostuneille ja niissä päätetään muun muassa tilan säännöistä, ratkotaan mahdollisia ristiriitoja ja ongelmia sekä keskustellaan tilan asioista ylipäätään.

Talokokouksissa osallistujat istuvat useimmiten lattialla rinkimuodostelmassa tai, jos väkeä on vähemmän, vaikkapa pöydän ympärillä. Puheenjohtajaa ei ole, vaan keskustelua helpottamaan nimitetään ”fasilitaattori”, joka jakaa puheenvuoroja. Päätökset pyritään tekemään keskustellen ja konsensusperiaatteella. Asioista, joiden katsotaan jakavan mielipiteitä, järjestetään puherinkejä, joissa jokainen osallistuja vuorollaan kertoo näkemyksensä keskustelun kohteena olevasta asiasta. Usein käytössä ovat myös viittomamerkit, joilla osallistujat voivat ilmaista oman mielipiteensä toisten puheenvuorosta. Kokouksissa käytettävillä viittomamerkeillä voi paitsi pyytää puheenvuoroa myös esimerkiksi ilmoittaa kannattavansa puhujan esittämää ajatusta, vastustavansa sitä tai haluavansa esittää jonkin kokousteknisen huomion. Tärkeistä tai muuten enemmän neuvottelua vaativista asioista keskustellaan pienemmissä puheringeissä. Tällaiset hierarkiattomuuteen ja osallistumiseen perustuvat kokouskäytännöt puherinkeineen ja kokousviittomineen ovat kansainvälisesti tunnettuja sekä laajalti käytössä lukuisissa ruohonjuuritason liikkeissä ja järjestöissä (ks. esim. Trident Ploughshares Trainers Resources).

Ulkopuolisen silmin talokokoukset saattavat näyttää melko epäorganisoiduneilta, kenties sekaviltakin. Toimintamalli, jota niissä noudatetaan, on kuitenkin tarkoin määritelty, eikä käytännöistä mielellään poiketa. Esimerkiksi ehdotus siitä, että jostakin mielipiteitä jakavasta asiasta äänestettäisiin, tyrmätään talokokouksissa yleensä mahdottomana. Sen, että enemmistö jyräisi alleen eriävät mielipiteet, katsotaan olevan autonomisen tilan tasa-arvoperiaatteen vastaista.

Paitsi päätöksentekokäytäntönä, vallattujen tilojen kokoukset voi nähdä myös rituaaleina, joiden kautta valtaajayhteisö ilmaisee ja uusintaa arvojaan. Talokokouksien puheringeissä talonvaltaajayhteisön osallistumisen ja tasa-arvoisuuden periaatteet tehdään näkyviksi ja tilan itsehallinnollisuus aktualisoituu yhteisen päätöksenteon kautta. Kootessaan toimijoita yhteen keskustelemaan tilan asioista, talokokoukset vahvistavat myös toimijoiden kokemusta siitä,

että he ovat osa talonvaltaajayhteisöä. Esimerkiksi useamminkin haastatteluissa talokokoukseen osallistuminen mainitaan tapahtumana, jonka myötä toimijat katsovat tulleen mukaan liikkeeseen.

Kuitenkin hierarkiaton toimintatapa on talonvaltaajille hyvin keskeinen periaate, jopa autonomisen aktivismin ydin. Vaikka epämuodolliseen organisaatioon liittyy myös ongelmia ja haasteita, hierarkiattomuuteen ja osallistumiseen perustuvan toimintatavan korvaamista muodollisemmilla toimintamalleilla ei pidetä mahdollisena:

Me lähdetään siitä, että toiminta on esimerkiksi epähierarkkista. Me katsotaan ensin, että miten me tehdään asioita ja vasta sen jälkeen että mitä tehdään, kun taas järjestöissä menee just toisin päin. Tuntuu aika vieraalta ajatukselta, että lähtisi jonkun järjestön rivijäseneksi ja vaan maksaisi rahaa, vaikka se tietysti auttaa niiden työtä. Ihmiset, jotka on tottuneet sellaiseen (järjestötoimintaan) tietysti kummastelee ja pitää tosi tehottomana tätä meidän tapaa – mitä se tietysti tavallaan on – mutta mun mielestä se on niin tärkeätä, että toiminta lähtee sieltä alhaalta päin. (H2)

6.3 Hierarkiattomuuden haasteita

Talonvaltaajien tasa-arvoisen yhteisöllisyyden ihanteen käytännön toteuttamiseen liittyy omat haasteensa. Avoimiin kokouksiin, suoraan demokratiaan ja konsensuspäätöksiin perustuva päätöksenteko vie paljon aikaa ja osallistavien käytäntöjen oppiminen vaatii uusilta toimijoilta totuttelemista. Varsinkin uusilla valtauksilla, missä osallistujia voi olla kymmeniä, talokokoukset venyvät helposti tuntien mittaisiksi, mutta vielä ongelmallisempi on tilanne, jossa kokoukseen saapuu vain muutama henkilö. Usein samoista asioista joudutaan keskustelemaan yhä uudelleen, kun henkilöt, jotka eivät olleet läsnä kun asiaa käsiteltiin edellisen kerran, kokevat jääneensä päätöksenteon ulkopuolelle. Muun muassa vallattujen talojen säännöt ja toimintaperiaatteet ovat usein keskustelun kohteena, mikä toisinaan turhauttaa sellaisia henkilöitä, jotka ovat olleet toiminnassa pitkään mukana. Niissä kokouksissa joita kenttätyöni aikana seurasin, keskusteltiin usein muun muassa siitä, miten päihteen käyttöön tai päihtyneisiin ihmisiin tulisi suhtautua. Tilojen antiautoritääriiseen henkeen vedoten jotkut kannattivat hyvin vapaata päihdepolitiikkaa, esimerkiksi tupakan tai kannabiksen polttamisen sallimista. Osa valtaajista taas toivoi päihteen käytön rajoittamista

ja katsoi, että liian vapaamielinen suhtautuminen alkoholiin ja muihin päihteisiin toi tilalle huonoa mainetta ja houkutteli paikalle ”vääränlaisia” ihmisiä.

Muodollisen hierarkian puuttuminen ei luonnollisestikaan estä epämuodollisten valtarakenteiden syntymistä. Talonvaltausliikkeellä on oma ”ydinporukansa”, joka muodostuu liikkeen aktiivisimmista toimijoista, ja näillä henkilöillä on enemmän vaikutusvaltaa kuin sellaisilla henkilöillä, jotka osallistuvat toimintaan satunnaisemmin. Ydinporukan jäsenet suunnittelevat talonvaltauksia, organisoivat toimintaa vallatuissa taloissa sekä vastaavat tiedotuksesta ja neuvotteluyhteyksistä viranomaisiin. Ydinporukan kokoonpano ei kuitenkaan ole pysyvä. Uudet toimijat päätyivät ydinporukkaan ottaessaan aktiivisemmän roolin liikkeessä ja omistautuneet toimijat puolestaan vetäytyvät liikkeen toiminnasta, kun eivät koe sitä enää motivoivaksi tai se ei sovi heidän elämäntilanteeseensa.

Vaikka esimerkiksi talokokouksissa kiinnitetään paljon huomiota tasa-arvoiseen osallistumiseen, kaikki toimijat eivät tuo mielipiteitään esiin yhtä aktiivisesti. Kokeneimpien ja itsevarmimpien osallistujien, jotka yleensä voi laskea ”ydinporukkaan”, mielipiteet kuuluvat voimakkaampina kuin muiden. Epävirallisiksi mielipidejohtajiksi nousevat useimmin hiukan muita toimijoita vanhemmat, yleensä miespuoliset henkilöt. Autonomisten tilojen vahvasta tasa-arvoisuuden periaatteesta kuitenkin seuraa, että epämuodolliset hierarkiat nähdään vakavana ongelmana. Eriarvoistavat käytännöt ovat usein keskustelun kohteena ja toimijat pyrkivät puuttumaan niihin. Esimerkiksi kysymystä sukupuolten tasa-arvosta käsitellään talonvaltaajien parissa paljon ja puutteet sen toteutumisessa ovat yleinen keskustelunaihe esimerkiksi talokokouksissa. Sukupuolittuneisiin valtarakenteisiin kiinnittävät huomiota varsinkin naiset, mutta myös useat liikkeessä toimivat miehet näkevät sukupuolihierarkiat ongelmallisina ja kertovat olevansa motivoituneita purkamaan niitä.

Talonvaltaajien kohtaamat epämuodollisiin hierarkioihin liittyvät ongelmat eivät toki ole poikkeuksellisia. Myös toiminnan epämuodollisuuden ja tehokkuuden yhteensovittamiseen liittyviä ristiriitoja esiintyy useimmissa (ellei kaikissa) ruohonjuuritason ryhmissä ja liikkeissä. Autonomiset tilat eri puolilla maailmaa joutuvat kamppailemaan lähes identtisten ongelmien kanssa (ks. esim. Pickerill & Chatterton 2006). Hierarkiattomuuden ihanteen toteuttamiseen liittyviä käytännön ristiriitoja käsiteltiin talonvaltaajien piirissä muun muassa huumorin keinoin. Avoimet talokokoukset ja epämuodollisen organisaation ongelmat olivat yleinen vitsailun aihe, ja kenttätyöni aikana sain kuulla huomattavan määrän anekdootteja

loputtoman pitkistä kokouksista, epämuodollisista valtaklikeistä sekä niiden haastamisesta.

Monet talonvaltausliikkeen toimijat kokivat haasteelliseksi myös toiminnan jatkuvuuden takaamisen ja sen organisoimisen pidemmällä aikavälillä. Esimerkiksi oman kenttätyöni aikana talvella 2006, kun Sosiaalikeskus Siperia oli toiminut yli kolme vuotta, haastatteleman talonvaltaajat toivat esiin oman väsymyksensä ja turhautumisensa tilan ylläpitoon. Talokokouksiin saapui hyvin vähän osanottajia ja kaikkiaan toiminta talossa oli vähäistä verrattuna aikaisempiin vuosiin. Talon tuhouduttua tulipalossa kesällä 2006 muutamat valtausliikkeen aktivistit jopa arvioivat, että tulipalo saattoi lopultakin olla talolle kunniakkaampi loppu kuin toiminnan hidas hiipuminen.

Epämuodollisen organisoitumisen yhdistäminen toiminnan jatkuvuuden ja tehokkuuden turvaamiseen on yleinen ongelma ruohonjuuritason liikkeiden ja ryhmien parissa. Kuten Della Porta & Diani (2006) huomauttavat, ruohonjuuritason liikkeiden organisaatio on täysin riippuvainen sen toimijoiden emotionaalisesta sitoutumisesta. Vaikka tämä tunneperäinen kiinnittyminen voi olla hyvinkin intensiivistä, emotionaaliset resurssit kuluvat loppuun, ellei niitä pystytä uusintamaan. Useimmiten liikkeiden kehityskaaren onkin nähty väistämättä johtavan joko toiminnan institutionalisoitumiseen tai hiipumiseen. (emt., 148–151.)

Vaikka Helsingin talonvaltaajien tavoitteena onkin saada käyttöönsä pysyvämpi omaehtoinen toimintatila, voi 2000-luvun talonvaltauksia tarkasteltaessa myös pohtia, kuinka keskeinen päämäärä toiminnan tehokkuus tai pitkäkestoisuus ylipäättään on. Siperiaa lukuun ottamatta kaikki muut Helsingissä vallatuista autonomisista tiloista ovat jääneet lyhytaikaisiksi valtaajista riippumattomista seikoista, mutta tämä ei välttämättä ole vähentänyt näiden valtausten merkitystä liikkeen toimijoille. Haastatteluissa talonvaltaajat korostivat lyhytaikaistenkin valtausten olleen hauskoja, jännittäviä ja elämyksellisiä tapahtumia. Ne toivat ihmisiä yhteen, tarjosivat jaettuina kokemuksia sekä vahvistivat verkostoja ja keskinäistä solidaarisuutta. Se, että valtaajat yleensä ovat menettäneet tilan jo ennen kuin sosiaalikeskuksen toimintaa on saatu kunnolla käytiin, ei myöskään ole lannistanut toimijoita, vaan enemmänkin näyttäisi lisänneen motivaatiota jatkaa toimintaa ja vallata uusia rakennuksia. Jotkut jopa pohtivat, miten toimijoiden into säilyisi ilman uusia valtauksia ja niihin liittyvää intensiivistä yhteisöllisyyttä.

Tavallaan tuntuu, että valtaukset kuitenkin on aika pitkälti yhdistäneet ihmisiä. Ne on olleet sellaisia tapahtumia, missä tyypit on monta päivää tekemisissä toistensa kanssa ja tekee juttuja yhdessä.(...) Jos jotain semmosta ei oo pitkään aikaan tulossa, niin se saattaa vaikuttaa siihen, että eriydytään kauheesti. (H4)

Vaikka tasa-arvoisen yhteisöllisyyden käytännön toteuttamiseen liittyy hankaluuksia, tasa-arvon ihannetta ja mahdollisuutta sen käytännön toteuttamiseen voi pitää autonomisen politiikan ytimenä. Avaamalla mahdollisuuksia tasa-arvoiselle yhdessäololle, osallistumiselle ja ei-kaupalliselle kulttuurille talonvaltaajat osoittavat, että pääoman maailmalle on olemassa vaihtoehtoja. Tällaisina itse tehtyinä utopioina vallatut talot ovat toimijoilleen arvokkaita, kesti niiden autonomia sitten vuosia, viikkoja tai vaikkapa vain yhden illan ajan.

6.4 Itse tehtyjä tiloja ja itsenäistymisen paikkoja

Pian tulipalon jälkeen, kesällä 2006, Voima-lehdessä julkaistiin artikkeli, jossa Siperiassa vierailleet ja viihtyneet ihmiset muistelivat taloa. Minusta on kuvaavaa, että teksti alkaa kertomuksella tiskaamisesta:

“Tulin ystäväni kanssa Siperiaan kesällä 2004 Sydän, sydän -bändin keikalle. Kun myöhemmin tultiin takaisin, keittiössä oli iso tiskivuori joka haisi tosi pahalta. Haettiin kaivosta vettä, keitettiin se ja ruvettiin tiskaamaan astioita. Me hengattiin sinä kesänä paljon Siperiassa. Siperia oli niin irrallaan. Sai olla rauhassa ja ihan oma ittensä. Joka kerta kun me tultiin, oli aina uusi tiskivuori. Sit me tiskattiin, hengattiin ja laitettiin ruokaa. Oltiin paljon sisällä, koska sinä kesänä satoi paljon. Joskus pelattiin korttia, usein oltiin vaan.”

(Oona Juutisen ja Anna-Reetta Korhosen kirjoittama artikkeli ”Rakkautta vallankumouksen varjossa”. Voima-lehti 6/2006)

Päivät vallatulla talolla täyttyvät pitkälti arkisilla askareilla: siivoamisella, tiskaamisella ja ruuanlaitolla, talokokouksilla sekä huonekalujen, ruuan ja muiden tarvikkeiden hankkimisella. Toisinaan vallattuja taloja myös korjailtaan tai ”barrikoidaan”, eli rakennetaan niiden oviin ja ikkunoihin esteitä, jotka hidastavat poliisin tai muiden kutsumattomien vieraiden tunkeutumista tiloihin. Työjaossa luotetaan vapaaehtoisuuteen ja kaikkien tilassa

oleskelijoiden odotetaan ottavan osaa tilan ylläpitoon. Osallistuminen talon arkisiin askareisiin erottaa satunnaiset kävijät tai keikkayleisön autonomisen tilan valtaajista ja se on myös luonteva tapa tulla mukaan toimintaan ja osoittaa pitävänsä tilaa omanaan.

Elämyksellisen lisänsä vallattujen talojen arkiaskareisiin tuo rakennusten yleensä melko askeettinen varustus. Monista vallatuista taloista puuttuivat sähköt, vesi ja lämmitys, minkä vuoksi monet yksinkertaisetkin asiat, kuten vaikkapa ruuanlaitto, vaativat enemmän valmistelua kuin tavallisessa kaupunkiasunnossa. Esimerkiksi sosiaalikeskus Siperiaan vesi kannettiin pihakaivosta ja taloa lämmitettiin vielä sähkösopimuksen solmimisen jälkeenkin kaakeliuunilla ja puuhellalla. Valtaajille talojen askeettisuus ei kuitenkaan näyttäytynyt negatiivisena. Vaikka esimerkiksi juoksevan veden tai viemäröinnin puuttuminen aiheutti käytännöllisiä ongelmia, joidenkin modernin elämän mukavuuksien puuttumista pidettiin keskeisenä osana squat-kulttuuria ja seikkana, joka teki Siperiasta sekä muista vallatuista taloista ja niissä toimimisesta erityislaatuista⁹.

Talonvaltaus- ja sosiaalikeskustoimintaan osallistuvat arvostavat käytännöllisyyttä ja käsillä tekemistä, jota tyhjien ja usein huonokuntoisten rakennusten valtaaminen ja käyttöönotto edellyttää. Etenkin kunnostus-, korjaus- ja rakennustaitoja, mutta myös esimerkiksi kankaanpainantaa, tapahtumien organisointia tai vaikkapa ruuan valmistamista isolle joukolle, pidetään arvossa.

Haastattelupuheessa nousee myös esiin, että toiminnan käytännönläheisyys on myönteinen ja motivoiva asia. Vallatussa talossa oleskeleminen ei vaadi erityistä asiantuntemusta vaan ainoastaan halua olla mukana, mikä pitää kynnyksen osallistua toimintaan matalana. Usea haastatteleman talonvaltaaja korostaakin vallattujen talojen olevan paikkoja, joissa he ovat päässeet tekemään käytännöllisiä ja mielekkäitä asioita sekä kokeilemaan kykyjään ja oppimaan uusia taitoja.

Jossain vaiheessa huomaa, että on yhtäkkiä oppinut tosi paljon. Ihan semmosta perushommaakin. En mä oo ikinä asunut puulämmitteisessä talossa. Ja rohkeammin tekee juttuja, joita ei olisi ennen ajatellut että osaa (H2)

⁹ Tässä suhteessa valtaajien arviot sosiaalikeskuksiksi sopivista rakennuksista osuivat harvoin yhteen kaupungin hallinnon käsityksen kanssa. Esimerkiksi Katajanokalla kesällä 2007 vallattua rakennusta valtaajat eivät saaneet käyttöönsä, sillä kaupungin hallinto katsoi, että talo ei ollut paloturvallinen.

Se (Siperia) oli semmoinen paikka, missä sai tehdä itse. Tyyliin kun talo remontoitiin, suurin osa oli tuskin koskaan ennen remontoitunut, mutta sitten rakennettiin lattia ja tehtiin ties mitä. (...) Teki ehkä pieniä juttuja, mutta teki ne itse, ja teki ilman että kukaan sanoi. Oppii ottamaan vastuuta kun tajuaa että tää on yhteinen tila. Täällä ei tule äiti siivoamaan eikä äiti myöskään käske siivoamaan. Se on eri juttu alkaa tekemään asioita koska haluaa, ja tajuaa, että se on käytössä se tila (H5)

Useissa valtaajien kanssa käymissäni keskusteluissa korostui käytännön taitojen tarpeellisuus ja arvostus. Moni toimija nostaa esimerkiksi haastattelussa esiin nimenomaisesti sen, ettei ollut ”mikään teoreetikko” vaan käytännön tekijä. Useammilla valtaajilla, joiden kanssa asiasta keskustelin, halu osata ja oppia käytännöllisiä taitoja liittyy myös heidän tulevaisuudensuunnitelmiinsa. Taidoilla ei kuitenkaan tavoiteltu niinkään turvattua toimeentuloa, vaan valtaajien toiveet liittyivät lähinnä mahdollisuuksiin toteuttaa itseään tai harjoittaa vaihtoehtoja ja riippumatonta elämäntapaa. Esimerkiksi eräässä keskustelussa vastikään korkeakouluopintonsa aloittanut talonvaltaaja pohdiskeli, olisiko sittenkin ollut parempi valinta alkaa opiskelemaan putkimieheksi. Kun totesin vastaukseksi jotain putkimiesten paremmista työmahdollisuuksista verrattuna akateemiseen uraan, keskustelukumppanini korjasi, ettei hän putkimiehen koulutuksella suinkaan havitellut turvattuja palkkatuloja vaan sellaisilla taidoilla olisi käyttöä taloja vallatessa.

Voimakkaan käytännöllisyyden ja käsillä tekemisen arvostuksen talonvaltausliikkeessä voi katsoa edustavan poikkeusta 2000-luvun alun suomalaisen vastakulttuurisen liikehdinnän kentällä, jota on luonnehdittu painotuksiltaan teoreettiseksi (ks. esim. Rasimus 2006, 310). Ainakin talonvaltausliike on tuottanut melko vähän tekstejä tai julkaisuja verrattuna esimerkiksi 1990-luvun loppupuolen ja 2000-alun liikkeisiin, joiden aktiivisuus näkyi myös erilaisten verkossa ja paperilla ilmestyneiden julkaisujen runsaana määränä (vrt. esim. Toivanen 1997).

Haastatelussa nousee myös usein esiin vallattujen tilojen merkitys nuorille toimijoille henkilökohtaisena itsenäistymisen paikkana, jossa he ovat oppineet luottamaan omiin kykyihinsä sekä ottamaan vastuuta. Useampi haastattelemani talonvaltaaja kertoo esimerkiksi muuttaneensa ensi kertaa omilleen juuri vallattuun taloon. Toiset taas kuvailevat talonvaltausten suunnittelua, niihin osallistumista sekä keikkojen tai muun toiminnan

järjestämistä avainkokemuksiksi, joiden myötä he ovat oppineet luottamaan itseensä ja taitoihinsa.

Totta kai talonvaltaus tuli ensin, mutta se herätti ajatuksen, että voi tehdä ihmisille tapahtumia. Voi luoda itsekin. (...) On ruvennut arvostamaan sellaista epäkaupallisen sisällön tuottamista. (H8)

Se on vaikuttanut koko ajattelutapaan tosi paljon, kun on tajunnut että voi oppia ihan mitä vaan. Ei ehkä niin hyvin kun joku, joka on tehnyt vuosikaudet, mutta voi oppia (...) Se on mulle ollut se tärkein juttu Siperiassa kanssa, että jengi ei tuu sanomaan, että ”sä et osaa, sä et voi”, vaan että ”kokeile ja kyllä se siitä”. (H5)

Tutkimuksessaan globalisaatiokriittisen liikkeen toimijoista Lindholm (2005, 201) arvioi, että nykyiset yhteiskunnalliset liikkeet opettavat osallistujilleen monia yhteiskunnassa tarvittavia taitoja. Hän esittää, että esimerkiksi kansainvälisyys, toiminta pienryhmissä sekä uusien asioiden ideointi ovat taitoja, joita tarvitaan tämän päivän työelämässä ja arvioi, että monet globalisaatioliikkeen aktivisteista saattavat päätyä yhteiskunnan avainpaikoille. Itse en lähde ennustamaan, mitä talonvaltausliikkeen toimijat tekevät tulevaisuudessa, mutta vaikuttaa siltä, että monille osallistuminen talonvaltauksiin ja sosiaalikeskustoimintaan on tarjonnut mahdollisuuksia verkostoitumiseen, oppimiseen ja omien kykyjen kehittämiseen. Uskonkin, että talonvaltauksset sekä toiminta sosiaalikeskuksessa ovat antaneet monille osanottajilleen sellaista kulttuurista ja sosiaalista pääomaa, josta heille on hyötyä myös muilla elämänsä osa-alueilla.

7. AUTONOMISET TILAT JA YHTEISÖLLISYYS

Kumma, miten vähän isosta puutalosta on jäänyt jäljelle. Siinä, missä vielä toissapäivänä oli Siperia, on enää kasa kiviä ja hiekkaa. Joku on taiteillut kasan päälle vanhoista loisteputkista ”muistomerkin” ja sen eteen on aseteltu kukkakimppu ja kaljapullo. Illan mittaan moni käy laskemassa oman kukkansa (esimerkiksi nokkosen) muistomerkin eteen. Pojat penkovat rauniokasaa, tunnistettavat löydöt raportoidaan: ”Baarin seinä!” ”Pala graffitia!”

Kärventyneelle ja sammutusautojen mylläämälle pihamaalle on kokoontunut muutamia kymmeniä nuoria, lisää väkeä valuu paikalle koko ajan. Joukossa on tuttuja kasvoja, mutta suurta osaa en ole nähnyt aikaisemmin. Joku soittaa kitaraa, kaljapulloja korkkaillaan. Joku on tuonut mukanaan dyykattua ruokaa, jota jakelee halukkaille.

Petteri¹⁰ (eräs valtaajista) ehdottaa muistelurinkiä, jossa jokainen voisi sanoa sanansa Siperiasta. Väki alkaa kerääntyä entisen etupihan paikkeille. Muodostelmaa ei voi kutsua ringiksi, mutta jonkinlaiseksi ryhmittymäksi kuitenkin. Petteri aloittaa kertomalla talon valtauksesta neljä vuotta aiemmin. Ringin edetessä joku muistelee keittiön tiskivuoria, toinen kertoo kohdanneensa talolla seurustelukumppaninsa. Kerrataan Siperian alkuaikoja, parhaita ja pahimpia bileitä, poliisien vierailuja, kylmyyttä ja ankeutta, toisaalta yhteishenkeä ja paikkaa, jossa sai olla oma itsensä. Joku vertaa taloa omaan lapseen: Se ärsyttää, mutta muut eivät saa sitä haukkua.

Useampikin paikallaolijoista kyynelehtii, mutta hauskojen muisteloiden kohdalla hymyillään, jopa remahdetaan nauruun. Tunnelma on hyvin intiimi, vaikka osa ”hautajaisvieraista” ei ole koskaan aiemmin tavannut toisiaan. Paikalla on Siperian asukkaiden ja aktivistien lisäksi henkilöitä, jotka ovat käyneet talossa muutamalla keikalla ja esimerkiksi englannista kotoisin oleva Annie, joka ei koskaan ehtinyt nähdä taloa pystyssä, mutta joka silti halusi tulla sanomaan sille hyvästit.

Siperia on ollut solmukohta, joka on sitonut yhteen ihmisiä eri tavoin. Ehkä jotakin siitä säilyy, vaikka rakennusta ei olekaan enää olemassa.

(Ote kenttämuistiinpanoista, kesäkuu 2006)

Yllä oleva tekstikatkelma on kuvaus ”Siperian hautajaisista”, kokoontumisesta, joka järjestettiin sosiaalikeskuksen pihamaalla kaksi päivää sen jälkeen, kun rakennus oli palanut maan tasalle. Hautajaisissa nousee mielestäni hyvin esiin talon merkitys vastakulttuurisen

¹⁰ Kenttämuistiinpanoissa mainittujen henkilöiden nimet muutettu

"skenen" toimijoille. Autonominen sosiaalikeskus oli paitsi kohtaamispaikka myös vastakulttuurisen yhteisön ja sen arvomaailman symboli, eräänlainen "toteemi".

Tutkimusprosessini alkuvaiheessa koin monia turhauttavia ja epätoivoisiakin hetkiä yrittäessäni ottaa selkoa, millainen yhteisö talonvaltaajat ja sosiaalikeskuksen toimijat oikeastaan olivat. Sosiaalikeskus Siperiassa, samoin kuin muillakin valtauksilla, ihmisiä tuli ja meni jatkuvasti. Jotkut käväisivät katsomassa keikkaa tai elokuvaa, toiset majailivat pidempiä aikoja, toisinaan talo saattoi olla täysin tyhjillään. Haastattelut ja toimijoiden kanssa käymäni keskustelut eivät tehneet yhteisöä ainakaan selvärajaisemmaksi. Valtaajat puhuivat paljon yhteisöllisyydestä, mutta määritelmät siitä, millainen autonomisten tilojen yhteisö oli käytännössä, olivat usein ristiriitaisia. Käsitteet esimerkiksi siitä, ketkä kuuluivat yhteisöön olivat vaihtelevia. Kun tiedustelin, kuinka monta henkeä sosiaalikeskuksen tai talonvaltausliikkeen toimintaan osallistui, sain vastaukseksi arvioita alle kymmenestä useisiin satoihin.

Ymmärsin, että jos etsisin vallatuista taloista selkeästi rajattavaa tai määriteltävää yhteisöä, saisin etsiä turhaan. Kuten kuvauksessani Siperian hautajaisista nousee esiin, autonomisten tilojen ympärille rakentunut yhteisö ei ole tiivis, selvärajainen saati pysyvä. Osa hautajaisiin kokoontuneista ihmisistä ei ollut koskaan aikaisemmin tavannut toisiaan, ja on äärimmäisen epätodennäköistä, että sama joukko koskaan tapaisi uudelleen samalla kokoonpanolla. Kuitenkaan yhteisön tilapäisyys ja epämääräisyys ei ollut este kokemukselle vahvasta yhteenkuuluvuudesta ja keskinäisestä solidaarisuudesta.

Vallatut talot ovat yhteisöllisiä tiloja, mutta eivät samalla tavoin kuin ekokylät tai kommuunit. Niiden yhteisöllisyys oli luonteeltaan tilanteista, osittaista ja nopeasti muuttuvaa. Bauman (2002, 237-238) kuvaa tämän tyyppistä yhteisöllisyyttä "naulakkoyhteisön" tai "karnevaaliryhteisön" käsitteellä, viitaten sillä valittuun symboliseen ja emotionaaliseen yhteisöllisyyteen, joka on luonteeltaan hetkellistä. Tämä yhteisöllisyys voi kuitenkin olla hyvin intensiivistä, eikä tilapäisyys vähennä sen merkitystä jäsenilleen.

7.1 Solidaarisuutta ilman yhdenmukaisuutta

Talonvaltaajat korostavat autonomisten tilojen olevan avoimia kaikille ja ainoat ehdot niissä oleskeluun liittyvät toisten tilassa olijoiden kunnioittamiseen. Tilan käyttäjiä ei haluta rajata tai määritellä tarkasti, esimerkiksi sulkea ulos mitään ryhmiä tai identiteettejä, vaan tilojen autonomian lähtökohtana oli suvaitsevuus monenlaisia toimijoita kohtaan. Esimerkiksi haastatteleman talonvaltaajat korostavat, että talonvaltaajat eivät olleet ideologisesti yhdenmukainen joukko, vaan vallatuissa taloissa toimivilla ja oleskelevilla ihmisillä saattoi olla erilaisia, jopa ristiriitaisiakin ajatuksia ja tavoitteita.

Jotkut on tulleet (talonvaltaustoimintaan) muun poliittisen toiminnan kautta ja toiset on tulleet, koska ne haluaa hengautilaa ja jotkut käy vaan välillä. Tyylistä ei voi sanoo että olis mitään kauheen yhtenäistä, mut ajatuksissa kyllä. Enemmän ihmisii on kuitenkin yhdistäneet ne tilat eikä mikään ideologia. Tai se on nimenomaan ollut se ideologia, että ei oo mitään poliittista ohjelmaa. (H6)

Jos mietitään esimerkiksi tota autonomi-porukkaa, jota Siperiassa on ollut, niin aika harva niistä on samaa mieltä mun kanssa. Niillä on siis marxilaiset taustat, eikä ne ole niin yhteiskuntavastaisia. Ne yrittää muokata tätä kansalaispalkkaa ja tommosia asioita, jotka ei mua hirveesti inspiroi. Mutta kyllä mä oon ollut mukana järkkäileen, vaikka ne ei olekaan mun lopullisia tavoitteita. (H1)

Tilojen avoimuudella ja suvaitsevaisuudella on toki rajansa. Esimerkiksi vallatussa talossa oleskeluun jonkin virallisen yhteiskunnan piirissä määritellyn roolin tai statuksen puitteissa – vaikkapa toimittajana – suhtaudutaan kielteisesti. Toimittajia ja lehtikuvaajia ei yleensä päästetä vallattuun taloon sisälle lainkaan, ellei näiden kanssa ole etukäteen sovittu vierailusta.

Myöskään henkilöt, joiden arvomaailma ja käytös eroavat liikaa talonvaltaajien vapautta ja tasa-arvoisuutta korostavista arvoista, eivät ole tervetulleita autonomisiin tiloihin.

Jos joku tulee (vallattuun taloon) ja rupeaa puhumaan vaikka jotain tosi rasistista, niin ei se sitten oo sen paikka. (H2)

Kuitenkin sekä omat havaintoni vallatuista tiloista että haastattelemini aktivistien luonnehdinnat autonomisten tilojen yhteisöllisyydestä ovat yhtäpitäviä siinä, että vallatuissa taloissa yhteisöllisyys rakentuu enemminkin inklusiivisesti, pyrkimällä korostamaan erilaisten toimijoiden yhteisiä tavoitteita, kuin ulossulkevan identifikaation kautta.

Talonvaltausliikehdinnän voi katsoa noudattavan kansainvälisen antikapitalistisen liikehdinnän toimintatapaa, jossa on korostettu ideologisen yhdenmukaisuuden sijaan ajatusten ja toimintatapojen moninaisuutta sekä suvaitsevaisuutta erilaisia identiteettejä kohtaan (esim. Della Porta & Diani 2006, 156–160). Globaali vastarinnan verkosto on rakentunut erilaisista toimijoista, joiden näkemykset ovat saattaneet joiltain osin poiketa paljonkin toisistaan tai olla jopa ristiriidassa. Esimerkiksi kansainvälisten talouskokousten aikana järjestetyt suurmielenosoitukset ovat tuoneet yhteen toimijoita aina ammattiyhdistysliikkeestä ympäristöaktivisteihin ja radikaalivasemmistosta uskonnollisten järjestöjen edustajiin. Ajatusten ja toimintamallien moninaisuutta ei ole nähty esteenä yhteistyölle, vaan ennen kaikkea vahvuutena. Usein globalisaatiokriittisen liikkeen kohdalla onkin puhuttu ”liikkeiden liikkeestä”. Tällä on haluttu korostaa liikkeen koostuvan erilaisista toimijoista, joita kuitenkin yhdistää tavoite rakentaa vaihtoehtoja globaalille kapitalismille. (Hardt & Negri 2004, 86–87.)

Globalisaatiokriittisessä liikkeessä suvaitsevaisten identiteettien tuottaminen on keskittynyt ”toisenlaisen mahdollisen maailman” rakentamisen ympärille. Talonvaltausliikkeessä tämä ”toisenlainen todellisuus” rakennetaan autonomiseen tilaan. Yhteisten tavoitteiden ja yhdessä toimimisen ei katsota edellyttävän yhdenmukaisuutta kaikilla tasoilla, vaan toimijoiden moninaisuuden katsottiin olevan autonomisten tilojen rikkaus ja vahvuus.

Talonvaltauksia voisikin pitää liikehdintänä, joka yhdistää erilaisia toimijoita. Lyhyt- ja pitkäaikaisemmat autonomiset tilat toimivat vastakulttuuristen verkostojen solmukohtina, jotka antavat mahdollisuuksia kanssakäymiselle ja uusien yhteyksien solmimiselle. Tilat myös tarjoavat ”epäpoliittisemmille” nuorille mahdollisuuden tutustua vastakulttuuriseen toimintaan ja osoittaa tukeaan yhteiskunnallisemmin orientoituneiden toimijoiden päämäärille.

Yhteenkuuluvaisuuden tunne, jota autonomisissa tiloissa viihtyvät voivat tuntea toistensa kanssa, perustuu tarkkojen tyylien, normien tai ideologian sijasta hyvin väljälle

vastakulttuuriselle arvomaailmalle, jota luonnehtii muun muassa antiautoritäärisyys ja kapitalismikriittisyys. Esimerkiksi poliittisia mielipiteitä tai ”värejä” ei nähdä sen enempää yhdessä toimimisen esteeksi kuin edellytykseksikään. Osa toimijoista kutsuu itseään anarkisteiksi tai autonomeiksi, jotkut taas osallistuvat puoluepoliittisten nuorisojärjestöjen toimintaan. Itse kiinnitin huomiota myös siihen, että esimerkiksi 1990-luvun lopun vaihtoehtoliikkeiden parista tutut elämäntapavalinnat, kuten kasvissyönti, eivät enää olleet samanlaisia normatiivisia sääntöjä kuin aikana, jolloin itse osallistuin vaihtoehtoliikkeiden toimintaan (myös esim. Pyykkönen 2003, 218–219; Rasimus 2006, 268–269). Vaikka tiloissa järjestetyissä tapahtumissa tarjoiltiin kasvisruokaa eikä esimerkiksi keikkojen yhteydessä myyty ylikansallisia virvoitusjuomia, ruokavaliota pidettiin henkilökohtaisena valintana, enkä ainakaan havainnut, että Pepsi-pulloihin tai makkaran syöntiin olisi puututtu.

Osa talonvaltaajista pukeutuu crustpunk-henkisesti räjäisiin tummiin vaatteisiin, mutta vaikka liikkeen toimijat tunnistavat tämän ”valtaaja-tyylin” olemassaolon, kaikki eivät pukeudu sen mukaisesti. Voisikin todeta, että vastakulttuurisella yhteisöllä on oma tyylinsä, mutta myös yksilöllisyys, vaihtelu ja tyyllittely oli sallittua. Haastatteluissa toimijat korostavat, että talonvaltaustapahtumat ja autonomiset tilat tuovat yhteen nuoria erilaisista alakulttuureista, joista monilla on oma tyylinsä. Tämän seikan saatoin myös havaita kenttätyöni aikana. Talonvaltauksiin sekä vallatuilla taloilla järjestettyihin konsertteihin ja tapahtumiin osallistui nuoria aina gooteista hiphoppareihin.

Toisaalta alakulttuuristen raja-aitojen madaltumisen voi katsoa luonnehtivan paitsi talonvaltausliikehdintää, 2000-luvun nuorisokulttuuria ylipäätään. Esimerkiksi Mikko Salasuon (2006) tutkimus pääkaupunkiseudun nuorista esittää, että musiikki- tai tyyliperustaisten alakulttuurien merkitys nuorten identiteettejä ja yhteisöjä määrittävänä tekijänä on vähentynyt viimeisten vuosikymmenten aikana. Myös David Muggleton (2002) huomauttaa, että esimerkiksi Birminghamin koulukunnan 1970-luvulla esittämät teesit alakulttuurisista tyyleistä ”semioottisena kapinana”, jota voi tulkita luokkaristiriitojen näkökulmasta, eivät enää ole sovellettavissa 2000-luvun nuorisokulttuureihin. Jälkmodernissa yhteiskunnassa sekä yhtenäisen ”valtakulttuurin” kuin sitä vastaan kapinoivien alakulttuurien määrittely on käynyt yhä monimutkaisemmaksi ja rajat erilaisten tyyliperustaisten alakulttuurien välillä ovat muuttuneet häilyvämmiksi. Muggletonin mukaan alakulttuurisia tyyliä on 2000-luvun medioituneessa ja fragmentoituneessa yhteiskunnassa yhä vaikeampi tulkita esimerkiksi ryhmäidentiteettien tai kollektiivisesti jaetun arvomaailman

ilmauksina, vaan ne ovat kantajilleen ennen kaikkea yksilöllisen tyyliittelyn ja itseilmaisun välineitä. (Muggleton 2002, 47–53, 162–167)

7.2 Koettu kollektiivi ja yhteisöllisyyden vahvistuminen

Vaikka talonvaltausliikettä voi kuvata melko löyhäksi ja esimerkiksi ideologisilta lähtökohdiltaan suvaitsevaiseksi yhteisöksi, toimijoiden kollektiivisuuden tunne saattoi kuitenkin hetkellisesti olla hyvinkin vahvaa ja intensiivistä Karnevalistisissa valtaus-happeningeissä, vallattujen talojen puolesta järjestetyissä mielenilmauksissa sekä tilanteissa, joissa poliisi saapuu tyhjentämään vallattua rakennusta, valtaajien yhteenkuuluvuuden tunne on voimakas ja ulospäin valtaajat voivat näyttäytyä hyvinkin tiiviinä kollektiivina.

Tällaista voimakasta emotionaalista yhteisöllisyyttä saatoin oman kenttätyöni aikana sekä havainnoida että kokea. Esimerkiksi kenttämuistiinpanoissani mielenosoituksesta, jonka talonvaltaajat järjestivät Helsingin kaupungin nuorisolautakunnan keskustellessa Elimäenkadun sosiaalikeskuksen tulevaisuudesta, nousee vahvasti esiin kokemuksellinen ja emotionaalinen yhteisöllisyys ja sen nostattama ”hyvä fiilis”. Kuten kuvauksessa tuon esiin, lähes tyhjillä kaduilla tapahtunut mielenosoitusmarssi vaikutti minusta alkuun kummalliselle, sillä olin tottunut ajattelemaan mielenosoituksia ulospäinsuuntautuvana ja julkisuusorientoituneena vaatimusten argumentointina. Havaitsin kuitenkin pian mielenosoituksen merkityksen yhteisöllisenä rituaalina, voimannäyttönä, jonka ”kohde” oli ensisijaisesti valtaajaporukka itse.¹¹

Sähköpostitse saapunut viesti kehottaa saapumaan vallatulle talolle odottamaan neuvotteluiden tulosta ja sen jälkeen joko juhlimaan talon laillistamista tai protestoimaan kielteistä päätöstä vastaan. Kutsuviestin lopussa ollut muistutus ”Koska säät ovat jo viileät, ottakaa hanskat ja huivit mukaan” on tulkittavissa kehotuksena naamioitua mielenosoitusta varten. Illan mittaan meitä kerääntyy sosiaalikeskukselle noin 60 henkeä. Suurin osa paikallaolijoista on arviolta 15–25-vuotiaita, pukukoodi vallatuille taloille tyyppillinen: huppareita, reisitaskuhousuja ja palestiinalaishuiveja. Useampiin laukkuihin, hihoihin tai takinselkämyksiin on ommeltu kangasmerkki, jossa on talonvaltaajien tunnus, ympyröity N-nuoli tai joissa lukee ”kaupunki kuuluu kaikille”. Valtaajien ”ydinjengi”

¹¹ Seuraavana päivänä sain myös todeta, ettei valtaajien toimintatapa ollut ristiriidassa julkisuuden hankkimisen kanssa. Mielenosoitus päättyi kaupunkilehden etusivulle, kun joku ohikulkija oli ottanut siitä kuvan kännykkäkameralla ja lähettänyt sen toimitukseen.

keskustelee vakavina seinän vierustalla, mutta valtaosa paikallaolijoista istuskelee sohvilla ja juttelee keskenään pöytien ääressä. Jotkut availevat olutpulloja, mutta kukaan ei kuitenkaan ole näkyvästi humalassa.

Noin puoli kahdeksalta kaiuttimista soinut hiphop-musiikki taukoaa. Jussi¹² (eräs valtaajista) kiipeää pöydälle seisomaan ja kertoo, että nuorisolautakunta on siirtänyt päätöksen talon tulevaisuudesta muutamia viikkoja eteenpäin. Hänen mukaansa on kuitenkin epätodennäköistä, että talo tyhjennettäisiin poliisivoimin. Puheenvuoronsa päätteeksi Jussi lukee ääneen valtaajien kaupungille esittämät vaatimukset: Jos valtaajat eivät saa jäädä Elimäenkadulle, heille on osoitettava uusi tila joka on 1) yhtä suuri kuin Elimäenkadun sosiaalikeskus, 2) sijaitsee kantakaupungissa 3) jonka kuukausivuokra on enintään yksi euro ja 4) joka on autonominen. Yllätyn hiukan, kun Jussi ilmoittaa, että seuraavaksi valmistaudumme mielenosoitukseen sosiaalikeskuksen puolesta. Huppariin pukeutunut poika ilmoittaa, että mielenosoitusta varten on varattu ilotulitteita ja soihtuja. Myös naamioitumiseen on tarjolla varusteita.

Minusta ajatus mielenosoituksesta vaikuttaa absurdille. Kello on kahdeksan illalla, kadut ovat pimeitä ja tyhjiä, eikä valtaajilla käsittääkseni ole mitään mielenosoitettavaa nyt, kun päätös on lykkääntynyt. Mielestäni on myös huvittavaa, että mielenosoituksella ei ole suunniteltua reittiä tai kohdetta. Sanna (eräs valtaajista) ehdottaa, että valitsemme mielenosoituksen reitin huutoäänestyksellä. Nurkasta ehdotetaan Mäkelänkatua (lähin suurempi katu) ja sen päässä olevaa ”Piritoria” eli Sörnäisten Vaasan aukiota. Ihmettelen asiaa ääneen vieressäni istuvalle Tommille (johon olen tutustunut vuosia aikaisemmin vaihtoehtoliikkeissä). Tämä naurahtaa ja huomauttaa, että onko tällä lopulta eroa 90-luvun mielenosoituksin, joita järjestettiin suurlähetystöjen ja pääkonttoreiden ulkopuolella – eihän niitäkään kukaan koskaan ollut näkemässä ja protestien varsinainen kohde oli usein hiukan hämärä.

Keräännymme kadulle sosiaalikeskuksen ulkopuolelle. Noin puolet mielenosoittajista on peittänyt kasvonsa huiveilla ja hupuilla. Kulkueen kärjessä kannetaan banderollia, jossa lukee ”Häätäkää kaupungintalo!”. Sen perässä on lastenvaunuista tehty akkukäyttöinen ”musakärri”, jonka kaiuttimista soi 80-luvun hitti ”Our house in the middle of our street”. Marssi kulkee Vallilan halki kohti Sörnäistä musiikin tahdittamana. 80-luvun iskelmän rinnalla soitetaan hiphoppia ja punkkia. Näiden kappaleiden sanoituksissa julistetaan vihaa systeemiä ja sen käytyreitä kohtaan. Välillä ammutaan raketteja

¹² Kenttämuistiinpanoissa mainittujen henkilöiden nimet muutettu.

taivaalle. Vaikka mielenosoituksesta ei ole tehty ilmoitusta, saamme nopeasti saattajiksemme useampia poliisiautoja. Banderollia lukuunottamatta mielenosoituksen viestiä ei tuoda millään lailla näkyviin. Kukaan ei huuda iskulauseita tai jaa lentolehtisiä. Jotkut satunnaiset ohikulkijat tulevat kyselymään mistä on kyse. Näky on kiistatta kummallinen: monikymmenpäinen, huppareihin ja huiveihin pukeutunut joukko ilotulitteineen liki tyhjällä kadulla.

Kulkueen lähestyessä Sörnäisten kurvia, jossa ohikulkijoita on enemmän, solmin itsekin kaulahuivin kasvojen eteen ja nostan talvitakin hupun ylös. En pelkää niinkään poliisia, mutta minua huolestuttaa ajatus, että joku tuttava tunnistaisi minut mielenosoittajien joukossa. Ohittaessamme Vaasan aukion joku huutaa megafoniin, että osoitamme mieltämme Elimäenkadun autonomisen sosiaalikeskuksen puolesta. Arvelen, että kulkueemme pointti jää silti hämäräksi valtaosalle ohikulkijoista: kuinka moni heistä tietää, mikä on sosiaalikeskus?

Jatkamme pitkin Helsinginkatua. Välillä hämätään virkavaltaa kääntymällä nopeasti sivukadulle ja juoksemalla muutamia korttelinvälejä. Huomaan, että vaikka alkuun minua epäilytti ja nolotti koko mielenosoitukseen osallistuminen, marssiminen poliisisaattueessa ja musiikin tahdissa on hauskaa. Hymyilyttää, *Our house* -hitin kertosäe ja hyvä filis tarttuvat. Tunnen itsekin olevani ihan valmis puolustamaan sosiaalikeskusta, vaikka itselläni ei ole varsinaista tarvetta oleskella lämmittämättömässä teollisuusrakennuksessa.

Mielenosoitus päättyy Elimäenkadulle, missä jotkut mielenosoittajat vielä uhittelevat poliiseille tukkimalla liikennettä ja paukuttamalla poliisiauton konepeltiä. Suurin osa mielenosoittajista palaa sisälle sosiaalikeskukseen, mutta Tommin kanssa arvioimme saaneemme tarpeeksi elämyksiä yhdelle illalle. Kotimatalla ohitamme poliisiautot, jotka ovat passissa Elimäenkadun päässä. Poliisit eivät kiinnitä mitään huomiota meihin, kahteen tavanomaisesti pukeutuneeseen 30-vuotiaaseen. En osaa päättää, tuntuuko se enemmän helpottavalta vai haikealta.

(Ote kenttäpäiväkirjasta, lokakuu 2007)

Esimerkiksi Konttinen (2004, 214–215) ja Lindholm (2003, 78–79) ovat korostaneet mielenosoitusten merkitystä liikkeiden yhteisöllisyyttä vahvistavina rituaaleina. Rituaalinen

kokemus rakentaa yhteisön eetosta sekä muokkaa osallistujien jaettuja ihanteita ja uskomuksia. Niiden myötä liikkeen toimijat uusintavat käsityksiään oikeasta ja väärästä sekä vahvistavat kollektiivista identiteettiään (Della Porta & Diani 2006, 109–110). Mielenosoitukset ja muut emotionaalisesti intensiiviset kokemukset ovat olennainen edellytys liikkeen jatkuvuudelle. Ne lisäävät yksittäisten toimijoiden henkilökohtaista motivaatiota osallistua toimintaan ja vahvistavat toimijoiden keskinäistä solidaarisuutta ja joukkovoiman tunnetta.

Yllä kuvatun mielenosoituksen lailla myös bilevaltauokset sekä kadunvaltauokset voi nähdä tapahtumina, joissa kollektiivisuuden kokemusta uusinnetaan ja vahvistetaan. Sosiaalinen yhdessäolo ja elämyksellisyys on näissä tapahtumissa itseisarvoista, joskin tapahtumiin liittyy myös poliittis-moraalisia päämääriä. Kuvaamassani mielenosoituksessa osanottajien yhteenkuuluvuuden tunnetta vahvisti myös konfliktiasetelma suhteessa talonvaltaajien näkökulmasta ymmärtämättömään kaupunginhallintoon sekä virallista järjestystä edustaviin poliiseihin. Kuten Konttinen (2004, 214–215) toteaa, selkeästi määrittynyt vastustaja voimistaa kollektiivisuuden kokemusta ja mielenosoitustilanteissa moraalisesti latautunut yhteisöllisyyden tunne voi myös kehittyä aggressioksi valtaapitäviä tai järjestyksenpitäjiä kohtaan.

Edellä kuvaamassani mielenosoituksessa niin poliisin kuin talonvaltaajienkin toiminta oli melko maltillista. Toisinaan talonvaltaajien ja virkavallan kohtaamisiin liittyi myös vahvempia aggression ilmauksia. Talonvaltaajien puolelta vihamielisyyteen ja epäluuloisuuteen virkavaltaa kohtaan vaikutti se, että toisinaan poliisi käytti melko kovia otteita poistaessaan valtaajia rakennuksista. Esimerkiksi kesällä 2007 vallatun telakkarakennuksen tyhjentämiseen osallistui kymmeniä poliiseja ja tyhjennettävän rakennuksen yllä partioi operaation ajan poliisihelikopteri. Haastattelujen perusteella näyttäisi myös siltä, että talonvaltausten ja varsinkin rakennusten tyhjentämisen yhteydessä syntyneet konfliktit virkavallan kanssa ovat muuttaneet joidenkin valtaajien ajatusmaailmaa entistä kriittisemmäksi ”virallista järjestelmää” kohtaan ja vahvistaneet kokemusta siitä, että he ovat sen ulkopuolella.

7.3 Kasvotonta kollektiivisuutta

Naamioituminen ja nimettömyys ovat yleinen käytäntö talonvaltaajien parissa kun läsnä on virkavaltaa tai tiedotusvälineiden edustajia. Nimettömyyttä ja naamioitumista voi perustella käytännön näkökohdilla, kuten halulla suojata omaa henkilöllisyyttään, mutta siihen on myös periaatteellisia syitä: kasvottomuus korostaa valtaajien tasa-arvoisuutta ja sitä, että he toimivat kollektiivina. Talonvaltaajien tummiin huppareihin pukeutuneesta ja kasvonsa peittäneestä joukosta media tai poliisi ei pysty nostamaan esiin sen enempää johtajia kuin syntipukkejakaan. Sama tasa-arvoisuutta ja kollektiivisuutta korostava anonyymiyden periaate ohjaa myös talonvaltaajien mediaesiintymisiä. Yleensä talonvaltaajat kertovat esimerkiksi lehtihaastatteluissa vain etunimensä tai esiintyvät keksityn nimen suojissa.

Tasa-arvoisuuteen naamioitumisen yhdistää myös Viktor Turner (2007, 121, 199), joka liittää kasvottomuuden liminaalisiin olosuhteisiin ja communitas-kokemukseen. Anonyymiys ilmaisee statuksen puuttumista ja sen piilottamista, minkä vuoksi naamioidut henkilöt edustavat usein jotakin ambivalenttia ja epämääräistä. Turner korostaa anonyymiyden mahdollistavan myös aggression, minkä vuoksi naamioitumisella on tärkeä funktio mm. statuksen kääntämisen rituaaleissa, joissa yksilöt, joilla normaalisti on alhainen status sosiaalisen järjestyksen piirissä, naamioidaan voimalla.

Naamioituneena tai nimettömänä esiintyminen on ollut suhteellisen harvinaista suomalaisessa liikeperinteessä, jolle on ollut leimallista avoimuuden ja rauhanomaisuuden korostaminen (esim. Siisiäinen 1998). Niinpä kasvottomuuden periaatteen yhdistäminen pyrkimykseen hankkia talonvaltauksille näkyvyyttä ja tukea julkisuuden kautta edellyttää joustavuutta sekä tilannekohtaista arviointia niin talonvaltaajilta kuin tiedotusvälineiden edustajiltakin. Usein valtaajat ratkaisevat ristiriidan kasvottomuuden ja julkisuuden välillä valitsemalla keskuudestaan mediayhteyshenkilöitä, jotka suostuvat esiintymään julkisuudessa omilla kasvoillaan. Monet toimittajat ovat myöntyneet valtaajien vaatimukseen saada esiintyä vain etunimillään tai naamioituneina. Yleensä hyväksyntää edeltää kuitenkin neuvottelu, jossa vastakkain ovat toimitukselliset käytännöt ja talonvaltaajien periaatteet. Erästä tällaista neuvottelua seurattessani huomasin itsekini joutuvani pohtimaan, olinko itse paikalla omilla kasvoillani – tai edes naamioituneena:

Istun vallatun teollisuusrakennuksen katolla Minnan¹³ ja Emman kanssa ja vieressämme on joukko crust-punkkareita perinteisessä "univormussa": huput päässä ja musta huivi / t-paita kasvojen peittona. Janne (eräs valtaajista) kiipeää tikkaita kertomaan, että Helsingin Sanomien kuvaaja on paikalla.

Valokuvaaja ilmestyy katolle, ja alkaa kysellä vapaaehtoisia valokuvaan. Crust-punk -porukka vetää huiveja entistä tiukemmin kasvojen peitoksi. Kukaan ei ilmoittaudu vapaaehtoiseksi. Kuvaaja ehdottelee kuvaamista takaapäin. Syntyy keskustelua siitä, onko parempi tulla kuvatuksi naamioituneena (minkä katsotaan antavan epäedullisen kuvan koko valtaustouhusta) vai ei ollenkaan. Kuvaaja vertaa talonvaltaajien touhua suuryritysten salailuun ja joku naamioituneista esittää vastalauseen: suuryritysten ei tarvitse pelätä poliisia.

Kuvaaja jatkaa maanittelua. Hän vetoaa siihen, että esiintyminen kuvissa omilla kasvoilla olisi "hyväksi teidän asialle", sekä muistuttaa, että talonvaltaukselta on lähetetty lehdistötiedote, joten valtaajilla pitäisi olla myös halua julkisuuteen. Crustit pysyvät edelleen tiukasti naamioituneina. Tilanne huvittaa minua, Emmaa ja Minnaa, jotka olemme ilman naamioita, tavallisissa kesävaatteissamme. Lopulta kuvaaja saa organisoitua joukon valtaajia poseeraamaan naamioituneena katolla, banderollin kanssa ja ilman.

Ossilla (eräs valtaajista) on mukanaan kamera, ja Minna poseeraa hänelle räystäään yli. Vitsailen, että Minnan pitäisi myös peittää kasvonsa, ja näytän itse esimerkkiä vetämällä hupun päähäni ja sitomalla päässäni olleen vihreän silkkihuivin kasvojeni peitoksi. Myös Minna laittaa hupun päähänsä ja poseeraamme Ossin kameralle nyrkit pystyssä. Vasta kun Helsingin Sanomien kuvaaja huutaa "jatkakaa!", huomaan, että huvitteluamme taltioidaan myös valtamediaan. Vedän huivia enemmän kasvojeni eteen ja yritän selittää kuvaajalle, että olen valtauksella keräämässä graduaineistoa, enkä halua kuvaani huomiseen lehteen. Ei auta. Mies jatkaa kuvaamista.

Yritän vielä myöhemmin illalla etsiä lehtikuvaajaa pyytääkseni, että hän poistaisi minun kuvani muistikortilta, mutta median edustajat ovat jo lähteneet paikalta.¹⁴

(Ote kenttämuistiinpanoista, heinäkuu 2007)

¹³ Kenttämuistiinpanoissa mainittujen henkilöiden nimet on muutettu.

¹⁴ Huoleni oli turhaa. Kuvaani ei julkaistu lehdessä.

Sekä Jukka Peltokoski (2004) että Ari Rasimus (2006) ovat pohtineet suomalaisessa radikaaliliikehdinnässä yleistyneen kasvottomuuden yhteyttä vuosituhaten taitteen aktivismin projektimaisuuteen ja kiinnittymättömyyteen. Itsenäisyyspäivinä järjestetyistä Kuokkavierasprotesteista kirjoittava Peltokoski (emt.) esittää, että kasvottomuus on toimintatyyli, joka voidaan tulkita osin vastavetona markkinoiden ja poliittisen vallan koetulle kasvottomuudelle (rinnastuksen suuryritysten kasvottomuuteen teki myös Helsingin Sanomien valokuvaaja) tai joka voi liittyä toimijoiden mediaa kohtaan tuntemaan varautuneisuuteen. Kuokkavierasjuhlien kohdalla Peltokosken tulkinta on kuitenkin se, että protestin ja protestoijien identiteettittömyys symboloi myös oikeudettomuutta ja epävarmuuden kokemusta, jonka voi ajatella läpäisevän laajalti erityisesti nyky-yhteiskunnan nuorempia polvia. Identiteettittömyys on tällöin poliittinen toimintatyyli sellaisille, jotka eivät löydä tilaansa virallisen yhteiskunnan tunnustamassa järjestyksessä. Vaikka Peltokosken tulkinta Kuokkavieraiden kasvottomasta protestista on melko pitkälle viety, siinä esiin tuodut huomiot identiteettittömyyden ja oikeudettomuuden kokemuksen yhteydestä osuvat hyvin yksiin talonvaltaajien korostamien ”elämän haltuunoton” ja ”tilattomuuden” teemojen kanssa.

Naamioituneena ja nimettömänä esiintymisen voi myös nähdä yhtenä esimerkkinä liikkeiden toimintakeinojen sekä -tyylien leviämisestä yli kansallisvaltioiden rajojen. Nimettömänä esiintyminen on 2000-luvun radikaaliliikkeiden laajalti omaksuma periaate ja mustaa huppua sekä huivilla peitetyjä kasvoja voi pitää jopa jonkinlaisena Eurooppalaisten talonvaltaajien ”univormuna”. Sama kasvoton tyyli on toki tuttu muun muassa antikapitalististen suurmielenosoitusten niin kutsutun *black blockin* parista (ks. esim. Lindholm 2005, 187–188).

7.4 Solmukohtia kansainvälisessä vastarinnan verkossa

Suomalaiset talonvaltaajat samaistuvat vahvasti kansainväliseen talonvaltauksen ympärille rakentuneeseen vastakulttuuriin. Ulkomaalaisilta talonvaltaajilta lainataan toimintamalleja ja käytäntöjä sekä luodaan yhteyksiä muun muassa tietoverkkojen välityksellä. Esimerkiksi valtaajien verkkosivut ja tiedotteet laaditaan usein myös englanninkielisinä. Erityisesti Siperia suomalaisista sosiaalikeskuksista pitkäikäisimpänä, liitti suomalaisen talonvaltausliikkeen toimijat osaksi autonomisten tilojen verkostoa. Epäilemättä muun muassa kansainväliseen squat.net –verkkosivustoon linkitettyjen verkkosivujensa ansiosta Siperia tunnettiin myös ulkomailla ja talossa vieraili, yöpyi ja majaili usein ulkomaalaisia talonvaltaajia sekä muita

nuoria reppumatkailijoita. Kuvaava esimerkki Siperian kansainvälisyydestä on, että liki kaikissa kokouksissa ja tapahtumissa, joita seurasi sosiaalikeskus Siperiassa keväällä 2006, keskustelukielenä oli englanti, sillä osallistujien joukossa oli aina myös ulkomaalaisia.¹⁵

Suomalaisille talonvaltaajille taas ulkomailla toimivat vallatut tilat näyttäytyvät ”omina paikkoina”, joissa tiesi kohtaavansa samanhenkisiä ihmisiä ja joihin saattoi vaikkapa majoittua ulkomailla matkustaessaan.

Se on yks hienoimpia juttuja mitä tässä on, että melkein aina voi luottaa siihen, että on yöpaikka missä tahansa kaupungissa, missä vaan on vallattuja taloja. Kyllä mä koen, että mä oon enemmän niiden (ulkomaalaisten talonvaltaajien) kanssa samaa kulttuuria kun vaikka muiden suomalaisten kanssa. Musta tuntuu, että me yritetään enemmän verkostoitua muiden maiden valtaajien kanssa kun vaikka lähiympäristön asukkaiden kanssa. (...) Se on toisaalta vähän tyhmää, mutta on hienoo, että voi luoda tollasia yli maiden rajojen olevia yhteyksiä. (H2)

Kun vaikka Ungdomshusetiin meni, ja kadun päässä jo näkyi, että siellä musta lippu roikkuu ikkunasta, niin tuli semmoinen olo, että vähän kuin kotiin menisi. (H5)

Vallattujen tilojen rooli kansainvälisinä kohtaamispaikkoina, jotka tuovat yhteen erilaisia vastakulttuurisia toimijoita ja mahdollistavat tutustumisen eri puolilta maailmaa saapuviin ihmisiin, on valtaajille hyvin keskeinen. Monet haastatteleman valtaajat korostavat, että ulkomaalaiset talonvaltaajat, jotka vierailivat ja yöpyvät esimerkiksi Siperiassa, tekivät talosta ”oikean squatin”. Esimerkkinä matkustamisen ja majoittumisen merkityksestä mainittakoon erään haastattelun yhteydessä esiin noussut ote Eurooppalaisen talonvaltauskulttuurin kansanperinteestä:

(Siperiassa) oli kai jo ekan vuoden aikana joku Puolasta. Tää on perinteinen juttu, että squatti ei oo squatti, ennen kun siellä on käynyt puolalaisia vieraileen. (H1)

Talonvaltaajat liittävät autonomisten tilojen toimintaan myös vahvasti ajatuksen liikkuvuudesta ja kanssakäymisestä yli kansallisvaltioiden rajojen. Kun he matkustavat

¹⁵Useimmat suomalaiset talonvaltaajat puhuivat erinomaista englantia, mutta haastatteluissa ja keskusteluissa jotkut arvioivat, että vieraan kielen käyttäminen kokouksissa nostaa kynnystä osallistua keskusteluihin.

ulkomailla, vallatuissa taloissa voi yöpyä ilmaiseksi, syödä kansankeittiöissä ja muutenkin elää pitkälti rahatalouden ulkopuolella. Matkustamista vallatuissa taloissa ja sosiaalikeskuksissa majoittuen pidetään myös hyvänä tapana tutustua samanhenkisiin ihmisiin ja luoda uusia ystävyysuhteita.

Niissä (squateissa) on joku yhteinen juttu. Ei osaa sanoa, että mikä se on, mutta yleensä on aika kotoisa olo ja tuntuu että on paljon yhteistä. Tehdään samantyyppisiä juttuja, ollaan kiinnostuneita samoista asioista. Kun menee vallattuun taloon niin aina tietää, että ne on tosi hyviä tyyppejä, joiden kanssa tulee tosi hyvin toimeen. (...) Vallatussa talossa poliittiset mielipiteet menee pääsääntöisesti hyvin yhteen, mikä helpottaa kanssakäymistä huomattavasti. (H5)

Suomalaisille talonvaltaajille Keski- ja Etelä-Euroopan aktiivinen vaihtoehtokulttuuri vallattuine taloineen ja sosiaalikeskuksineen näyttäytyy esikuvana, johon verrattuna suomalainen talonvaltaustoiminta on vaatimatonta. Valtaajat perustelevatkin omaa toimintaansa vetoamalla esimerkkeihin Hollannin, Italian tai Espanjan sosiaalikeskuksista. Lisäksi tutustuminen eri maissa sijaitseviin vallattuihin taloihin ja sosiaalikeskuksiin antaa uusia ideoita ja lisää motivaatiota valtaustoimintaan Suomessa.

Jos on ollut vaikka kesän kiertämässä ja nähnyt kaikkea, niin pää pursuilee ideoita, mitä voisi sitten Suomessa tehdä (...). Täällä on niin paljon vähemmän ihmisiä, ettei voi haaveilla samanlaisista jutuista mitä muualla voi tehdä. Että jos Suomessa on kauhee alennustila, ettei tapahdu mitään, niin tottakai se on inspiroivaa nähdä, että kuuluu johonkin isompaan yhteisöön. (H2)

Toisaalta talonvaltaajat ovat myös tietoisia suomalaisen yhteiskunnan erilaisista kulttuurisista ja poliittisista lähtökohdista verrattuna vaikkapa Espanjaan tai Hollantiin. Haastattelemani valtaajat arvioivatkin, että elävän ja laajamittaisen talonvaltauskulttuurin kehittyminen Suomeen oli epätodennäköistä. Osa toimijoista kertookin harkitsevansa asettumista pidemmäksi aikaa asumaan esimerkiksi Keski-Eurooppaan, missä he arvelevat olevan helpompaa toteuttaa vaihtoehtoisia elämäntyyliä ja itsehallinnollisia projekteja. Muutama haastattelemani talonvaltaajista on näin jo toiminutkin.

Kansainvälisiä kontakteja rakennettaessa myös kielitaito, verkostot sekä sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma on keskeisiä resursseja. Tuttavuus- ja ystävyysuhteita eri maissa

toimiviin talonvaltaajiin luodaan muun muassa kansainvälisten mielenosoitusten tai muiden tapahtumien yhteydessä. Aiempien tuttavuussuhteiden ja kanssakäymisen puuttuessa korostuu taas jaettujen symbolien merkitys, kuten pukeutumistyyli. Haastattelemieni valtaajien kokemuksen mukaan yösijan saaminen Berliinin tai Barcelonan vallatuista taloista on helpompaa, jos ulkoisesti täyttää valtaajan tunnusmerkit.

Tuntuu välillä, että ulkomaisissa paikoissa pitäisi jotenkin todistaa, että on oikeasti valtaaja. Jos ei näytä punkkarilta, ihmiset saattaa suhtautua kauheen nihkeesti ja ajatella, että toi on vaan joku turisti. (H6)

(Squat-kulttuuri) on aika semmonen punk-juttu. (...) Mun on helppo saada yösija jostain squatista, kun näytän tältä, mutta monet kaverit, jotka näyttää enemmän tavalliselta, ei pääse squatteihin niin helposti. Ne (ulkomaalaiset valtaajat) ajattelee, että noi ei ole talonvaltaajia. (H1)

Tutustuminen eri maista kotoisin oleviin talonvaltaajiin on myös konkretisoitunut joillekin valtaajille Euroopan maissa vallitsevia sosiaalisia, poliittisia ja kulttuurisia eroavaisuuksia, jotka osaltaan heijastuivat myös talonvaltauskulttuuriin. Esimerkiksi Suomessa talonvaltaajat ovat useimmiten keskiluokkaisen taustan omaavia vaihtoehdonuoria, mutta muissa Euroopan maissa vallatuissa taloissa asuu siirtolaisia, päihdeongelmaisia sekä muita henkilöitä, joille talon valtaaminen oli enemmän välttämättömyys kuin valinta. Toisaalta myös eri maista kotoisin olevien vaihtoehtoliikkeen toimijoiden sosiaaliset lähtökohdat saattoivat olla hyvin erilaisia:

(Siperiassa) oli yksi puolalainen tyyppi, joka selitti, että suurimman osan vuodesta se kiertää matkustaen ja tehden töitä muissa Euroopan maissa. Sitten se lähettää suurimman osan rahoista sen vanhemmille, kun ne ei pysty elättämään koko perhettä siellä mitenkään. Siitä mulle tuli itelle huono omatunto (...) semmonen tosi etuoikeutettu fiilis. (H1)

Pääosin talonvaltaajien kansainväliset yhteydet painottuivat Euroopan maihin, mutta kontakteja oli myös muun muassa Pohjois- ja Etelä-Amerikkaan. Talonvaltausliikkeen kansainvälisyys vahvistaa aikaisemmissä tutkimuksissa esitettyjä huomioita suomalaisen liikehdinnän kansainvälistymisestä 1990-luvun loppupuoliskolla (esim. Lindholm 2005; Rasimus 2006, Siisiäinen 2003). Liikkeiden kansainvälistyminen liittyy laajempaan

kehitykseen, joka koskee koko suomalaista yhteiskuntaa. Euroopan yhdentymisen myötä myös liikkuminen maasta toiseen Euroopan sisällä on käynyt helpommaksi ja informaatioteknologia on parantanut mahdollisuuksia ylikansallisten yhteyksien luomiseen ja kommunikaatioon.

Vaikka suomalaiset liikkeet ovat harjoittaneet kansainvälistä yhteistyötä sekä omaksuneet toimintakeinoja sekä -tyylejä ulkomailta jo työväenliikkeen varhaisvaiheista lähtien, liikkeiden kansainvälisyys on kuitenkin tarkoittanut lähinnä kansallisten toimijoiden yhteistyötä. Esimerkiksi Seppo Erosen (1999) ja Miska Rantasen (2000) kuvaukset osoittavat, että myös aikaisemmillä suomalaisilla talonvaltausliikkeillä on ollut esikuvansa ulkomailla ja kontakteja muiden maiden talonvaltaajaryhmiin. Kuitenkin vielä Oranssi-liikekin on ollut selkeästi kansallisen tason toimija ja sen yhteydenpito ja yhteistyö muissa maissa toimivien talonvaltaajien kanssa on ollut vähäistä (Eronen 1999, 55).

Uusimpien liikkeiden kohdalla voidaan kuitenkin puhua lähtökohtaisesta ylikansallisuudesta (Rasmus 2006, 241-242). Esimerkiksi 1990-luvun lopun eläinoikeus- ja globalisaatioliikkeet ovat toimineet osana kansainvälisiä verkostoja, eivätkä kansalliset käytännöt ja kansallisvaltio ole rajanneet tai jäsentäneet toimintaa samalla tavalla kuin aikaisemmin. Siisiäinen (2003, 54–55) mainitsee uudemman suomalaisen liikehdinnän erityispiirteinä, että toimijaryhmät ovat solmineet liittolaisuussuhteita ensisijaisesti ulkomailla toimivien liikkeiden kanssa, eivätkä esimerkiksi pyrkineet vahvistamaan asemaansa hakemalla tukea kotimaan poliittisilta toimijoilta, kuten puolueilta tai järjestöiltä. Lindholm (2005, 184) puolestaan esittää, että globalisaatiokriittisen liikkeen aktivisteista osa on omaksunut postnationaalisen identiteetin eli näiden samaistuminen kansallisvaltioon on heikentynyt. Nämä toimijat, joita Lindholm nimittää ”radikaaleiksi maailmankansalaisiksi”, ovat valmiita hylkäämään valtiokeskeisen ajattelun ja voivat kokea kansallisvaltioon perustuvan identiteetin jopa esteenä poikkikansallisen solidaarisuuden syntymiselle. Lindholmin luonnehdinta radikaalista maailmankansalaisesta sopii mielestäni hyvin myös moniin talonvaltaajiin, jotka identifioituvat vahvasti kansainvälisiin vastakulttuurisiin verkostoihin ja kokevat kansallisvaltiokeskeisen ajattelun itselleen vieraaksi.

Tämän päivän yhteiskunnallisten liikkeiden toimintaympäristö on kansainvälinen ja nopeasti muuttuva. Niinpä myös yhteiskunnallinen liikehdintä perustuu pysyvien organisaatioiden sijaan löyhiin verkostoihin, jotka yhä harvemmin noudattelevat kansallisvaltioiden rajoja.

Muutoksen mahdollisuuksia etsitään erilaisten liittolaisuuksien ja toimintamuotojen kautta, luottaen enemmän itseorganisoituvaan moninaisuuteen kuin selkeästi muotoiltuihin ohjelmiin ja ideologioihin. (Escobar 2005; Hardt ja Negri 2004, 80–87.) Liikkeiden verkostomuotoisuuden näkökulmasta talonvaltaajien painottama tarve "omalle" autonomiselle tilalle, ja samalla se sinnikkyys, joka on saanut toimijat valtaamaan aina uusia rakennuksia kerta toisensa jälkeen, on hyvin ymmärrettävää. Verkostot tarvitsevat solmukohtia, jotka tuovat toimijoita yhteen, antavat mahdollisuuksia kanssakäymiselle sekä uusien yhteyksien ja yhteenkuuluvuuden tunteen rakentamiselle (Della Porta & Diani 2006, 131; Escobar 2005, 74). Informaatioteknologian avaamista vuorovaikutusmahdollisuuksista huolimatta konkreettiset tilat, joissa voi kohdata kasvokkain sekä toteuttaa jaettuja tasa-arvoisuuden ja omaehtoisuuden ihanteita, ovat vastakulttuurisille toimijoille tärkeä resurssi.

Ainakin Eurooppalaisessa kontekstissa tarkasteltuna talonvaltauksia ja autonomisten tilojen luomista voikin pitää liikehdintänä, jossa yhdistyvät sekä paikallinen että kansainvälinen taso. Eri puolilla maailmaa sijaitsevat vallatut talot ja autonomiset tilat toimivat sekä vastakulttuurisen arvomaailman symboleina että konkreettisina kohtaamispaikkoina, jotka tuovat yhteen samanhenkisiä ihmisiä. Yhtenä esimerkkinä näiden ”omien” tilojen merkityksestä kansainväliselle vastakulttuuriselle verkostolle voidaan pitää mellakoiksikin puhjenneita mielenosoituksia, joita Ungdomshuset-rakennuksen tyhjentäminen nostatti Kööpenhaminassa keväällä 2007. Vuonna 1982 vallatun ja sittemmin vaihtoehtoisena kulttuurikeskuksena toimineen rakennuksen purkamista vastustaviin mielenosoituksiin saapui tuhansia osanottajia eri puolilta Eurooppaa – myös Suomesta.

8. TALONVALTAUKSET 2000-LUVUN KANSALAISAKTIVISMINA

Talonvaltaajien omaehtoisuutta, epävirallisuutta ja ruohonjuuritason järjestäytymistä korostavat periaatteet eivät itsessään ole uusia. Halu tehdä itse ja haastaa virallisen yhteiskunnan etäiset instituutiot alhaalta käsin on ohjannut vastakulttuuristen liikkeiden toimintaa jo vuosikymmenten ajan. Esimerkiksi Miska Rantasen (2002, 352) luonnehdinta Lepakosta kuvaa pitkälti myös 2000-luvun vallattujen talojen toimintatapaa: *”Lepakko ei ollut ainoastaan fyysinen ympäristö vaan myös Idea. (...) johtoajatus, esimerkki, malli: asiat voidaan hoitaa näinkin. Ilman byrokratiaa, kaupungin valvontaa tai yläpuolelta tulevaa ohjausta. Toisaalta usein myös ilman rahaa, lämmitystä tai toimivaa viemärintä”*. Kuitenkin 2000-luvun talonvaltauksiin on liittynyt myös uusia piirteitä, jotka erottavat liikkeen aikaisemmista suomalaisista talonvaltausliikkeistä.

8.1 Moralismien sijaan elämyksiä

Suomalaisten yhteiskunnallisten liikkeiden rooli on perinteisesti ollut moraalinen ja valistava (Siisiäinen 1998, 226). Tätä perinnettä vasten 2000-luvun talonvaltaajien voi katsoa edustavan melko poikkeuksellista aktivismin muotoa. 2000-luvun talonvaltauksissa korostuu valistamisen tai moraalisen protestin sijaan halu vaikuttaa toimijoiden omaan elämään. Valtaamalla autonomisia tiloja halutaan avata mahdollisuuksia elämäntapakokeiluille, itseilmaisulle ja sosiaalisuudelle. Toiminta koetaan mielekkääksi, koska se tarjoaa toimijoille itselleen elämyksiä sekä kokemuksia osallistumisesta ja yhteisöllisyydestä.

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden on usein korostettu olevan yhteisöllisiä liikkeitä, jotka tarjoavat toimijoilleen samaistumisen ja keskinäisen solidaarisuuden kokemuksia (Hetherington 1998, 32–39; Melucci 1996, 99–103). Useimmiten emotionaalinen yhteisöllisyys on kuitenkin nähty eräänlaisena ”sivutuotteena”, joka syntyy toimittaessa yhteisten päämäärien hyväksi. Talonvaltausliikkeen toimijoille sosiaalisuus ei kuitenkaan ollut toissijainen seikka, vaan hyvin keskeinen toimintaa motivoiva tekijä, jopa päämäärä itsessään.

Tällainen itseisarvoinen ja nautinnollinen yhteisöllisyys vastaa hyvin esimerkiksi Maffesolin (1995) luonnehdintoja postmoderneista yhteisöllisyyden muodoista. Maffesoli katsoo postmodernille ajalle tyypillisen yhteisöllisyyden olevan sosiaalisuutta sosiaalisuuden vuoksi, yhdessäoloa, jonka motiivina on itseisarvoisesti tunne kuulumisesta suurempaan joukkoon (Sulkunen 1996, 80, 84–85). Talonvaltausliikkeen yhteisöllisyyttä voikin mielestäni luonnehtia Maffesolia seuraten tilapäiseksi, nautinnolliseksi ja esteettiseksi yhteisöllisyydeksi. Lienee kuitenkin paikallaan korostaa, ettei nautinnollista yhteisöllisyyttä tule ymmärtää pelkäksi juhlimiseksi tai hauskanpidoksi. Tarkoitin sillä kaikkea sellaista yhdessäoloa, jonka toimijat kokevat mielekkäänä ja arvokkaana. Talonvaltaajille tällaisia yhteisöllisyyden kokemuksia syntyy muun muassa tapahtumien järjestämisen sekä tilan ylläpitoon ja päätöksentekoprosesseihin osallistumisen myötä.

Olen pyrkinyt tuomaan esiin oman tilan merkitystä talonvaltaajille sekä toimintaa ohjannutta vahvaa tasa-arvoisen yhteisöllisyyden ihannetta tarkastelemalla talonvaltauksia Viktor Turnerin (2007) rituaaliteoriasta tunnettujen liminaalisuuden ja communitaksen käsitteiden kautta. Toimijoille vallattujen talojen arvo oli ennen kaikkea tilojen marginaalisuudessa suhteessa viralliseen yhteiskuntaan sekä pysyvän rakenteen ja organisaation puuttumisesta seuraavassa ambivalenttisuudessa. Toimijoille tämä ambivalenttisuus rinnastuu vahvasti vapauteen ja sen mahdollistamaan toimijuuteen ja ”aitoon” yhteisöllisyyteen. Vallatut tilat ovat toimijoilleen eräänlaisia urbaaneja utopioita, joissa toimijat katsoivat voivansa etsiä vaihtoehtoja markkinatalouden tehokkuusvaatimuksille toteuttamalla tasa-arvoisuuden ja osallistumisen ihanteita.

8.2 Konfliktihalua ja keskusteluvalmiutta

Tiedotteissaan ja julkisuuteen antamissaan lausunnoissa valtaajat korostavat vastakkainasettelua virallisen järjestelmän kanssa ja sitä, etteivät heidän tavoitteensa vapaasta tilasta ole sovittavissa virallisen järjestelmän tarjoamiin puitteisiin. Toisinaan valtaajat ovat myös vedonneet konfliktivalmiuteensa painostaakseen kaupunkia luovuttamaan vallatut rakennukset valtaajien käyttöön. Näkemykseni mukaan valtaajien valitsemien toimintamallien ja -strategioiden valintaan ovat vaikuttaneet pitkälti muissa maissa toimivien talonvaltaajien esimerkit. Esimerkiksi sinnikkyys, jolla Kööpenhaminan Ungdomshusetin toimijat olivat puolustaneet taloaan vuosikymmenten ajan, herättää monissa suomalaisissa talonvaltaajissa

ihailua. Oman kenttätöni aikana varsinaisia yhteenottoja valtaajien ja virkavallan välillä oli kuitenkin hyvin vähän ja esimerkiksi vallattujen talojen tyhjentäminen tapahtui suhteellisen rauhanomaisissa merkeissä.

2000-luvun talonvaltaajien toimintatyyliin on havaittavissa eroja muun muassa suhteessa 1980- ja 1990-luvun alun asuntopoliittisiin talonvaltausliikkeisiin, joiden Siisiäinen (1998, 232–233) toteaa noudattaneen maltillisen ja rauhanomaisen kansalaistoiminnan perinnettä. Viime vuosien talonvaltaajat ovat korostaneet vahvasti kompromissihaluttomuuttaan ja liikkeen toimintatyyliä on luonnehtinut enemmän *karnevalismi* kuin pyrkimys professionaaliin ja vakavaan kansalaisvaikuttamiseen. Yhtenä esimerkkinä toimintatyylin muutoksesta voi pitää vaikkapa sitä, että kun 1980-luvun talonvaltaajat pyrkivät jättämään valtaamansa tilat hyvään kuntoon ja jopa siivoamaan ne valtauksen jälkeen, 2000-luvun talonvaltaajat ottavat useimmiten tilaa haltuun graffitimaalauksilla ja seinäkirjoituksilla.

Toisaalta 2000-luvun talonvaltausliikkeen voi katsoa monilta osin omaksuneen suomalaisen kansalaistoiminnan valtiosuuntautuneen ja neuvotteluvalmiin toimintamallin. Valtaajat ovat vallanneet ensisijaisesti kaupungin omistamia rakennuksia ja kohdistaneet vaatimuksensa tilojen laillistamisesta kaupunginhallinnolle. Vallattuja tiloja on pyritty saamaan pidempiaikaiseen käyttöön neuvotteluteitse ja esimerkiksi talonvaltaajien ja kaupungin nuorisosiainkeskuksen välisiä keskusteluyhteyksiä voi pitää erinomaisina. Suomalaisen valtiosuuntautuneen kansalaistoiminnan perinne näkyy myös tavassa, jolla talonvaltaajat legitimoivat ja perustelevat toimintaansa. Uusimpien talonvaltausten yhteydessä valtaajat ovat painottaneet, että kaupungilla on velvollisuus antaa asukkailleen resursseja omaehtoiseen kulttuuritoimintaan ja edistää näin elävää ja monipuolista kaupunkikulttuuria.

Voikin todeta, että suomalaiset talonvaltaajat ovat omaksuneet toimintamalleja ulkomailta ja muokanneet niitä suomalaiseen kulttuuriympäristöön sopiviksi. Toimintatyylin valintaan vaikuttaa luonnollisesti valtaajien arvio siitä, millaiset keinot johtavat haluttuihin tuloksiin. Aikaisemmat talonvaltausliikkeet ovat myös tasoittaneet tietä uuden polven valtaajille avatessaan neuvotteluyhteyksiä kaupunginhallintoon. Ainakin tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että talonvaltauksiin suhtaudutaan pääkaupunkiseudulla myös hallinnon piirissä melko myönteisesti.

8.3 Yksilöllistä projektiaktivismia

Kaikkiaan talonvaltausliikkeessä on havaittavissa useita piirteitä, joiden on todettu luonnehtivan suomalaista yhteiskunnallista liikehdintää vuosituhannen taitteessa: Kuten esimerkiksi Lindholm (2005, 195–200) ja Rasimus (2006, 309–310) ovat todenneet, valtiosuuntautunut vaikuttaminen on antanut tilaa yksilöllisemmille aktivismin muodoille, joita toteutetaan elämäntapojen kautta. Toimijoiden sitoutuminen erilaisiin hankkeisiin ja liikkeisiin on usein lyhytaikaista ja melko keveää. Pysyvien organisaatioiden sijaan liikehdintä nojautuu epämuodollisempiin verkostoihin, jotka yhä harvemmin noudattelevat kansallisvaltioiden rajoja. Hyvin samantyyppisiä muutoksia kuvaa myös Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportti, jonka mukaan nuorten tapaa osallistua kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan luonnehtii pitkäaikaisen sitoutumisen sijasta ”sukkuloiminen”, kiinnostus konkreettiseen toimintaan yhdistysten hallinnon sijaan ja halu kokeilla erilaisia toiminnan muotoja (Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportti, 34-35.)

Rasimus (2006, 309–310) ja Peltokoski (2004, 24-25) ovat myös esittäneet, että 2000-luvun radikaaliliikehdinnälle on leimallista *ideologinen kiinnittymättömyys*. Myös tämän huomion voi tutkimukseni perusteella katsoa sopivan hyvin talonvaltausliikkeeseen, jonka tavoitteet eivät ole palautettavissa selkeisiin poliittisiin vaatimuksiin, vaan päämäärät ovat enemminkin ekspressiivisiä, sosiaalisia ja elämyksellisiä. Hyvin väljästi määritelty ideologia mahdollistaa myös sen, että liikkeen toimijat ovat ajatusmaailmaltaan melko heterogeeninen joukko. Osalle valtaajista pysyvän sosiaalikeskuksen saaminen Helsinkiin on ensisijainen tavoite, toisille talonvaltaus taas liittyy vastakulttuurisen arvomaailman ja identiteetin ilmaisuun, kolmannet viihtyvät valtauksilla ihan vain hovin ja jännityksen vuoksi.

Sekä Rasimus että Lindholm huomauttavat, että uudet, projektimuotoiset ja ideologisesti väljät aktivismin muodot asettavat haasteita liikkeiden tutkimukselle. Esimerkiksi kollektiivisen identiteetin käsite voi olla ongelmallinen tutkittaessa sellaisia liikkeitä, joilla ei välttämättä ole kokoavaa ideologiaa tai organisaatiota, joka toisi niille jatkuvuutta. Rasimus ja Lindholm eivät kuitenkaan pidä kollektiivisen identiteetin käsitettä käyttökelvottomana. Vaikka toimijoiden samaistuminen liikkeisiin voi olla keveää tai lyhytkestoista, heidän

mukaansa myös uudet aktivismin muodot tarjoavat toimijoilleen samaistumisen paikkoja. (Rasmus 2006, 309; Lindholm 2005, 198–199.)

Tätä näkemystä tukee myös oma tutkimukseni. Talonvaltausliikkeen vuorovaikutusverkosto on hyvin löyhä ja epämuodollinen ja yhtenäisen ideologian sijaan toimijoita yhdistää väljä vastakulttuurinen arvomaailma. Liikkeellä on kuitenkin oma identiteettinsä, jota kuitenkin voi myös pitää melko avoimena ja suvaitsevaisena. Se ei rakennu niinkään selkeiden erontekojen ja ideologisten lähtökohtien varaan, vaan antaa tilaa yksilöllisyydelle. Liikkeen identiteetti ei myöskään ole pysyvä tai muuttumaton, vaan se muotoutuu jatkuvasti erilaisissa vuorovaikutuksen ja kanssakäymisen prosesseissa. Mielestäni talonvaltausliikettä voisikin luonnehtia *yksilöiden liikkeeksi*, joka antaa tilaa lähtökohdiltaan ja tavoitteiltaan erilaisille toimijoille ja tarjoaa näille samaistumisen paikkoja sekä paikallisella että kansainvälisellä tasolla.

8.4 Kamppailua tilasta epävarmuuden ajassa

Yhteiskunnalliset liikkeet syntyvät ihmisten havaitessa ympärillään ongelmia ja yrittäessään vaikuttaa niihin toimimalla yhdessä muiden kanssa. Ne eivät siis ilmesty tyhjästä, vaan heijastavat ihmisten kokemusta yhteiskunnassa vallitsevista jännitteistä ja ristiriidoista. Esimerkiksi Melucci (1996, 1) korostaa liikkeiden roolia yhteiskunnallisten jännitteiden ilmentäjinä rinnastaen niiden roolin ennustajaan, joka kertoo tulevista muutoksista jo ennen kuin niiden sisältö ja suunta on selvä. Myös Siisiäinen ja Ilmonen (1998, 10) esittävät, että yhteiskunnan rakenteissa tapahtuvat muutokset voivat saada ilmaisunsa liikkeiden kautta. Tutkielmani lopuksi katsonkin tarkoituksenmukaiseksi esittää muutamia tulkintoja siitä, millaisilla yhteiskunnallisilla olosuhteilla tai kehityssuunnilla voisi olla yhteyksiä siihen, että talonvaltaukset ovat nousseet yhdeksi näkyvimmistä nuorten yhteiskunnallisen aktivismin muodoista pääkaupunkiseudulla 2000-luvun alussa.

Helsingin talonvaltaajien vaatimukset vapaista ja ei-kaupallisista tiloista kytkeytyvät moninasiin kysymyksiin kaupunkitilan käytöstä ja hallinnasta sekä mahdollisuuksista erilaisiin urbaaneihin elämänmuotoihin ja identiteetteihin. Nämä kysymykset eivät ole palautettavissa pelkästään kulttuuri- tai toimintatilan tarpeeseen, eikä niitä myöskään voida

ratkaista vuokraamalla yksittäisiä taloja valtaajien käyttöön. Viimekädessä kysymys on vapauden kaipuusta ja yksilöiden toimintatilasta jälkimodernissa kapitalismissa.

Vaikka talonvaltaajien toiminta on saanut osakseen myös kritiikkiä, kaikkiaan pääkaupunkiseudun talonvaltausliikkeeseen on suhtauduttu melko myönteisesti. Talonvaltauksia on uutisoitu mediassa positiivisessa hengessä ja esimerkiksi Helsingin sanomien kesällä 2007 teettämän kyselyn mukaan liki puolet pääkaupunkiseudun asukkaista hyväksyy talonvaltauksset (HS 5.8.2007). Ajatus omaehtoisista ja ei-kaupallisista kulttuuritiloista kaupunkikuvan elävöittäjinä on saanut osakseen ymmärrystä myös kaupunginhallinnon puolelta, vaikka vallattuja taloja ei Siperiaa lukuun ottamatta olekaan annettu valtaajien pitkäaikaisempaan käyttöön. Voikin todeta, että talonvaltaajien politisoimat kysymykset kaupunkitilan käytöstä sekä yhteisöllisten ja omaehtoisten toimintamahdollisuuksien lisäämisestä ovat asioita, jotka herättävät kiinnostusta myös valtaajajoukon ulkopuolella.

Näkisin, että talonvaltaajien ajatukset ”oman elämän haltuunotosta” sekä itseilmaisun ja omaehtoisuuden tärkeydestä osuvat hyvin yksin aikakautemme yksilöllisyyttä ja vapautta korostavien arvostusten kanssa. Talonvaltaajien korostamat ajatukset muun muassa omaehtoisesta yhteisöllisyydestä ja osallistumisesta ovat nousseet viime vuosina esiin myös laajemmassa yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa: valtiokeskeisen ajattelun rinnalle kaivataan joustavampia ja yksilöllisempiä vaihtoehtoja ja ratkaisuksi esitetään muun muassa kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan roolin vahvistamista sekä uudenlaisia yhteisöllisyyden muotoja (esim. Mokka & Neuvonen 2006).

Valtaajien vaatimus ”vapaasta” ja ei-kaupallisesta tilasta kytkeytyy myös kysymyksiin kaupunkitilan käytöstä ja kontrollista. Helsingin keskustassa katetun kävelytilan määrä on moninkertaistunut viimeisen kahden vuosikymmenen aikana (Mäenpää 2005, 284–286). Valtaosa tästä katetusta tilasta on enemmän tai vähemmän yksityisessä omistuksessa olevaa kaupallista tilaa, jossa ihmisten toivottu toiminta rajoittuu kuluttamiseen tai läpikulkuun. Kaupunkikeskustan yksityistämisen, kaupallistumisen ja kasvavan kontrollin voi nähdä olevan ristiriidassa kaupunkitilaan liitettyjen julkisuuden, avoimuuden ja demokraattisuuden periaatteiden kanssa (vrt. esim. Rajanti 1999). Kun kaupunkikeskusta muodostuu tiloista, joissa oleskelua määrittää tai rajoittaa yksilön ostovoima ja kulutushalu, tämän voi nähdä edistävän enemmän kaupunkilaisten eriytymistä ja eriarvoisuutta kuin elävää ja avointa

kaupunkikulttuuria. Talonvaltauksset voi nähdä yhtenä tapana ottaa osaa keskusteluun siitä, millaiselle toiminnalle ja identiteeteille kaupunkikeskustassa on tilaa.

Pääkaupunkiseudulla julkisen vallan käsitys toivotunlaisesta kaupunkikuvasta on viime vuosina johtanut varsinkin nuoriin ihmisiin kohdistuvien kontrollitoimien tiukentumiseen. Esimerkiksi graffitimaalareita sekä tarrojen ja julisteiden levittäjiä on rankaistu aiempaa kovemmallalla kädellä. Tämä puolestaan on nostattanut vastalauseita nuorten parissa ja osaltaan politisoinut kysymystä siitä, mikä on toivottua tai ”oikeanlaista” kaupunkikulttuuria. Katsoisin tämän jännitteen heijastuvan myös talonvaltaustoiminnan herättämään kiinnostukseen.

Itseisarvoisen yhteisöllisyyden sekä omalle elämälle läheisiksi koettujen teemojen nouseminen yhteiskunnallisen aktivismin keskiöön liittyy tulkintani mukaan myös siihen, että mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskuntaan rakenteellisella tasolla koetaan vaatimattomiksi. Talonvaltaajat ja muut vuosituhaten taitteen yhteiskunnalliset aktivistit toimivat ympäristössä, jossa yhteiskunnallinen valta on etääntynyt kasvottomille ja globaalilla tasolla toimiville markkinavoimille, joiden edessä muun muassa edustuksellinen demokratia on osoittautunut heikoksi. Tällaisessa toimintaympäristössä vastustajien paikallistaminen sekä selkeiden toimintaohjelmien tai tavoitteiden laatiminen on mahdotonta, eikä kenties näyttäydy tarkoituksenmukaisena.

Lisäksi liikkeiden toimintatilan voi katsoa kaventuneen esimerkiksi ympäristökysymyksen ympärillä. Kun puhe esimerkiksi kestävästä kehityksestä on läpäissyt pitkälti koko yhteiskunnan, ruohonjuuritason liikkeitä ei tarvita nostamaan aihetta agendalle. Leo Straniuksen (2006, 125) mukaan ympäristökysymys on otettu haltuun hallinnon taholta ja vakiintuneiden ympäristöjärjestöjen rooli on muuttunut ammattimaisemmaksi. Järjestöjen tehtävänä on lähinnä osallistua hallinnon prosesseihin, ei niinkään haastaa niitä ja vaatia rakenteellisia muutoksia. Hallinnon ja professionaalien järjestöjen haltuunottama ympäristökysymys näyttää menettäneen merkitystään ruohonjuuritason liikkeiden mobilisaation perustana. Henkilökohtaisiin elämänvalintoihin, itseilmaisuuksiin tai omaan asuinympäristöön liittyvien teemojen ympärillä avauksille ja uusien asiakokonaisuuksien politisoimiselle näyttäisi olevan enemmän mahdollisuuksia.

Voi myös ajatella, että 2000-luvun alun yhteiskunnassa, jossa lisääntyvä eriarvoistuminen sekä kasvava kilpailu tehokkuusvaatimuksineen herättää ihmisissä epävarmuuden kokemuksia, voimistuu myös halu etsiä uusia elämänmuotoja, joissa kokemus ”hyvästä elämästä” ja arvokkuudesta ei ole sidottu taloudelliseen tuottavuuteen ja kilpailuyhteiskunnassa pärjäämiseen.

9. LOPUKSI

Tutkimusmatkani talonvaltausten pariin on ollut mielenkiintoinen, haastava ja ennen kaikkea opettavainen. Matkan varrelle on mahtunut monia (turhiakin) mutkia, mutta myös onnistuneempia valintoja. Olen ollut ensikertalainen niin etnografisen tutkimusotteen äärellä kuin laajemman tieteellisen tekstin kirjoittajana, ja monia seikkoja on tullut opittua vasta yrityksen ja erehdyksen kautta. Tarkastellessani tutkimuksen alkumetreillä muotoilemiani kysymyksenasetteluja tai ensimmäisiä kenttämuistiinpanojani, voin jälkiviisaasti todeta, että monta asiaa tekisin tämänhetkisen tietämykseni varassa toisin.

Tutkimusmenetelmänä etnografia on ollut aikaavievä ja toisinaan raskaskin, mutta olen myös nauttinut kenttätöön välittömyydestä ja siitä, että tieto on syntynyt dialogisesti, keskustelujen ja kohtaamisten kautta. Monet ihmiset, joihin olen tutustunut tutkimusprosessini myötä, ovat tulleet minulle läheisiksi, ja heidän kanssaan jakamani kokemukset ovat muodostuneet minulle henkilökohtaisesti merkittäviksi. Omalla kohdallani tutkimusprosessiin on liittynyt myös emotionaalisia elementtejä, joihin vaikuttaa oma historiani vaihtoehtoliikkeen toimijana. Vaikka pääkaupunkiseudun talonvaltausliike oli minulle tuntematon ennen tutkimusprosessin alkua, talonvaltaajiin ja vallattuihin tiloihin tutustumiseen on tuntunut myös "paluulta" minulle osittain tuttuun vastakulttuuriseen ympäristöön. Henkilökohtaisella tasolla tutkimusprosessi on nostanut esiin kysymyksiä omasta identiteetistäni. Monet talonvaltaajien ajatukset, tavoitteet ja arvostukset ovat minulle tuttuja oman aktivistihistoriani kautta, mutta tutkijanroolissani olen tuntenut vahvasti olevani vierailija "valtaaja-skenessä" ja suhteeni tutkittavaan yhteisöön on ollut epämääräinen ja häilyvä.

Olen tutustunut talonvaltauksiin kahden vuoden ajan niin kenttätöön kuin kirjallisuudenkin kautta. Tutkimusprosessin saaminen päätökseen tuntuu hyvältä, vaikka hiukan harmittakin, että olen joutunut rajaamaan tutkielmani ulkopuolelle monia kiinnostavia ja tarkastelemisen arvoisia näkökulmia. Tutkimusprosessin mittaan mieleeni on noussut myös uusia kysymyksiä, jotka ansaitsisivat oman tutkimuksensa.

Suomalaisen yhteiskunnallisen liikehdinnän on todettu viime vuosina kansainvälistyneen ja varsinkin eurooppalainen ulottuvuus on noussut kansallisen rinnalle. Paikallisen ja kansainvälisen tason yhteenkietoutumista vastakulttuurisissa liikkeissä olisi mielenkiintoista

tarkastella syvemmin. Esimerkiksi perusteellisempi selvitys sosiaalikeskusten sekä muiden vaihtoehtoisten tilojen roolista kansainvälisten verkostojen "solmukohtina" voisi tarjota näkökulman tämän päivän eurooppalaiseen aktivismiin. Myös Euroopan maissa toimivia talonvaltaajia yhdistävien ja erottavien toimintamallien ja -tyylien vertailu, sekä näiden yhteyksien ja erojen taustalla vaikuttavien kulttuuristen ja poliittisten tekijöiden erittely, olisi mielestäni kiinnostavaa.

Varsinkin kesän 2007 talonvaltauksien yhteydessä Helsingin talonvaltaajat ovat nostaneet esiin kaupunkitilan käyttöön liittyviä kysymyksiä. Näen kiinnostavana ja perusteellisemmän tarkastelun arvoisena myös kysymyksen siitä, miten talonvaltaajien toiminta jäsentyy nimenomaan suhteessa kaupunkitilaan ja minkä vuoksi (kaupunki)tila ja sen käyttö ovat nousseet keskeisiksi kamppailujen kohteeksi 2000-luvun alkuvuosien vastakulttuurisessa liikehdinnässä.

Oma tutkielmani on keskittynyt talonvaltaajien yhteisön ja toiminnan kuvaukseen. Liikehdinnän nostattamat ja sen ympärille rakentuneet neuvotteluprosessit, keskustelut ja määrittelykamppailut ovat jääneet tarkasteluni ulkopuolelle. Nämä prosessit olisivat mielestäni tarkemman perehtymisen arvoisia. Esimerkiksi Helsingin talonvaltaajien suhteet kaupunginhallintoon, muihin viranomaisiin sekä julkisuuteen olisivat mielestäni mielenkiintoinen tutkimusaihe, joka avaisi näköaloja paitsi talonvaltauksiin myös ylipäätään kansalaisliikkeiden toimintaympäristöön 2000-luvun alun Suomessa.

LÄHTEET:

KIRJALLISUUS:

Alasuutari, Pertti (1989): Erinomaista, rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Hanki ja jää, Helsinki.

Alasuutari, Pertti (1999): Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere.

Bauman, Zygmunt (2002): Notkea moderni. Vastapaino, Tampere.

Blee, Kathleen M. & Taylor, Verta (2002): Semi-Structured Interviewing in Social Movement Research. Teoksessa Bert Klandermans & Suzanne Staggenborg (eds.): Methods of Social Movement Research. Social Movements, Protest and Contention; Volume 16. University of Minnesota Press, Minneapolis.

Castrén, Sampo (2002) Talon- ja kadunvaltausta. Teoksessa Ella Korhonen & Sarianne Tikkanen (toim.): Tanssiva katusulku. Kestävän kehityksen tositarinoita Helsingin seudulta. Sarmala / Rakennusalan kustantajat RAK, Helsinki. 137–146.

Cohen, Anthony P. (1985): The Symbolic Construction of Community. Ellis Horwood Limited, Chichester, Sussex.

Collins, Randall (2004): Interaction Ritual Chains. Princeton University Press, Princeton New Jersey.

Della Porta, Donatella & Diani, Mario (2006): Social movements. An introduction. Blackwell, Oxford

Durkheim, Emile (1980): Uskontoelämän alkeismuodot. Tammi, Helsinki. (Alkuteos: Le formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie. Presses Universitaires de France, 1912.)

Eriksen, Thomas Hylland (2004): Toista maata? Johdatus antropologiaan. Gaudeamus, Helsinki.

Eronen, Seppo (1999): ”Tämä talo on vallattu”. Tutkimus Oranssi ry:stä Helsingissä. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Escobar, Arturo (2005): Muut maailmat ovat (jo) mahdollisia: itsejärjestäytyvyys, kompleksisuus ja jälkikapitalistiset kulttuurit. Teoksessa Paasonen, Susanna (toim.): Aktivismi. Verkostoja, järjestöjä ja arjen taitoja. Nykykulttuurin tutkimuskeskus. Jyväskylä. 69–87.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2005): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Fornäs, Johan (1998): Kulttuuriteoria. Vastapaino, Tampere.

- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in Late Modern Age*. Polity Press, Cornwall.
- Grönfors, Martti (2001): Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola & Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmenetelmiin*. PS-kustannus, Jyväskylä. 124–141.
- Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul (1995): *Ethnography. Principles in practice*. Routledge, London.
- Hardt, Michael & Negri, Antonio (2004): *Multitude. War and Democracy in the Age of Empire*.
- Hetherington, Kevin (1998): *Expressions of Identity. Space, Performance, Politics*. Sage, London.
- Ilmonen, Kaj (1998): Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Kaj Ilmonen ja Martti Siisiäinen (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere. 15–42.
- Juppi, Pirita & Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka (toim.) (2003): *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa*. SoPhi, Jyväskylä.
- Kalliala, Mari (2005): *Politiikka toisaalla. Poliittinen liike ja laitton toiminta*. Poliisiammattikorkeakoulu, Helsinki.
- Katsiaficas, George (1997): *The Subversion of Politics: European Autonomous Social Movements and the Decolonization of Everyday Life*. Humanity Books, New Jersey.
- Klein, Naomi (2003): Italian sosiaaliset keskuksat. Teoksessa *Vastarintaa ja vaihtoehtoja*. WSOY, Helsinki. 261–264.
- Konttinen, Esa (2004): Mitä käyttöä tunteiden kategorialla on yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa? Teoksessa Pertti Jokivuori ja Petri Ruuskanen (toim.): *Arjen talous. Talous tunteet ja yhteiskunta*. Minervakustannus, Jyväskylä. 202–222.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2004): *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Sophi, Jyväskylä.
- Korhonen, Ella & Oranssi ry. (2002): *Oranssi – asumistoimintaa ja kaupunkikulttuurin suojelua*. Teoksessa Ella Korhonen & Sarianne Tikkanen (toim.): *Tanssiva katusulku. Kestävän kehityksen tositarinoita Helsingin seudulta*. Sarmala / Rakennusalan kustantajat RAK, Helsinki. 56–70.
- Lehtonen, Heikki (1990): *Yhteisö*. Vastapaino, Tampere.
- Lichterman, Paul (2002): *Seeing Structure Happen. Theory-Driven Participant Observation*. Teoksessa Bert Klandermans & Suzanne Staggenborg (eds.): *Methods of Social Movement Research. Social Movements, Protest and Contention; Volume 16*. University of Minnesota Press, Minneapolis.

Lindholm, Arto (2003): Yhteisöllisyys eläinoikeusliikkeessä. Teoksessa Juppi ym. (toim.): Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhaten vaihteessa. SoPhi, Jyväskylä. 67–90.

Lindholm, Arto (2005): Maailman parantajat. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa. Gaudeamus, Helsinki.

Lähteenmaa, Jaana (2005) Säpinää – entä kapinaa? Mitä kapina on. Teoksessa Hoikkala Tommi & Laine Sofia & Laine Jyrki (toim.): Mitä on tehtävä? Nuorisoin kapinan teoriaa ja käytäntöä. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisu 52. Loki-kirjat, Helsinki. 379–396.

Mokka, Roope & Neuvonen, Aleksi (2006): Yksilön ääni – Hyvinvointivaltio yhteisöjen ajalla. Sitran raportteja 69. Sitra. Helsinki.

Maffesoli, Michel (1995): Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista. Gaudeamus. Helsinki.

McKay, George (ed.) (1998): DiY Culture: Party & Protest in Nineties Britain. Verso, London & New York

Melucci, Alberto (1996): Challenging codes. Collective action in the information age. Cambridge University Press. Cambridge.

Muggleton, David (2002): Inside subculture. The Postmodern Meaning of Style. Berg, Oxford.

Mäenpää, Pasi (2005): Narkissos kaupungissa – tutkimus kuluttajakaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta. Tammi, Helsinki.

Pickerill, Jenny & Chatterton, Paul 2006: Notes towards autonomous geographies: Creation, resistance and self management as survival tactics. Progress in Human Geography. Sage Publications. 730–746.

Pyykkönen, Miikka (2003) Identiteetti liikkeessä. Teoksessa Juppi ym. (toim.): Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhaten vaihteessa. SoPhi, Jyväskylä. 211–236.

Rajanti, Taina (1999): Kaupunki on ihmisen koti. Tutkijaliitto. Helsinki.

Rantanen, Miska (2000): Lepakkoluola. Lepakon ja liekkihotellin tapahtumia ja ihmisiä 1940–1999. WSOY, Helsinki.

Rantanen, Miska (2002) Skenen joukoissa seisot – Lepakkoluolan kaksi vuosikymmentä. Teoksessa Ella Korhonen & Sarianne Tikkanen (toim.) Tanssiva katusulku. Kestävän kehityksen tositariinoita Helsingin seudulta. Sarmala / Rakennusalan kustantajat RAK, Helsinki. 351–364.

Rasmus, Ari (2006): Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa. Tampere University Press, Tampere.

Salasuo, Mikko (2006): Atomisoitunut sukupolvi. Pääkaupunkiseudun nuorisokulttuurien maisema ja nuorisotyön haasteita 2000-luvun alussa. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Selin Tove (1996): Värikästä valtailua. Teoksessa Tuula Heima-Tirkkonen & Tarja Kallio-Tamminen & Tove Selin (toim.): Ruohonjuuresta elämänpuuksi. Suomalainen vaihtoehtoliikehdintä. Vihreä sivistysliitto ry, Kosmos-sarja nro 3. 141–143.

Siisiäinen, Martti (1998): Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa: Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.): Uudet ja vanhat liikkeet. Vastapaino, Tampere. 219–243.

Siisiäinen, Martti (2003) Vuosituhannen vaihteen yhteiskunnalliset liikkeet Suomessa. Teoksessa Juppi ym (toim.): Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa. SoPhi, Jyväskylä. 45–63.

Stranius, Leo (2006): Ympäristöliikehdinnän aallot. Suomalaisen ympäristöprotestin tilanneanalyysi uudella vuosituhannella. Ympäristöpolitiikan pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.

Sulkunen, Pekka (1996): Orgioiden aika. Michel Maffesolin Postmodernismi. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.): Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset. Gaudeamus, Tampere. 76–95.

Toivanen, Hannu (1997): Do It Yourself. DIY vastarinnan sosiokulttuurisia merkityksiä organisoivana periaatteena ja käytäntönä. Kulttuuriantropologian laudatur-tutkielma. Joensuun yliopisto.

Turner, Viktor (2007): Rituaali. Rakennelma ja communitas. Suomen Antropologinen Seura ja Summakustannus, Helsinki. Alkuteos: The Ritual Process: Structure and Anti-Structure. Routledge & Kegan, London, 1969.

Uotinen, Johanna (2005): Merkillinen kone. Informaatioteknologia, kokemus ja kertomus. Joensuun yliopisto. Joensuu.

Yliselä, Aura (2006): Kadut tanssien ihmisille. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

VERKKOJULKAISUT SEKÄ SANOMA- JA AIKAKAUSLEHTIARTIKKELIT:

Helsingin Sanomat 5.8.2007: Lähes puolet pääkaupunkiseudun asukkaista hyväksyy talonvaltauksen. HS Kaupunki.

Juutinen, Oona & Korhonen, Anna-Reetta (2006): Rakkautta vallankumouksen varjossa. Voima-lehti 6/2006

Karvonen, Ulla (2003): Reclaim your existence – vallattu talo julkisena tilana.
Verkkolehti Megafonissa 13.8.2003 julkaistu kirjoitus.
Verkossa osoitteessa: <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=127&artp=0> (31.3.2008)

Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportti.
Oikeusministeriö. Julkaisu 2005:14.
Verkossa osoitteessa <http://www.om.fi/34782.htm> (31.3.2008)

Megafoni-Helsinki (2007): When the World is not Enough... Megafonin Helsingin toimituksen poliittinen dokumentti talonvaltauksista ja kaupunkitilaa koskevista konflikteista.
Verkkolehti Megafonissa 31.7.2007 julkaistu kirjoitus.
Verkossa osoitteessa: <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=450&am=1> (31.3.2008)

Oranssi ry:n verkkosivut.
Verkossa osoitteessa: <http://www.oranssi.net> (31.3.2008)

Peltokoski, Jukka (2004): Kansattomat, kasvottomat. Teoksessa Hoikkala, Tommi (toim.) Kuokkavieraat ja radikaali kansalaistoiminta. Muistio. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki. 20–27. Verkossa osoitteessa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sivu.php?artikkeli_id=63 (31.3.2008)

PR (2001): Näkymättömiä kansalaisia, itsehallittuja sosiaalikeskuksia. Kirjoitus julkaistu alunperin Megafonin numerossa 1/2001, verkkolehti Megafonissa 3.11.2003.
Verkossa osoitteessa: <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=146> (31.3.2008)

Projekti Sosiaalikeskus –verkkosivut.
Verkossa osoitteessa: <http://q-olio.net/valtaus/> (23.3.2008)

Pruijt, Hans (2004): Squatting in Europe. Erasmus Universiteit Rotterdam.
Verkossa osoitteessa: <http://www.eur.nl/fsw/staff/homepages/pruijt/publications/sqeur/> (31.3.2008)

Stranius, Leo & Salasuo, Mikko (2008): Talonvaltaus liikkeenä – Miksi squat ei antaudu. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura verkkojulkaisu nro 19. Helsinki.
Verkossa osoitteessa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/talonvaltaus.pdf> (31.3.2008)

Sosiaalikeskus Siperian verkkosivut
Verkossa osoitteessa: <http://squat.net/valtaus/index.php> (23.3.2008)

Trident Ploughshares: Trainer Resources. General Workshop Resources: A graphical illustration of the meeting Hand Signals.
Verkossa osoitteessa <http://www.tridentploughshares.org/IMG/pdf/HandSignals.pdf> (14.4.2008)

Toukokuu 2001

Irakin suurlähetystön omistama talo vallattiin Helsingin Kulosaassa. Valtaus kesti muutamia tunteja.

Syyskuu 2001

Lapinlahden sairaalan tontilla sijaitseva kerrostalo, Koivula, vallattiin syyskuussa 2001. Valtaus kesti kuusi viikkoa, minkä jälkeen poliisi poisti valtaajat rakennuksesta. Valtauksen aikaansaama julkisuus johti kuitenkin siihen, että Helsingin kaupunki ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri ryhtyivät harkitsemaan tyhjillään olevan rakennuksen peruskorjaamista mielenterveyspotilaiden tukiasunnoiksi.

Kesäkuu 2002

Helsingin Kivihaassa vallattiin tyhjillään ollut rakennus, jonka valtaajat nimesivät TÖI:ksi. Valtaus kesti kymmenen päivää. Helsingin kaupunki oli kuitenkin sopinut vuokraavansa tilan erälle moottoripyöräkerholle ja valtaajat poistuivat rakennuksesta vapaaehtoisesti.

Lokakuu 2002

Tyhjillään ollut kaupungin omistama puuhuvila Herttoniemessä vallattiin asunnottomien yönä, 22. lokakuuta. Neuvotteluiden jälkeen kaupunki antoi talon valtaajien käyttöön. Valtaajat nimesivät talon Siperiaksi ja huvila toimi autonomisena sosiaalikeskuksena kesäkuuhun 2006 saakka, jolloin rakennus tuhoutui tulipalossa.

Kesäkuu 2003

Helsingin Töölössä vallattiin entinen raitiovaunuhalli. T-51:ksi nimetyn tilan valtaus kesti kolme päivää. Syksyllä 2003 kaupunki vuokrasi tilan Image Kustannukselle. Nykyisin rakennuksessa toimii myös kulttuuritila Korjaamo.

Kesäkuu 2003

Kaksi päivää Töölön raitiovaunuhallien valtauksen jälkeen yritettiin vallata Herttoniemen vanha paloasema. Poliisi kuitenkin esti talonvaltauksen.

Elokuu 2003

Herttoniemessä vallattiin aikaisemmin päiväkotina ja nuorisotalona toiminut tila. Valtaus kesti neljä vuorokautta. Kaupunki vuokrasi tilat myöhemmin Oranssi ry:lle ja Oranssin nuorisotalo toimi rakennuksessa vuoteen 2007 saakka.

Joulukuu 2003

Helsingin Kalevankadulla sijaitseva puutalo vallattiin itsenäisyyspäivänä järjestettyyn Kuokkavieras-tapahtumaan osallistuvien mielenosoittajien majoitus- ja kokoontumispaikaksi. Tilapäiseksi tarkoitettu valtaus kesti suunnitellusti vuorokauden verran.

Huhtikuu – Toukokuu 2004

Vappuaattona vallattiin Helsingin Käpylässä säästöjen vuoksi lakkautettu nuorten taidetalo Cäpsä. Valtaus kesti viisi vuorokautta.

Heinäkuu 2004

Kaksi tyhjillään ollutta Espoon kaupungin omistamaa huvilaa vallattiin Espoon Leppävaarassa. Valtaus kesti muutamia päiviä.

Kesäkuu 2005

Helsingin keskustassa, Vuorikadulla, vallattiin tyhjillään ollut kerrostalo. Valtaajat nimittivät taloa Omegaksi ja vaativat sitä asumis- ja sosiaalikeskuskäyttöön. Valtaus kesti kaksi viikkoa.

Marraskuu 2005

Helsingin Katajanokalla vallattiin entinen merikadettikoulun talo. Valtaus kesti noin viikon.

Toukokuu 2007

Katajanokan vyökadulla sijaitseva Katajanokan entisen vankilan huoltorakennus vallattiin sosiaalikeskukseksi. Valtaajat neuvottelivat rakennuksen käytöstä Helsingin kaupungin kanssa, mutta kaupunki kieltäytyi vuokraamasta rakennusta vedoten sen heikkoon paloturvallisuuteen. Talonvaltaus kesti puolitoista viikkoa, minkä jälkeen poliisi poisti valtaajat rakennuksesta

Kesäkuu – Heinäkuu 2007

Aikaisemmin kahvilana toiminut rakennus Helsingin Tokoinrannassa vallattiin kaksi kertaa. Molemmat valtauokset olivat ns. ”bilevaltauksia”, eli kestivät suunnitellusti vain yhden illan ajan.

Kesäkuu 2007

Tyhjillään ollut teollisuusrakennus Hietalahden satamassa vallattiin sosiaalikeskukseksi. Valtaajat poistettiin rakennuksesta viikon kuluttua valtauksesta.

Heinäkuu 2007

Varastorakennus Sörnäisten rannassa vallattiin yhden illan mittaisia bileitä varten. Valtauksen yhteydessä ei esitetty vaatimuksia tilan saamisesta pysyvämpään käyttöön.

Elokuu 2007

Vallilan Elimäenkadulla vallattiin eläkevakuutusyhtiö Eteran omistaman teollisuusrakennus. Valtaajat vetosivat Helsingin kaupungin nuorisolautakuntaan, jotta se olisi vuokrannut tilan Eteralta ja antanut sen valtaajien käyttöön. Valtaus jatkui joulukuuhun 2007 mutta nuorisolautakunnan päädyttyä kielteiseen päätökseen valtaajat poistuivat rakennuksesta vapaaehtoisesti.

HAASTATELTAVAN TAUSTATIEDOT

- Ikä
- Elämäntilanne (opiskelija/töissä/muu)
- Asuinpaikka
- Asumismuoto (yksin/yhteisössä tai soluasunnossa/ vallatussa talossa/ vanhempien kanssa/muu)

OMA TALONVALTAUSTOIMINTA

- Miten ja milloin mukaan talonvaltaustoimintaan?
- Onko ollut mukana useammassa talonvaltauksissa? (kokemuksia?)
- Oma toiminta valtauksilla? Millaisia asioita tehnyt jne.?

YHTEISKUNNALLINEN TOIMINTA JA OSALLISTUMINEN:

- Muu yhteiskunnallinen toimintaa (valtausten lisäksi)?
- Kuuluuko järjestöihin tai yhdistyksiin? Osallistuuko mielenosoituksiin?
- Vaikuttaako elämäntavoilla/kulutusvalinnoilla? (esim. kasvissyönti tai boikotit)
- Kuuluuko poliittisiin puolueisiin?
- Miten suhtautuu poliittisiin puolueisiin?
- Äänestääkö vaaleissa?
- Katsooko edustavansa edellä kysytyissä asioissa valtaajien enemmistöä vai pikemminkin poikkeusta?
- Onko joitain merkittäviä tapahtumia tai henkilöitä, jotka ovat vaikuttaneet ajattelu- tai toimintatapoihin?

VALLATTU TILA

- Onko talonvaltaus (/vallatussa talossa toimiminen tai asuminen) poliittista toimintaa?
- Mitä sillä tavoitellaan?
- Kun talo (tai muu tila) vallataan, niin miltä tai keneltä se vallataan?
- Onko talonvaltaajilla vastapuolta tai ns. vihollisia? Kuka/mikä?
- Miten tämä vastakkainasettelu ilmenee käytännössä?
- Miten vallattu tila eroaa muista tiloista? (onko esimerkiksi joitain, mitä siellä voi tehdä, mutta muualla ei?)
- Mihin vallattuja tiloja (tai ns. autonomisia sosiaalikeskuksia) tarvitaan?

TALONVALTAAJAT

- Kuinka paljon ihmisiä on mukana (paikkakuntasi) talonvaltaus-toiminnassa tällä hetkellä?
- Millaisia ihmisiä talonvaltaustoiminnassa on (ollut) mukana?
- Muodostavatko talonvaltaajat jonkinlaisen yhteisön? Keitä siihen kuuluu?
- Onko tämä yhteisö sellainen, johon tunnet itse kuuluvasi?
- Onko yhteisöllä jotain omia kielikuvia, huumoria, tyylejä tms. merkkejä?
- Entä yhdistäviä ajattelutapoja tai aatteita (anarkismi, ekologia, tms.).
- Miten yhteisön jäsenet ovat yhteydessä toisiinsa? (tapaamisia, sähköpostiyhteydenpitoa, irc-kanavia, omia julkaisuja?)
- Onko paikkakuntasi talonvaltaajilla yhteyksiä muihin ryhmiin, liikkeisiin tai alakulttuureihin?

- Onko yhteisö mielestäsi valtauskulttuuri tasa-arvoinen, esimerkiksi onko tyttöjen asema yhtä vahva kuin poikien?
- Oletko tutustunut squatteihin tai sosiaalikeskuksiin ulkomailla tai muuten (ollut) yhteydessä muiden maiden talonvaltaajiin?
- Onko maiden talonvaltaustoiminnassa ja talonvaltaajissa yhtäläisyyksiä? Entä eroavaisuuksia? Millaisia?
- Eroaako suomalainen talonvaltaustoiminta ulkomaisesta? Jos, niin mitä arvelet erojen syiksi?

SOSIAALIKESKUS SIPERIA

- Siperia on ns. autonominen sosiaalikeskus. Mitä se tarkoittaa?
- Miten autonomia näkyy Siperian toiminnassa?
- Arvio, kuinka paljon ihmisiä on (oli) mukana Siperian toiminnassa?
- Millaisia ihmisiä mukana toiminnassa? (ikä? Opiskelijoita/Töissä? Kuinka paljon tyttöjä / poikia?)
- Minkälaiset asiat motivoivat ihmisiä tulemaan Siperiaan ja toimimaan siellä?
- Onko Siperialla erityinen kytkös johonkin/joihinkin tiettyihin alakulttuureihin tai ryhmiin. Näkyykö tämä yhteys jotenkin käytännössä?
- Onko Siperian toimijoiden keskuudessa ilmennyt ristiriitoja tai ongelmia?
- Sallitaanko ristiriidat ja eriävät mielipiteet? Millaisia mielipiteitä / toimintaa ei sallita
- Onko joitain asioita joita haluaisit muuttaa tai kehittää Siperiassa?